

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Korpus tulkkien käsissä – mikä ja miten?

Suomalaisen viittomakielen korpus ja sen
soveltamismahdollisuudet viittomakielentulkin
koulutusohjelmassa

Noora Hoffrén

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)
04 / 2015

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Noora Hoffrén	Sivumäärä 79 ja 11 liitesivua
Työn nimi Korpus tulkkien käsissä – mikä ja miten?	
Ohjaava(t) opettaja(t) Zita Kóbor-Laitinen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Humanistinen ammattikorkeakoulu/Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahanke, Päivi Rainò	
Tiivistelmä <p>Viittomakielten korpuksset ovat tutkimuksen saralla uusi ilmiö. Opinnäytetyön ensisijaisina tavoitteina on sekä antaa tietoa suomalaisen viittomakielen korpuksesta ja sen luonteesta, että kuvata korpuksen soveltuvuutta tulkkipolun koulutukseen käytettäväksi. Viittomakielten korpuksset on nähty soveltuvan opetukseen ja opiskeluun esimerkiksi tulkkipolun koulutuksissa, mutta tutkimusta niiden soveltamis-mahdollisuuksista ei ole juuri tehty.</p> <p>Opinnäytetyön tilaajana on Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak), Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahankkeen kautta. Hanke on yhdessä Kuurojen Liitto ry:n kanssa 2013–2015 toteutettava kolmivuotinen projekti, jossa tallennetaan suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä kahteen aineistopankkiin: tutkimuskorpukseen ja SignWikiin. Opinnäytetyö painottuu suomalaisen viittomakielen korpuksen, joka koostuu sekä edellä mainitun hankkeen yhtenä tuotoksena syntyvästä suomalaisen viittomakielen korpuksesta että Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksen korpusprojektin tuotoksesta.</p> <p>Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen tulevaisuudentutkimus pehmeän systeemimetodologian raamittamana. Abduktiivinen päättely kulki opinnäytetyön punaisena lankana. Suomalaisen viittomakielen korpus määriteltiin käsiteanalyysillä, ja sen soveltamiseen tulkkipolun koulutuksessa on haettu tukea haastattelu- ja tietoperustasta. Suomalaisen viittomakielen korpukselle ja hankkeille luotiin tietoperustan ja julkaisujen pohjalta kansainvälinen viitekehys monitapaustutkimuksena.</p> <p>Viitekehystä vietiin eteenpäin puolistrukturoiduin haastattelu- ja kyselyt lähetettiin Alankomaihin, Australiaan, Iso-Britanniaan ja Ruotsiin. Kyselyjen vastausten pohjalta valittiin syventävään teemahaastatteluun ruotsalaisen viittomakielen korpuksen käyttö tulkkipolun koulutuksessa. Haastattelut purettiin, analysoitiin ja tulkittiin yhdessä teoreettisen viitekehysten ja ilmiöön liittyvien julkaisujen kanssa. Analyysimenetelminä työssä käytettiin sisällönanalyysejä ja transformaatioerittelyä.</p> <p>Opinnäytetyön perusteella suomalaisen viittomakielen korpuksella on monia soveltamismahdollisuuksia tulkkipolun koulutuksessa, niin opetuksessa kuin opiskelussakin. Korpus on edustava ja kielellisesti monipuolinen kieliaineistokokoelma, minkä lisäksi siitä on mahdollista tehdä erilaisia hakuja. Materiaali kuvaa kattavasti kielellistä variaatiota, ja siitä on mahdollista poimia esimerkkejä sekä aihetta tai analyysejä koskettavia kielellisiä elementtejä.</p> <p>Korpus mahdollistaa monia asioita, joita viittomakielen opiskelussa ja opetuksessa ei ole aiemmin ollut käytettävissä. Kieliaineiston edustavuuden, ELAN-ohjelmalla tehtyjen annotaatioiden mahdollistaman viitotun ja kirjoitetun kielten samanaikaisuuden ja hakutoimintojen hyödyntäminen ovat näistä keskeisimmät. Korpuksen käyttömahdollisuudet tulkkipolun koulutukseen on opinnäytetyössä esitetty Humakin opetussuunnitelmaan 2013–2018. Opinnäytetyön soveltamishetdotuksia ja nostettuja näkökulmia voidaan hyödyntää myös myöhemmissä Humakin opetussuunnitelmissa, Diakonia-ammattikorkeakoulussa sekä tulkkien jatkokoulutuksessa tai -opiskelussa.</p>	
Asiasanat korpus, viittomakieli, tulkkipolun koulutus, opetus, opiskelu, pehmeä systeemimetodologia	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Noora Hoffrén	Number of Pages 79 and 11 annex pages
Title Corpus in the Hands of Interpreters – What and How? The Finnish Sign Language Corpus and Its Application Possibilities at the Degree Programme for Sign Language Interpreters	
Supervisor(s) Zita Kóbor-Laitinen	
Subscriber and/or Mentor Humak University of Applied Sciences/Sign Language Corpus and Wiki Dictionary Project, Päivi Rainò	
Abstract <p>Sign Language Corpora is a new phenomenon in the field of research. The primary objectives of this thesis were both to provide information on the Finnish Sign Language Corpus and its nature, and to describe and indicate the Corpus's applicability in education for Sign Language Interpreters. Although Sign Language Corpora have been observed to be applicable to teaching as well as studying in the degree programmes in Sign Language Interpretation, little research exists on the topic.</p> <p>The subscriber of this thesis is Humak University of Applied Sciences, by way of the Sign Language Corpus and Wiki Dictionary Project. The aforementioned project 2013–2015 is carried out in cooperation with the Finnish Association of the Deaf (FAD), and its aim is to record Finnish and Finland Swedish Sign Language into two data banks: a research corpus and SignWiki. The main focus of this thesis was on the Finnish Sign Language (FinSL) Corpus, which includes both the outcome of the previously mentioned project (the FinSL Corpus) and the parallel outcome of the Sign Language Centre's (University of Jyväskylä) Corpus project on Finland's Sign Languages.</p> <p>The thesis was conducted as qualitative future research framed by soft system methodology. Abductive reasoning ran through the findings. The FinSL Corpus was defined by concept analysis, and application of the Corpus in education for Sign Language Interpreters was supported by interviews and a theoretical framework. Based on research literature and publications, an international framework was created for the FinSL Corpus and its related projects, as a multicase study.</p> <p>The framework was developed through semi-structured interviews, as the aim was to outline the use of Sign Language Corpora in educating interpreters in practice. Inquiries were sent to the Netherlands, Australia, the United Kingdom and Sweden. Based on the answers, the use of the Swedish Sign Language Corpus in educating interpreters was chosen as the topic of the theme-centered interview. The interviews were unraveled, analyzed and interpreted together with the research literature and releases concerning the phenomenon. The methods used in analyzing were content analysis and transformation itemization.</p> <p>Findings show that the FinSL Corpus has many possibilities for using it in teaching and studying in the programme in Sign Language Interpretation. The Corpus is representative and the material is of diverse linguistic content. Furthermore, the corpus enables searches within the content. The material represents a wide variety of language use, and it is possible to pick examples from it, as well as linguistic elements for topics and analysis.</p> <p>Corpora enables many things that has not been possible before when teaching and learning Sign Languages. The benefits of the representativeness of the language material, simultaneous in signed and written text and search functions are the most important examples. In this thesis, the possibilities of application of the Finnish Sign Language Corpus in the education of interpreters are shown by connecting it to the 2013–2018 curriculum of Humak University of Applied Sciences. The application proposals and presented viewpoints provided in this thesis can also be utilized in later curricula of Humak University of Applied Sciences, Diakonia University of Applied Sciences, and among Sign Language interpreters either independent studies or further formal education.</p>	
Keywords Corpus, Sign Language, Education for Interpreters, teaching, studying, Soft System Methodology	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT, RAJAUS JA TAVOITTEET	7
2.1 Aiheen merkittävyys ja ajankohtaisuus	7
2.2 Tutkimuskysymykset ja työn tavoitteet	11
2.3 Työn toteutus ja tietoperusta	13
3 PEHMEÄ SYSTEEMIMETODOLOGIA TULEVAISUUDENTUTKIMUKSESSA	14
3.1 Pehmeä systeemimetodologia	14
3.2 Kvalitatiivinen tutkimusote ja muut tutkimusmenetelmät	16
3.3 Pehmeä systeemimetodologia tulevaisuudentutkimuksen runkona	18
4 KORPUS	24
4.1 Mikä on korpus?	24
4.2 Multimodaalinen korpus	26
4.3 Viittomakielen korpus	27
4.4 Suomalaisen viittomakielen korpus	29
4.4.1 Kuurojen Liiton ja Humakin Korpus- ja SignWiki-hanke	29
4.4.2 Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksen korpusprojekti	36
5 VIITTOMAKIELEN KORPUKSET SUOMESSA JA MAAILMALLA	37
5.1 Kansainvälinen viitekehys: viittomakielten korpushankkeet	38
5.2 Viittomakielten korpusten yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia	40
6 VIITTOMAKIELTEN KORPUSTEN HYÖDYNTÄMINEN OPETUKSESSA JA OPISKELUSSA ERI MAISSA	44
6.1 Australialaisen viittomakielen korpus	45
6.2 Ruotsalaisen viittomakielen korpus	47
6.3 Hollantilaisen viittomakielen korpus	49
6.4 Suomalaisen viittomakielen korpustyökalu ELAN	51
6.5 Yhteenveto soveltamistoiminnoista opetuksessa ja opiskelussa	54
7 SUOMALAISEN VIITTOMAKIELEN KORPUKSEN HYÖDYNTÄMINEN HUMAKIN TULKKIKOULUTUKSESSA	56
7.1 Ensimmäisen vuoden opinnot	57
7.2 Toisen vuoden opinnot	58
7.3 Kolmannen vuoden opinnot	60
7.3.1 Esimerkkitehtävä: viittoman variaatiot	62
7.3.2 Esimerkkitehtävä: erilaiset viittomistyyli	63
7.3.3 Esimerkkitehtävä: viittoman kaksi variaatiota	63
7.3.4 Esimerkkitehtävä: perfektiiivinen aspekti viittomakielessä	65
7.4 Neljännen vuoden opinnot	66
8 POHDINTA	67
8.1 Korpus tulkkikoulutuksessa	67
8.2 Tutkimusmenetelmät ja -metodologia	68
8.3 Jatkotutkimusaiheet ja loppusanat	70

LÄHTEET	72
LIITTEET	80
LIITE 1: Checklandin pehmeän systeemimetodologian malli	80
LIITE 2: Mannermaan soveltama pehmeän systeemimetodologian malli	81
LIITE 3: Kysely viittomakielten korpusten käytöstä tulkkikoulutuksissa	82
LIITE 4: Teemahaastattelun runko	83
LIITE 5: Posterit korpus- ja SignWiki-työstä (crowdsourcing)	84
LIITE 6: Australialaisen viittomakielen korpukseen pohjautuvat opetustehtävät	86
LIITE 7: Yhteenveto korpusten käännöstyöstä (opiskelijan näkökulma)	87
LIITE 8: Tiedustelu ELAN-ohjelman käytöstä suomalaisen viittomakielen opetuksessa	90

1 JOHDANTO

Viittomakielen tulkkauksen alan yksi merkittävimmistä haasteista on viittomakielisen materiaalin ja kootun kieliopin kuvauksen vähäisyys ja puute. Tulkkioiskelijat, tulkkikouluttajat ja tulkit törmäävät viittomakielen kanssa työskennellessään kysymyksiin, joihin on vaikeaa tai jopa mahdotonta saada vastauksia.

Tulkkioiskelija palaa toistuvasti läpi neljän vuoden koulutuksensa samankaltaisten kysymysten äärelle: ”Miten viitotaan *viaton*?”, ”Minkälaisissa viittomakielisissä lauseissa ja yhteyksissä viittomaa TEHDÄ voidaan käyttää? Entä mitä suomenkielisiä vastineita sille on lauseyhteydestä riippuen?”, ”Mitä muita viittomia on tai miten muutoin voi viittoja sanan *makea*?”, ”Miten voin ilmaista tämän haluamani asian viittomakielellä, miten lause rakentuu?”, ”Mistä löydän materiaalia tulkkauksenäytteeseen?”.

Tulkkikouluttajilla puolestaan on opetuksessaan käytettävissä jonkin verran viittomakielistä opetusmateriaalia, mutta sitä on rajallinen määrä ja se on sisällöllisesti ja teknisesti laadultaan vaihtelevaa. Kouluttajat pysähtyvät kysymään: ”Mistä löytäisin viittomakielistä materiaalia, jossa viittojen käsiala, tyyli ja rekisteri olisivat erilaisia, mitä opiskelijat ovat aiemmin nähneet?”, ”Mistä saan käsiini riittävän hyvälaatuista viittomakielistä kieliaineistoa kielen tai tulkkauksen opetusmateriaaliksi?”, ”Miten vastaan opiskelijan viittomakielen kielioppiin liittyvään kysymykseen, johon minulla ei ole tarkkaa perustelua eikä tutkittua tietoa tukemassa asiaani, vaan joudun nojaamaan opetuksen kielelliseen intuitiooni?”.

Viittomakielen tulkki, joka ammattinsa valitessaan on myös valinnut ikuisen oppijan uran, saattaa työnsä ohella pohtia esimerkiksi: ”Kuinka saan kokonaisvaltaisen käsityksen tänään oppimastani uudesta viittomasta?”, ”Kuinka tiedän, kumpi näistä kahdesta jo kauan käyttämästäni viittomastani on yleisemmin tunnettu ja käytetty, kumpaa minun itseni tulisi ensisijaisesti käyttää tulkatessani?”.

Korpus on eräänlainen kieliaineistokokoelma, joka edustavasti kuvaa kieltä tai jotain sen variaatiota (Baker 2010, 6). Kielen kanssa työskennellessä on palattava aina

kielen peruselementteihin: tulkeilla on oltava kattava sana- ja viittomavarasto sekä kokonaisvaltainen kielellinen ymmärrys voidakseen toteuttaa laadukasta ja täsmällistä tulkkausta. Opinnäytetyöni on suunnattu ensisijaisesti tulkkikouluttajille ja -opiskelijoille, mutta myös tulkeille. Suomalaisen viittomakielen korpus tarjoaa luonteensa ansiosta mahdollisia vastauksia ja ratkaisuja moniin näihin kysymyksiin ja ongelmiin, joita edellä on esitetty. Opinnäytetyössä kuvataan korpusta käsiteanalyysin kautta, esitellään viittomakielten korpusten ilmiötä tapaustutkimuksena ja tarkastellaan korpuksen soveltamismahdollisuuksia tulkkikoulutuksessa.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT, RAJAUS JA TAVOITTEET

Humanistinen ammattikorkeakoulun (Humak) (2015a) viittomakielentulkin koulutusohjelmassa opiskelujen pääpaino on suomalaisen viittomakielen ja tulkkauksen opiskelun lisäksi suomen kielen ja viestinnän taitojen kehittämisessä. Humakin ja Kuurojen Liiton Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalais-sanakirjahanketta rahoittaa Koneen Säätiö (Rainò & Savolainen 2013). Koneen Säätiön rahoitus tulee osana säätiön Kieliohjelmaa 2012–2016 (Koneen Säätiö 2015a). Kolmivuotinen hanke käynnistettiin 1.1.2013, ja siinä tallennetaan kahteen aineistopankkiin suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä (Kuurojen Liitto 2014). Korpus ja SignWiki käsittävät molempien edellä mainittujen viittomakielten aineistopankit, joissa kerätään olemassa olevaa viittomakielistä materiaalia, sekä tallennetaan uutta aineistoa (Koneen Säätiö 2015a, 2012). Hankkeen vastuullisena johtajana toimii Humanistisen ammattikorkeakoulun yliopettaja, filosofian tohtori Päivi Rainò (Rainò & Savolainen 2013).

2.1 Aiheen merkittävyys ja ajankohtaisuus

Aihe on ajankohtainen, sillä Suomalaisten viittomakielten korpus ja kansalaissanakirja -hanke, joka tunnetaan myös nimellä Korpus- ja SignWiki-hanke, on parhaillaan käynnissä. Tässä opinnäytetyössä nostetut näkökulmat ovat hyödynnettävissä heti korpuksen valmistuttua ja sen tullessa käytettäväksi.

Kansainvälisellä tasolla on viimeisen vuosikymmenen aikana viittomakielisten korpusten julkaisemisen lisäksi esitelty joitain ideoita korpusten hyödyntämiseksi myös muualla kuin tutkimuksen saralla, esimerkiksi viittomakielen ja tulkkauksen opetuksessa sekä tulkkien työvälineenä (esim. Radboud University 2015c; Crasborn 2013, 3–8). Puhuttujen kielten puolella korpustutkimusta on tehty jo pidempään. Myös siihen liittyviä ilmiöitä, kuten korpusten hyödyntämistä opetuksen, opiskelun ja kääntämisen parissa, on tutkittu (ks. esim. Harris & Moreno Jaén (toim.) 2010). Puhutuista kielistä esimerkiksi suomenkieliset teksti- ja puhekorpuksot on käytettävissä Kielipankin (FIN-CLARIN & CSC - Tieteen tietotekniikan keskus 2015a, 2015b) Korp- (teksti) ja LAT- (puhe) palveluissa. En käsittele korpuksia ja niiden soveltamista puhuttujen kielten puolelta enempää, vaan syvennyn työssäni viittomakielten korpuksiin.

Opinnäytetyöni keskittyy Suomalaisen viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahankkeen suomalaisen viittomakielen korpukseen vain sivuten SignWiki- eli kansalaissanakirjahanketta ja suomenruotsalaisen viittomakielen korpusten osuutta. Näistä syistä viittaan työtäni koskevaan Suomalaisen viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahankkeen korpustyön osioon jatkossa nimellä korpushanke, suomalaisen viittomakielen korpushanke, Kuurojen Liiton ja Humakin korpushanke tai Helsingin korpushanke. Suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielten SignWikin sivustot (SignWiki Suomi 2015; SignWiki Finland 2015) ovat julkisesti nähtävissä: kielenoppijat tai kielestä kiinnostuneet, kuten opiskelijat ja tulkit voivat käyttää wikipohjaista viittomakielen verkkosanakirjaa esimerkiksi oppimisympäristönä (Kuurojen Liitto 2014). Sivusto muuttuu ja kasvaa jatkuvasti, sillä rekisteröitymällä osallistujaksi voi SignWikiin lisätä viittomia (Kuurojen Liitto 2014).

Vaikken työssäni ole antanut suomenruotsalaisen viittomakielen korpukselle sen suurempaa sijaa, en valinnallani tarkoita väheksyä tai unohtaa kyseistä vähemmistökieltä – selkeyden ja omien kompetenssieni vuoksi olen rajannut työni aiheen käsittelemään suomalaisen viittomakielen korpusta. Toisaalta, vaikka Suomessa käynnissä olevassa hankkeessa ja projektissa (ks. myöh. tämä luku) suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli on eriteltyinä, esimerkiksi Jantunen (2003, 24) määrittelee suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen saman

kielen kahdeksi varieteetiksi. Käsittelen työssäni suomalaisen viittomakielen korpusta, mutta luvussa 7 esittelemiäni soveltamisehdotuksia sen hyödyntämisestä tulkkikoulutuksessa voidaan yhtälailla soveltaa myös suomenruotsalaiseen viittomakieleen.

Vaikka opinnäytetyöni tilaajana on Humak Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahankkeen kautta, en voi jättää huomioimatta samanaikaisesti Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksessa käynnissä olevaa korpusprojektia. Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksessa vuonna 2014 aloitetun Suomen viittomakielten korpusprojektin tavoitteena on tallentaa äidinkieleltään suomalaisten ja suomenruotsalaisten viittomakielisten viittomista eri puolilta Suomea (Jyväskylän yliopisto 2014). Viittomakielen keskus myös rahoittaa projektin, joten rahoitus sisältyy opetusministeriön perusrahoitukseen (Juhana Salonen, henkilökohtainen tiedonanto 19.3.2015).

Myös Jyväskylän yliopiston Suomen viittomakielten korpusprojektista käsittelen tarkemmin ainoastaan suomalaisen viittomakielen korpuksen osuutta, samoista syistä, kuin mitä edellä mainitsin Helsingin korpushankkeeseen liittyen. Viittaan jatkossa kyseiseen osioon termeillä korpusprojekti, Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksen korpusprojekti, suomalaisen viittomakielen korpusprojekti tai Jyväskylän korpusprojekti. Sekä Jyväskylän yliopiston (2014) Suomen viittomakielten korpusprojektin että Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahankkeen (Kuurojen Liitto 2014) tallentamat korpusaineistot lisätään FIN-CLARINin Kielipankkiin, jota ylläpitää Tieteen Tietotekniikan keskus (CSC).

Näin ollen viitatessani suomalaisen viittomakielen korpukseen, viittaan molempiin korpuksiin sekä työni nimellä että myöhemmin esimerkiksi käyttöehdotuksia esitellessäni. Tähän lopputulokseen olen päätenyt korpuksen käyttäjänäkökulman saavuttamiseksi. Käsittelen opinnäytetyössäni käyttövalmista suomalaisen viittomakielen korpusta yhtenä isona kokonaisuutena, jonka osakorpuksat muodostuvat erilaisten hankkeiden ja projektien myötä, kuten Helsingin korpushankkeesta ja Jyväskylän korpusprojektista.

Aihe on merkittävä, sillä suomalaisen viittomakielen korpus syntyy tarpeeseen: ei ainoastaan viittomakielen tutkimukseen vaan myös opetukseen ja opiskeluun. Viittomakielen oppiminen, opiskeleminen ja opettaminen poikkeavat monin tavoin puhutuista kielistä. Fuchsin mukaan (Tikanoja 2011, 15–16) viittomakielen kirjoitetun muodon puuttuminen vaikeuttaa opetusmateriaalien luomista ja, sen myötä esimerkiksi kieliopillisten piirteiden havainnollistamista. Tulkkioiskelijana on ollut ja on yhä ajoittain vaikea ymmärtää yksittäisten viittomien todellinen merkitys, käyttö ja variaatio, puhumattakaan suuremmista kokonaisuuksista, niiden ymmärtämisestä, vivahteikkaan ja monipuolisen viittomisen vastaanotosta ja tuottamisesta tai käsi-alojen ja variaation hahmottamisesta. Myös monipuolisesta, teknisesti laadukkaasta ja kielisisällöltään riittävän hyvästä viittomakielisestä tulkkauksmateriaalista on tulkkioiskelijoiden mielestä pulaa (Ylikylä & Mattelmäki 2013, 25–30).

Suomalaisesta viittomakielestä ei ole koottua kieliopin kuvausta (Kuurojen Liitto & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010, 35) ja opiskelutyökaluja on tarjolla rajallinen määrä. Suomenkielisiltä tulkkikoulutuksen lehtoreilta saa lähes jokaisen kysytyn viittoman kohdalla vastauksen ”itse viiton sen näin, mutta kysy ja varmista vielä joltakulta viittomakieliseltä”. Kuuroilta lehtoreilta taas saattaa saada vastauksen ”minä viiton sen näin, mutta olen nähnyt myös tällaisia viittomia”. Lisäksi olemassa oleva ja saavutettava viittomakielinen materiaali ei luonteensa vuoksi aina taivu käyttäjän tarkoituksiin tulkkikoulutuksessa. Esimerkiksi videoiden edestakainen kelaus ja sen kautta jonkin kielellisen piirteen, esiintymän tai ilmentymän etsiminen on viittomakielisestä videosta työlästä ja aikaa kuluttavaa. Materiaalien puutteeseen liittyvästä haasteellisuudesta tulkkikoulutuksessa on myös tehty joitain tutkimuksia, esimerkiksi Tikanojan (2011) sekä Ylikylän ja Mattelmäen (2013) opinnäytetöiden puitteissa.

Kuten korkeakouluopinnoissa yleensä, myös viittomakielen tulkin koulutusohjelmaan sisältyy itsenäistä opiskelua. Tikanojan (2011, 38) teettämän kyselyn mukaan yli puolet tulkkioiskelijoista arvioivat harjoittelevansa itsenäisesti vähintään viikoittain. Tulkkioiskelijoille teetetyssä kyselyssä ilmeni, että mielekkäinä harjoittelun välineinä pidettiin muun muassa mediassa saatavilla olevia viittomakielisiä materiaaleja, joista yhtenä nousi Internetistä löytyvät materiaalit (mt., 39–40). Opinnäytetyössä ilmeni, että moni vastaajista toivoisi kuitenkin lisää harjoittelumateriaalia itsenäisen

opiskelun välineeksi (mt., 56). Toisessa opinnäytetyössä teetetyssä kyselyssä lisäksi selvisi, että osa tulkkioiskelijoista kokee olemassa olevan tulkkkausmateriaalin olevan vaikeasti saatavilla ja sisällöllisesti pääasiassa yksipuoliseksi (Ylikylä & Mattelmäki 2013, 38).

Kielellisten materiaalien olemassaolo, käytettävyys, kieliopin lukeminen ja hallitseminen eivät yksistään riitä kielitaidon saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi. Kuten Pätsin, Mäkilän ja Houtbeckersin (2012) tulkkikoulutuksen viittomakielistä oppimisympäristöä käsittelevän opinnäytetyön haastattelussa eräs tulkkioiskelija asian ilmaisi:

”Jos en olisi ollut tekemisissä kuurojen kanssa, en olisi oppinut viittomakieltä. Kanssakäymistä tarvitaan – ja viittomakieli on kieli, jota pitää nähdä jatkuvasti, jotta sen oppisi. Sitä ei voi vain lukea kirjasta uudelleen ja uudelleen, sitä pitää nähdä – –” (mt., 36).

Toisaalta taas korpus nimenomaan hakutoimintojensa ja luonteensa (ks. luku 4) ansiosta edesauttaa joitain variaatioon ja ilmaisuun liittyviä viittomakielen piirteitä, joita ei muista viittomakielisistä materiaaleista ole mahdollista oppia. Esimerkiksi samaisessa opinnäytetyössä toinen opiskelija kommentoi:

”-- Videoilta voi oppia kuitenkin vain tiettyyn pisteeseen asti. Samaa videota voi katsoa useita kertoja, mutta sitä näkee vain ne samat viittomat uudestaan. Sen sijaan opettajat voivat viittoa saman asian monin eri tavoin ja me näemme, -- kuinka eri tavoin asioita voi ilmaista.” (mt., 36).

2.2 Tutkimuskysymykset ja työn tavoitteet

Opinnäytetyössäni on kaksi tutkimuskysymystä:

1. Mikä on suomalaisen viittomakielen korpus?
2. Millaisia soveltamismahdollisuuksia suomalaisen viittomakielen korpuksella on viittomakielen tulkkikoulutuksessa?

Opinnäytetyöni tavoitteena on luoda näiden tutkimuskysymysten pohjalta tietopaketti tulkkikouluttajille ja -opiskelijoille sekä tulkeille suomalaisen viittomakielen korpuksesta ja sen soveltamismahdollisuuksista tulkkauksen alalla. Tutkimuskysymyksiä koskevat valmista korpusta, eli hankkeen tuloksena syntyneitä korpukseksi rakennettua kielellistä kokonaisuutta. Tarkemmin korpuksesta ja siihen liittyvistä määritelmistä kerrotaan luvussa 4. Viittaan korpuksen käytöllä, hyödyntämisellä ja soveltamisella tämän valmiin tuotoksen käyttöön. Korpustyöllä tarkoitan valmista tuotosta edeltävää rakentamista, työtä ja tutkimusta, eli hankkeissa, projekteissa sekä muutoin tapahtuneissa toiminnoissa, joiden myötä korpus syntyy (ks. luku 4).

Korpustutkimus on kielitiedettä, jossa kieleen liittyvissä teorioiden muodostamisessa ja kuvauksissa korostuu korpuksen merkittävyys (Tieteen Termipankki 2014). Korpustutkimus kulkee vaikuttavana tekijänä vahvasti läpi työni, nostamani ja esittämäni näkökulmat sisältävät korpuslingvistiikan metodeita, ja se on perustavanlaatuisena lähtökohtana tutkimuskysymysten ja päätelmien muodostumiselle. En kuitenkaan käsittele sitä kielitieteenä sen laajemmin työssäni, sillä tutkimuskysymyksiä keskittyvät korpukseen edellä esitetyn tavoin: käsittelen korpusta, ja sen sisältämiä aineistoja tuotoksena eli kielimateriaalipankkina, joka täyttää korpusta koskevat määritelmät ja ominaisuudet. Olen toisin sanoen valinnut työssäni korpuksen soveltamiseen liittyen näkökulmaksi tutkimuksellisen puolen sijaan käytännöllisen, niin sanotusti ulkopuolisen käyttäjä- ja soveltamisnäkökulman.

Suomalaisen viittomakielen korpusta kuvatakseni avaan työssäni Helsingissä ja Jyväskylässä meneillään olevia korpushanketta ja -projektia. Lisäksi esittelen muissa maissa tehtyjä viittomakielten korpuksia. Rakentamalla työssäni suomalaisen viittomakielen korpuksesta kansainvälisen kehyksen pyrin osoittamaan korpuksen merkittävyyden osana suurempaa kokonaisuutta ja viittomakielten tutkimuksen virtausta. Viitekehys jatkuu korpuksen käytön soveltamismahdollisuuksissa. Pohjaan luvussa 6 soveltamismahdollisuudet näkökulmiin, jotka on kerätty saman viitekehysten viittomakielten korpuksista. Olen koonnut korpusten hankkeita, lähtökohtia ja tarkoituksia kartoittavasta kansainvälisestä viitekehyksestä taulukon, joka löytyy alaluvusta 5.2.

2.3 Työn toteutus ja tietoperusta

Tietoperustan opinnäytetyöhöni olen kerännyt aiheeseen liittyvästä kirjallisuudesta, tutkimuksista, seminaarimateriaaleista ja lehtiartikkeleista. Koska Suomessa sekä suomalaisen viittomakielen hanke että projekti ovat vasta parhaillaan käynnissä, on julkaistua materiaalia toistaiseksi vähänlaisesti. Tästä syystä olen pohjannut osan opinnäytetyön tietoperustasta myös henkilökohtaisiin tiedonantoihin Helsingin hankkeen ja Jyväskylän projektin asiantuntijoilta. Helsingin hankkeen tiimoilta olen ollut yhteydessä hankkeen vastuullisen johtajan ja työni ohjaajan Päivi Rainõn kanssa, sekä hanketyöntekijä Sanna Nordlundin (o.s. Ala-Sippola) ja tutkija Leena Savolaisen kanssa. Jyväskylän projektiin liittyen olen vastaavasti ollut yhteydessä projektitutkija Juhana Salosen ja professori Ritva Takkisen kanssa.

Sähköisten julkaisujen, kuten viittomakielten korpusten internet-sivujen, korpusta ja korpushankkeita kuvaavien sivustojen ja elektronisten artikkeleiden lisäksi olen rakentanut opinnäytetyöni tietoperustaa teoksista, edellä kuvatuista henkilökohtaisista tiedonannoista ja keräämästäni haastatteluaineistosta. Muutamissa maissa on korpuksen soveltamisesta tulkkikoulutukseen ja tulkkauksen alalle julkaistu teoksia ja artikkeleita, joissa on esitelty korpuksen soveltuvuutta tulkkikoulutukseen ja tulkkauksen alalle. Näihin liittyvän tietoperustan ja julkaisujen pohjalta olen valinnut työni monitapaustutkimukseen (Kananen 2012, 36) suomalaisen viittomakielen korpuksen rinnalle neljän maan viittomakielen korpukset: Alankomaiden, Australian, Iso-Britannian ja Ruotsin. Kyseisistä maista olen kerännyt tietoa myös haastatteluiden muodossa (ks. luku 6). Työn metodologiasta ja menetelmistä kerron tarkemmin luvussa 3.

Suomessa on kaksi tulkkeja kouluttavaa oppilaitosta: Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak) (2015a) ja Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) (2015a). Tässä työssä viitatessani tulkkikoulutukseen Suomessa sekä esitellessäni korpuksen käyttöehdotuksia tulkkikoulutuksessa, viittaan pääsääntöisesti Humanistiseen ammattikorkeakouluun, jossa itse olen nelivuotisen tulkkikoulutuksen käynyt, ja joka on opinnäytetyöni tilaajana. Rajaus ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö esimerkiksi luvussa 6 esiteltyjä tehtäviä ja hyödyntämismahdollisuuksia voisi yhtä lailla soveltaa Diakin opetussuunnitelmaan. Olen rinnastanut suomalaisen viittomakielen

soveltamismahdollisuudet Humakin (2015b) tulkkikoulutuksen opetussuunnitelman 2013–2018 mukaisesti opintojaksojen sisältöihin (luku 7), mutta soveltamishdotuksia voidaan mukauttaa niin Diakonia-ammattikorkeakoulun ja Humakin seuraaviin opetussuunnitelmiin kuin tulkkio opiskelijan tai tulkin itsenäiseen opiskeluunkin.

3 PEHMEÄ SYSTEEMIMETODOLOGIA TULEVAISUUDENTUTKIMUKSESSA

Sovellan työssäni Mannermaan (1991, 40; 261–273) evolutionaariseen tulevaisuudentutkimukseen sovellettua kvalitatiivista pehmeän systeemimetodologian mallia, joka pohjautuu alun perin Checklandin (1981, 161–183) kehittämään pehmeän systeemimetodologian viitekehykseen. Pääasiassa noudatan Mannermaan (LIITE 2) sovelluksessa määriteltyä vaihejakoa, mutta paikoittain pitäydyn lähempänä Checklandin (LIITE 1) alkuperäistä mallia. Tätä kahden mallin sovellusta perustelen myöhemmin luvussa 3.4 vaihekohtaisesti. Halutessaan näitä malleja voi verrata työvaiheista laatimaani kuvioon (KUVIO 1) ja tekstiin (3.4), jossa esittelen metodologian vaihekohtaisesti.

Malli antaa työlle raamit, jonka pohjalta työ on toteutettu. Opinnäytetyö on tulevaisuudentutkimus, sillä suomalaisen viittomakielen korpus on vasta työvaiheessa, eikä siis vielä käytettävissä. Tulevaisuudentutkimus on tutkimusmenetelmä, jossa analyysilla pyritään kuvaamaan ja tulkitsemaan ilmiötä (Anttila 1996, 215;250;323). Käytän työssä lisäksi muita menetelmiä, jotka on valittu täydentämään ja tukemaan tulevaisuudentutkimuksen pehmeän systeemi-metodologian vaiheita.

3.1 Pehmeä systeemimetodologia

Pehmeä systeemimetodologia on systeemiajatteluun perustuva Peter Checklandin kehittämä kehikko inhimillisten systeemien ongelmanratkaisuun (Checkland 1981, 161;163). Tämä kehikko löytyy opinnäytetyön liitteistä (LIITE 1). Metodologia käsittää

erilaisia menetelmiä ja tekniikoita, joita puolestaan sovelletaan tapauskohtaisesti tarpeen mukaan ongelmanratkaisuun (Anttila 1993, 190). *Pehmeä* viittaa systeemimetodologiassa *inhimillisiin systeemeihin* (Checkland 1981, 149;154: *human activity system*; suomennos Mannermaa 1991, 259 mukaan), joissa systeemin ongelma on vaikeasti määriteltävissä, kun taas vastakohtaisesti *kova* viittaisi siihen, että ongelmat ovat jäsentyneet ja määrittelyn kohteena on tarkoin saavutettavaksi haluttu päämäärä (Checkland 1981, 149;154).

Työssä nostettu *ongelma*, eli riittävän teknisesti ja sisällöllisesti laadukkaan ja monipuolisen viittomakielisen opetus- ja opiskelumateriaalin puute tulkki-koulutuksessa, on juuri tämän yllä kuvatun kaltainen vaikeasti määriteltävä ongelma, jolle etsitään ratkaisua. Viittomakielten korpuksiin tutustuessani minulle muodostui *ydinvisio*, eli suomalaisen viittomakielen korpuksen soveltaminen tulkkikoulutuksessa. Checklandin (1981, 162) mukaan koko metodologia vastaa, sekä kysymykseen *mikä* (what) että *miten* (how), siinä missä menetelmä vastaa vain kysymykseen miten. Näistä syistä työn raameiksi on valittu pehmeä systeemi-metodologia.

Systeemi rakentuu keskenään vuorovaikutuksellisista osista: se on laajasti määriteltynä ilmiö, joka voi olla tämän vuorovaikutuksellisuuden toteutuessa kaikkea aurinkokuntajärjestelmästä kulttuureihin. Täsmällisemmin määriteltynä systeemi tarkoittaa järjestelmää, jossa on vähintään kaksi keskenään sidoksissa olevaa osaa tai ryhmää, jotka kokonaisuudessaan toimivat jonkin päämäärän toteuttamiseksi. (Anttila 2005, 432.) Systeemin määrittely ei ole yksiselitteistä, vaan se voidaan määritellä monellakin eri tavalla (Mannermaa 1991, 273). Tässä työssä systeemejä ovat esimerkiksi tulkkikoulutus, suomalaisen viittomakielen korpus, sekä näiden kahden yhdessä muodostama systeemi: suomalaisen viittomakielen korpuksen soveltaminen, hyödyntäminen ja käyttö tulkkikoulutuksessa.

Matemaattis pohjaisessa perinteisessä systeemianalyysissä tutkitaan ja analysoidaan ongelmia laskennallisia malleja käyttäen. Muutoin systeemianalyyseissa tutkitaan prosesseja ilman, että jokaista niihin vaikuttavaa tekijää tarvitsee erikseen määritellä tai kuvata. Tästä johdettu systeemimetodologia puolestaan on menetelmien

kokonaisuus, jolla ymmärretään ”havaittujen ilmiöiden ja tapahtumien kokonaisuuksia, ominaisuuksia ja niiden välisiä suhteita”. (Anttila 2005, 432.)

3.2 Kvalitatiivinen tutkimusote ja muut tutkimusmenetelmät

Lähestyn opinnäytetyön aihetta kvalitatiivisena tutkimuksena sen luonteen ja tutkimuskysymysten asetelujen perusteella. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisesti tavoitteena on kartoittaa selvittämällä vähän tunnettuja ilmiöitä – kuten viittomakielten korpuksia ja niiden soveltamismahdollisuuksia tulkkikoulutuksessa – ja etsiä uusia näkökulmia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 138), kuten kuinka suomalaisen viittomakielen korpusta voidaan hyödyntää tulkkikoulutuksessa. Kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaisesti keskeisintä opinnäytetyössä on kokonaisvaltainen uuden teorian ja hypoteesin luominen (Kananen 2012, 29). Lisäksi siinä on yhdistetty eri menetelmiä, tietolähteitä ja teorioita, ilmiöstä tavoitellaan syvällistä näkemystä ja hyvää kuvausta, eikä siitä ole tutkittua tietoa (mt., 29).

Kvalitatiivisten tutkimusten lajeista (Hirsjärvi ym. 2009, 162–164) opinnäytetyö on lähtökohtaisesti fenomenologinen: havaittu ilmiö, eli riittävän teknisesti ja sisällöllisesti laadukkaan ja monipuolisen viittomakielisen opetus- ja opiskelumateriaalin puute tulkkikoulutuksessa, perustuu tulkkikoulutuksessa neljän vuoden aikana kertyneisiin havaintoihini ja kokemuksiini. Fenomenologia on perinteisessä merkityksessään tieteenfilosofinen suuntaus, jota käytetään myös tutkimusmenetelmänä. Keskeiseksi menetelmässä nousevat havainnot ja niistä muodostuneet kokemukset, sekä niiden pohjalta tehty pohdinta ja analysointi. Avainasemassa on tutkijan oma kokemus, ja työssä tavoitellaan ilmiön, sen ilmenemisen sekä sen merkityssuhteiden määrittelemistä. (Anttila 2005, 329–331.)

Opinnäytetyön ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla menetelmänä käytetään käsiteanalyysia, ja työn punaisena lankana kulkee abduktiivinen päättely. Käsiteanalyysissa esitetään sekä peruskäsitteet että niiden väliset suhteet (Hirsjärvi ym. 2009, 154). Abduktiivisessa päättelyssä ei keskitytä pelkästään havaintoihin: se alkaa intuitionomaisesta käsityksestä tai muotoillusta oletuksesta, jonka perusteella

keskitytään niihin havaintoihin, joiden nähdään tuottavan ilmiöstä jotain uutta (Anttila 1996, 139).

Juuri tämä intuitiivinen käsitys on työn ensimmäinen askel ongelmatilanteen havainnoinnin jälkeen: korpuksen ominaisuudet ja luonne mahdollistavat juuri sen, mitä myös tulkikoulutuksessa tarvitaan. Intuitiivisen käsityksen pohjalta olen keskittynyt niihin teorioihin ja aineistoihin, jotka olen nähnyt muodostuvan keskeiseksi oman käsitykseni eli johtoajatuksen näkökulmasta. Abduktiivisessa päättelyssä korostuu ajattelu ja siinä haetaan tukea painetuista julkaisuista, kuten tässäkin työssä on tehty. (Anttila 1996, 139–140.)

Abduktiivinen päättely pohjautuu intuition lisäksi menetelmällisesti omiin havaintoihini. Havainnot on tehty kevään 2015 opiskelijatyönä korpushankkeelle toteutetussa käänösprojektissa (LIITE 7), ja tässä opinnäytetyössä olen punninnut, analysoinut ja luokitellut niitä yhdessä ongelman havainnoinnin kanssa hyödyntääkseni havaintoja päätelmien tekemiseen (Hirsjärvi ym. 2009, 183). Molemmat havainnoinnit on menetelmällisesti kerätty osallistuvana havainnointina, eli osallistuin itse toimintaan ja sen seurauksena pääsin tarkastelemaan ilmiötä läheltä ja syvällisesti (Kananen 2012, 95–96).

Työssä on käytetty myös muita kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisiä laadullisia metodeita, kuten teemahaastatteluita (Hirsjärvi ym. 2009, 164) sekä puolistrukturoituja haastatteluita avoimien kyselyiden muodossa. Teemahaastattelu antaa vapauden haastateltavalle ja haastattelijalle uusien asioiden ilmenemiseen, mutta on tarkempi, kuin keskustelunomainen avoin haastattelu (Eskola & Vastamäki 2001, 26–27). Teemahaastattelun tavoitteena on saavuttaa ymmärrystä asiaa koskevasta ilmiöstä, ja haastatteluun valitaan henkilöitä, joita ilmiö koskettaa tai jotka eniten siitä tietävät (Kananen 2009, 99–101). Sen pohjalle on mietitty aihealueet, joista tietoa halutaan, mutta muotoa ja järjestystä voidaan tilanteen mukaan vaihdella (Eskola & Vastamäki 2001, 26). Sekä teemahaastattelu että puolistrukturoidut haastattelut ovat toimineet teoreettisen ajattelun apuvälineenä (Eskola & Suoranta 1998, 146). Aineistot on abduktiivisen päättelyn mukaisesti analysoitu omien johtoideoitteni pohjalta siten, että tavoitteena on aineiston avulla todentaa näitä ideoita (Hirsjärvi & Hurme 2010, 136).

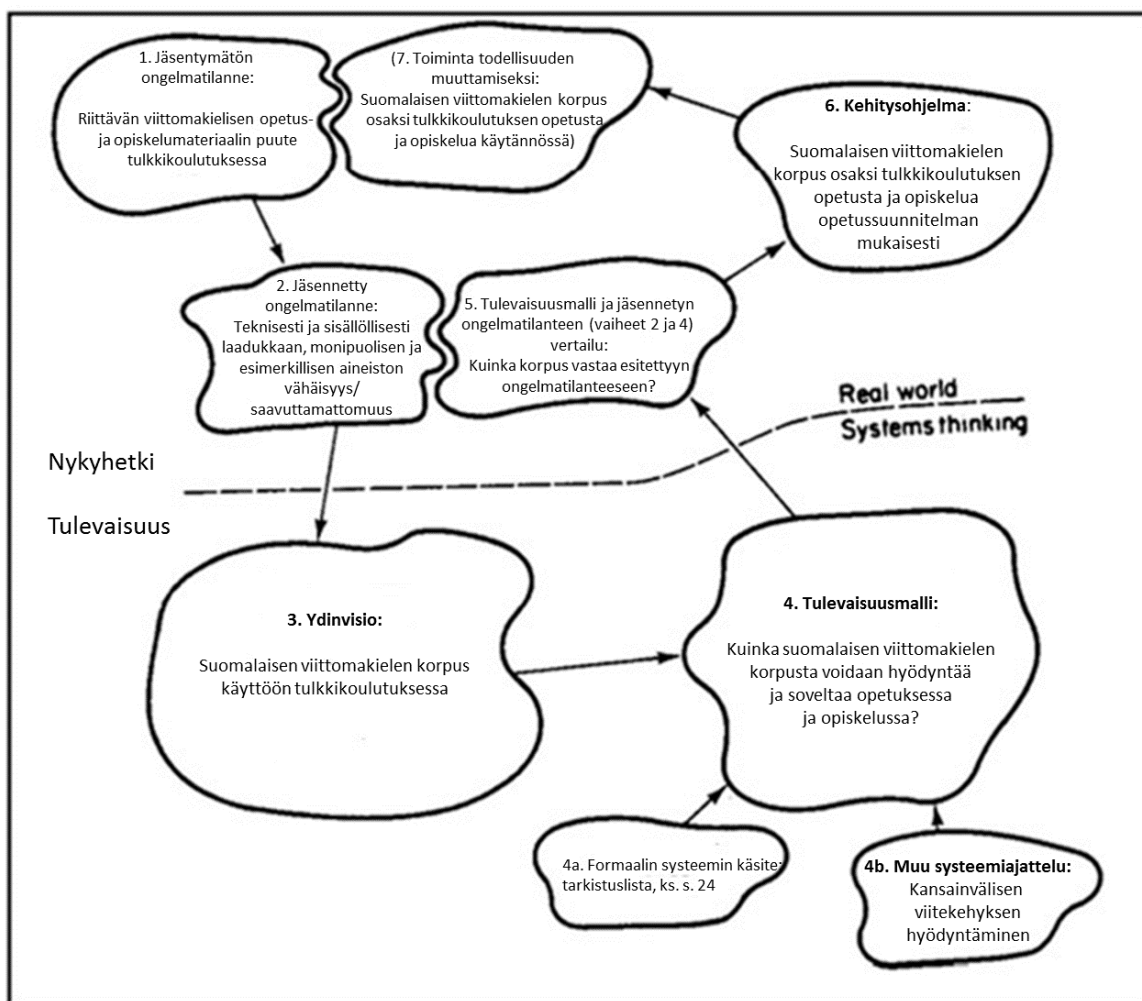
Haastatteluiden lisäksi opinnäytetyössä on hyödynnetty ilmiöön liittyviä dokumentteja ja kirjallisia aineistoja. Menetelmällisesti olen toisin sanoen myös analysoinut ilmiötä kuvaavia julkaisuja ja muita materiaaleja, jotka ovat muiden havaintoihin ja käsityksiin pohjautuvia dokumentteja. (Anttila 1996, 239.) Kirjalliset-, dokumentti- ja haastatteluaineistot on luokiteltu, tiivistetty ja kuvailtu (Hirsjärvi & Hurme 2010, 137;145) maakohtaisesti lukuun 6, jonka viimeisessä alaluvussa 6.5 analysointia ja tulkintaa on jatkettu sisällön erittelyyn. Sisällön erittelyssä olen lähestynyt analyysia ja tulkintaa transformaatioerittelyä: ”teksti on esitys esityksestä”, eli lukujen 6.1–6.4 tekstit on uudelleen kuvattu muunnoksena kielimallin avulla (Eskola & Suoranta 1998, 187).

Kielimalliksi olen tässä analyysin tulkintavaiheessa luonut listan verbeistä, joista rakentuu ydinvision (ks. luku 3.3) toiminnot (Mannermaa 1991, 267; Checkland 1981, 170). Verbit on ryhmitelty teemoittain lukuun 6.5. Tulkinnessa tutkimuskohteen osat, eli käsitteanalyysissa kartoitetut viittomakielen korpuksen ominaisuudet sekä kirjallisuudessa, dokumenteissa ja haastatteluaineistossa ilmenneet soveltamis- mahdollisuudet, on yhdistelty (Anttila 1996, 180) lukuun 6.5. Mannermaan (1991, 266–267) mukaan verbeistä koostuva kielimalli vastaa kysymykseen ”Mitä toimintoja systeemin on suoritettava, jotta se olisi ydinvision mukainen?”, ja se rakentuu pehmeään systeemimetodologian neljänneksi vaiheeksi. Myös fenomenologiset näkökulmat ja kvalitatiivinen tutkimusote on esitetty soveltuvaksi erilaisten systeemien tutkimiseen (Anttila 1996, 148), kuten abduktiiviseen päättelyyn pehmeää systeemimetodologiaa käyttäen (mt., 139;151). Näin ollen valitut tutkimusmenetelmät tukevat samalla opinnäytetyön raamitusta, jota esittelen seuraavaksi.

3.3 Pehmeä systeemimetodologia tulevaisuudentutkimuksen runkona

Inhimillisten systeemien ongelmanratkaisussa Checklandin (1981, 154) mukaan pehmeässä systeemimetodologiassa tunnistetaan ja erotellaan jäsenettyjä ja jäsentymättömiä ongelmia (suomennokset Anttilan 1993, 191 mukaan). Jäsenetty ongelma viittaa ratkaisun liittyvän teorian olemassaoloon ja jäsentelemätön ongelma taas johonkin sellaiseen, jota ei tarkoin pystytä määrittelemään ilman varsinaisen

ongelman liiallista yksinkertaistamista (Checkland 1981, 154). Joissain tutkimuksissa, joissa metodologiaa on sovellettu, on jäsentymättömän ja jäsenneen ongelman sijaan nähty ongelmatilanteita, eli tilanteita, joissa ongelma on havaittu tai mielletty olevan. Ongelmatilanteet ovat jäsentymättömiä, kun varsinaisen ongelman objektin eli kohteen nimeäminen on jo itsessään haastavaa. (mt., 155.)

KUVIO 1. Opinnäytetyön metodologinen kehys Checklandin (1981, 163) mallia (LIITE 1) ja Mannermaan (1991, 261) siitä edelleen kehittämää mallia (LIITE 2) soveltaen Noora Hoffrénin tuottamana muunnelmuna.

Mannermaan (1991, 261; LIITE 2) tulevaisuudentutkimukseen sovelletussa, Checklandin (1981, 163; LIITE 1) metodologiaan perustuvassa mallissa puolestaan näiden vaiheiden sijaan on nimitetty *systeemin todellisuus – strukturoimaton* sekä *systeemin todellisuus – ilmaistu*. Mannermaan (1991, 262) mallissa nämä vaiheet kuvaavat päätöksentekoyksikön, kuten yrityksen tai kunnan, todellisuutta

nykyhetkellä. Koska edellä esitetty kuvaus ongelmatilanteesta sopii kuitenkin paremmin nostamani ongelman

1. riittävän viittomakielisen opetus- ja opiskelumateriaalin puute tulkkikoulutuksessa,

(KUVIO 1) luonteeseen, sovellan Checklandin (1981, 163) mukaista ongelmatilanteiden mallia käyttämässäni metodologiassa. Jäsentynyt ongelma on

2. Teknisesti ja sisällöllisesti laadukkaan, monipuolisen ja esimerkillisen aineiston vähäisyys/saavuttamattomuus.

Jäsentynyt ongelma on tässä ilmaistu tiivistettynä. Edelliseen kappaleeseen viitaten näen tämän kyseisen ongelmatilanteen sisältävän jäsentymättömän ongelman kohteen nimeämisen haastavana. Vaikka ongelmatilanteen ”tapahtumapaikkana” on tulkkikoulutus, ei sitä yksiselitteisesti voi nimetä ongelman kohteeksi – kohteena voisi toisaalta ajatella olevan esimerkiksi tahot, jotka päättävät tämän kaltaisen materiaalin tuottamisesta tai paremminkin rahoittamisesta. En siis nimeä tai määrittele ongelman kohdetta sen tarkemmin.

Vaiheessa 3, jonka Mannermaa (1991, 264) on korvannut Checklandin (1981, 163) ydinmääritelmän ydinvisiolla, pitäydyn Mannermaan mallissa (1991, 261; LIITE 2). Mannermaa määrittelee vaiheen 3 tarkoitukseksi ”nimetä systeemejä, jotka näyttäisivät olevan relevantteja edellisissä vaiheissa määritellyn ja kuvatun systeemin tulevaisuuden vaihtoehtojen hahmottelun kannalta” (Mannermaa 1991, 264), tosin tämän työn kohdalla lauseen ”määritellyt ja kuvatun *systeemin*” sijaan on ”määritellyn ja kuvatun *ongelmatilanteen*”. Ydinvisionani on systeemitermiä käyttäen ilmaistuna:

3. systeemi, joka käyttää suomalaisen viittomakielen korpusta tulkkikoulutuksessa.

Mannermaa (1991, 261) on myös lisännyt Checklandin (1981, 163) alkuperäiseen kuvioon kohdan 3a, arviot tulevaisuudesta. Tämän kohdan olen sen laajuuden ja

monitahoisuuden vuoksi jättänyt työstäni pois. Arviointi pitää sisällään tulevaisuuden kehityksen arvioinnin sekä systeemin että sen ympäristön kannalta (Mannermaa 1991, 265). Jotta tämä tulevaisuuden arviointi olisi kattava kokonaisuus, olisi näkökulmissa huomioitava suomalainen viittomakieli, sen muuttuminen ja kehitys sekä niiden heijastuminen korpukseen ja sen luonteeseen, suomalaisen viittomakielen korpuksen muuttuminen ja kehitys sekä tulkkikoulutuksen muuttuminen ja kehitys. Sivuan aihetta pohdintaosiossa (luku 8).

Mannermaan (1991, 266) soveltaman metodologian mukaisesti vaiheessa 4 kuvataan vaiheen 3 esittämän muutosta edellyttämiä toimintoja, joista vaiheen 4 systeemi puolestaan koostuu. Vaiheen 4 tulevaisuusmallissa ydinvisio muodostaa muuntamisprosessin (mt., 267). Tämä muodostuu ”joukosta tarkoituksellisia inhimillisiä toimintoja” (mt., 267), eli tämän työn kohdalla tulevaisuudentutkimuksen pehmeän systeemimetodologian vaiheessa 4 kuvataan toisaalta sitä, miten korpus on sovellettavissa ja hyödynnettävissä käytettäväksi tulkkikoulutukseen (luvut 6 ja 7): miten korpusta voidaan käyttää.

Vaiheeseen 4 liittyen Mannermaa (1991, 261) on määritellyt myös vaiheet 4a. Formaalin systeemin käsite ja 4 b. Muu systemaattinen ajattelu. Ensin mainitun kohdalla tarkastetaan, onko malli puutteellinen pilkkomalla se pienempiin osakokonaisuuksiin. Mannermaa (1991, 268–269) on Checklandin (1981, 173–174) määreiden pohjalta suomentanut formaalin systeemin määreet, jotka olen alla tiivistänyt. Mannermaan (1991, 268–269) ja Checklandin (1981, 173–174) mukaisesti merkitsen tulevaisuusmallia S:llä.

S on formaali systeemi jos ja vain jos kaikki seuraavaksi esitetyt (1–8) toteutuvat:

- 1) S on formaali systeemi, jos ja vain jos sillä on *tarkoitus* tai *tehtävä*. Pehmeissä systeemeissä tarkoitusta tai tehtävää ei välttämättä kuitenkaan täydellisesti saavuteta.
- 2) S on formaali systeemi, jos ja vain jos sen suoriutumista pystytään mittaamaan ja ilmaisemaan edellä mainitun toteutumisessa.
- 3) S on formaali systeemi, jos ja vain jos siihen sisältyy *päätöksentekoprosessi*, jonka edellisten kohtien perusteella on mahdollista ryhtyä *sääteleviin toimiin*.

- 4) S on formaali systeemi, jos ja vain jos sillä on *komponentteja*, jotka myös itsessään voivat olla *formaaleja systeemejä* tässä esitetyn määreiden mukaisesti.
- 5) S on formaali systeemi, jos ja vain jos sen *komponentit* ovat *vuorovaikutuksessa* keskenään siten, että *toimenpiteen ja vaikutukset välittyvät systeemin läpi*.
- 6) S on formaali systeemi, jos ja vain jos se esiintyy *laajemmissa systeemeissä ja/tai ympäristöissä*, jotka puolestaan taas ovat *vuorovaikutuksessa* S:n kanssa.
- 7) S on formaali systeemi, jos ja vain jos sillä on *raja*, joka erottaa sen edellisen kohdan laajemmasta vuorovaikutuksellisesta kokonaisuudesta, ja joka erottelee päätöksentekoprosessin alueen, jolla on valta toiminnan synnyttämiseksi.
- 8) S on formaali systeemi, jos ja vain jos sillä on sekä *fyysistä* että *ihmisiin* liittyvä *resursseja* käytettävissä päätöksentekoprosessissa.

Tämä tarkistuslista paljastaa mahdolliset puutteet ydinvisiossa tai siihen pohjautuvassa tulevaisuusmallissa (Mannermaa 1991, 269). Olen käynyt sen läpi työni vaiheiden 3. ja 4. kohdalla sekä todennut ydinvision ja tulevaisuusmallin määreiden mukaisesti formaaleiksi systeemeiksi.

Vaihe 4b. puolestaan pitää sisällään muun systeemiajattelun pohjalta tehdyn arvioinnin (Mannermaa 1991, 269). Alkuperäisessä Checklandin (1981, 176) mallissa vaihe 4b on laajemmin ilmaistuna vaiheen 4 tarkastelua jonkun muun systeemiteorian rinnalla tai muiden ylläesitettyä vastaavien määreiden, kuten Ackoffin (1971) systeemikäsitteiden täsmäävyyden tarkistaminen. Tässä työssä olen soveltanut ensin mainittua: ydinvisioni tulevaisuusmallin tueksi olen kansainvälisen kehysten pohjalta tarkastellut, täydentänyt ja soveltanut tulevaisuusmallia. Checklandin (1981, 176) mukaista vaihetta 4 on täydennetty tämän tyyppisen toisen systeemiteorian rinnastamisella sisällyttämällä se kyseiseen vaiheeseen.

Käytännössä olen tämän systeemiajattelun pohjalle tehnyt viittomakielten korpuksista kartoitusta, johon olen Suomen lisäksi valinnut monitapaustutkimukseen (Kananen 2012, 36) harkinnanvaraisena näytteenä (Eskola & Suoranta 1998, 18) neljän muun viittomakielen korpukset. Olen esitellyt näiden viittomakielten korpushankkeiden lähtökohdat ja tavoitteet luvussa 5. Niiden nojalla olen tietoperustan pohjalta täydentänyt tietoja ja esimerkkejä haastattelumenetelmällä, jotka olen koonnut

yhteen ja edellisessä kappaleessa kuvatulla tavalla hyödyntänyt niitä tulevaisuusmallissa.

Vaiheessa 5 vertaillaan Mannermaan (1991, 270) mukaan tulevaisuusmallia ja nykytodellisuutta, eli vaiheita 2 ja 4 ja pyritään tunnistamaan muutosmahdollisuuksia. Tässä vaiheessa siteeraan Anttilaa ja Mannermaata Checklandin metodologiasta:

”Kuten Checkland sanoo, se ei ole resepti, vaan sen eri osiin voi sisällyttää toimintaa tarpeen mukaan” (Anttila 1993, 192), ja

”...soveltamisella evolutionaarisessa tulevaisuudentutkimuksessa on etunaan sen yleisyys. Se antaa väljän viitekehysten, jonka puitteissa on mahdollista toteuttaa hyvinkin eri tavoin painottuneita tulevaisuudentutkimusprojekteja.” (Mannermaa 1991, 272).

Näihin nojaten on vertailu työssäni saanut vähemmän huomiota ja se on upotettuna osaksi lukuja 6 ja 7. Vertailu muodostaa työssä oman lukunsa yhdessä vaiheen 4 tulevaisuusmallin sekä vaiheen 4b. kansainvälisen mallintamisen kanssa. Tähän liittyy osaltaan myös kansainvälisen ja paikallisen vertailu niiltä kohdin, joissa ongelmatilanteet yhtenevät, ja kansainvälisessä systeemiajattelussa on nähty niihin korpuksen myötä syntyviä ratkaisuja.

Vaihe 6 kehitysohjelma (Mannermaa 1991, 271) eli suomalaisen viittomakielen korpuksen yhdistäminen Humakin (2015b) opetussuunnitelmaan 2013–2015 löytyy luvusta 6. Toiminta todellisuuden muuttamiseksi (vaihe 7, Mannermaa 1991, 271) eli

7. Suomalaisen viittomakielen korpus osaksi tulkkikoulutuksen opetusta ja opiskelua käytännössä

on jätetty tulevaisuudessa tapahtuvaksi toimenpiteeksi kehitysohjelman pohjalta, siksi se on myös suluissa laatimassani kuviossa (KUVIO 1). Kehitysohjelmaksi olen laatinut edellä mainittuun opetussuunnitelmaan suomalaisen viittomakielen korpuksen käytöstä ikään kuin esimerkinomaisen viitekehysten, joka toisaalta myös toimii metodologian vaiheena 7, toimintana todellisuuden muuttamiseksi.

Toisesta näkökulmasta vaiheen 6 voisi ajatella olevan kehitysohjelma ja vaiheen 7 tulevaisuudessa tapahtuva, kehitysohjelman pohjalta tapahtuva toiminta – eli todellisuudessa korpuksen hyödyntäminen tulkkikoulutuksessa viitekehyksen ehdottaman tavoin. Kolmantena näkökulmana kehitysohjelmaksi voisi määritellä haluttujen muutosten erittelyn, eli yksinkertaistettuna ”suomalaisen viittomakielen korpuksen käyttöönoton tulkkikoulutuksen opetuksessa ja opiskelussa”, jolloin kehitysohjelmaksi tämän pohjalta muodostuisi toiminnan tuloksena viitekehys opetussuunnitelmaan. Pitäydyn kuitenkin ensin mainitussa näkökulmassa sen selkeyden vuoksi. Kaiken kaikkiaan työni painottuu viitekehyksen vaiheisiin 3, 4, 4a ja 6.

4 KORPUS

Tässä kappaleessa kuvataan korpusta käsiteanalyysillä neljällä eri tasolla: korpus, multimodaalinen korpus, viittomakielen korpus ja suomalaisen viittomakielen korpus. Viimeisimmän kohdalla kerrotaan tarkemmin Suomessa käynnissä olevista korpushankkeesta ja -projektista. Käytän työssäni korpusmateriaalista eli korpukseen sisältyvästä kielellisestä teksti- puhe- tai videoaineistosta termejä kieliaineisto, kielimateriaali, puhutun kielen, kirjoitetun kielen, viittomakielen tai viittomakielinen aineisto tai materiaali.

4.1 Mikä on korpus?

Latinankielinen sana corpus tarkoittaa kokoelmaa, ruumista, vartaloa, kokonaisuutta (Pitkäranta 2009, 411; Kivimäki 1998, 122) ja kirjoituskokoelmaa (Kivimäki 1998, 122). Termin juuret yltävät pitkälle historiaan myös kielellisestä näkökulmasta: latinankielinen Corpus iuris civilis eli siviililakikokoelma on keisari Justinianuksen käskystä koottu roomalaista oikeutta käsittelevä tekstikokoelma (mt., 123). Englanninkielinen termi corpus on Oxfordin yliopiston sanakirjassa (1989, 959)

määritelty kirjoitetun tai puhutun kielimateriaalin ruumiiksi, johon lingvistinen analyysi perustuu.

Korpus on siis ikään kuin kielen ruumis, luonnollisesti esiintyvän kielen aineistokokoelma. Keskeistä korpuksessa on sen kielellinen edustavuus: sen vuoksi korpusaineistot ovat usein myös kooltaan hyvin suuria. Edustavuudella tarkoitetaan korpuksen tavoitteesta riippuen joko koko kielen edustavuutta tai vaihtoehtoisesti sen jonkin variaation edustavuutta. Pääasiassa korpuksset ovat kirjoitetussa muodossa, mutta ne voivat sisältää myös ääni-, kuva-, ja videotiedostoja tai kaikkia edellä mainittuja. (Baker 2010, 6.) Muita, kuin kirjoitetussa muodossa olevia korpuksia käsitellään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Korpukseseen sisältyy usein lisäksi annotaatioita, jotka sisältävät kieliaineistoon liittyvää tietoa. Annotaatiot voivat olla kieleen liittyviä, kieliopillisia, semanttisia tai metatietoja eli esimerkiksi tekstin laatijaan tai julkaisuun liittyviä tietoja. Kieliopillisten ja semanttisten annotaatioiden avulla voidaan korpusaineistosta muun muassa tunnistaa kielen erilaisia kielielementtejä, kuten erilaisia passiivimuotoisia ilmaisuja ja toistuvia, kielelle tyypillisiä merkitysrakenteita. Kielilähteeseen eli tekstin laatijaan tai tuottajaan liittyen voidaan korpukseseen lisätä tiedot laatijan sukupuolesta ja iästä. Vastaavasti julkaisupäivämäärä on julkaisuun liittyvä annotaatio. Tiedot tukevat ja nopeuttavat kielentutkijoiden työtä korpustutkimuksessa. (Baker 2010, 15–16;104;149–150). Oxfordin yliopiston määritelmän mukaan annotaatio tarkoittaa kirjoitettuun tekstiin lisättyä merkintää, jossa selitetään tai kommentoidaan joitain tekstiin liittyvää (Oxfordin yliopisto 1989, 485). Annotointi korpuksessa on siis lingvististä kommentointia (Mesch 2010, 43).

Kirjallisuuden perusteella korpuksen määritelmä näyttäisi muuttuneen teknologian kehityksen, ja sen tuomien mahdollisuuksien myötä: esimerkiksi Karlssonin (1994, 266) mukaan kieliaineisto on korpus riippumatta siitä, onko se tietokoneella luettavissa vai ei, kun taas Baker (2010, 6) määrittelee korpuksen nimenomaan tietokoneelle tallennetuksi kieliaineistoksi. Johnston (2010, 107) asettaa tämän päivän lingvistiselle korpukselle lisäksi seuraavat määreet: kieliaineisto on koneellisesti luettavassa muodossa, se sisältää metatietoja ja lingvistisiä

annotaatioita, ja sen aineisto on kerätty kielentutkimusta varten. Metatietoja käsitellään tarkemmin luvussa 4.2.

Nilsson Björkenstam (2013, 5) määrittelee korpuksen olevan luonnollisen kielen aineistokokonaisuus, joka on rakennettu määrättyä tarkoitusta varten. Korpusaineisto koostuu joko

1. teksteistä,
2. teksteistä ja litteroidusta puheesta,
3. litteroidusta puheesta,
4. litteroidusta viittomisesta tai
5. teksteistä ja litteroidusta viittomisesta.

(Nilsson Björkenstam 2013, 5). Myöskään Nilsson Björksestamin mukaan siis mikä tahansa äänite- tai videoaineisto itsessään ei vielä ole korpus.

Litterointi on äänitteen siirtämistä kirjoitusasuun (Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy 2014), joskin viitottujen kielten puolella se vastaavasti tarkoittaa viittomisen siirtämistä kirjoitusasuun. Puhutuissa kielissä äänitteiden litterointimerkintöjä korpuksessa voi sanallisen kirjoituksen lisäksi olla esimerkiksi #, joka merkitsee äänen narinaa tai £niin£, jolloin merkkien väliin jäänyt puhe on tuotettu hymyillen (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2008a). Viitottujen kielten litterointimerkintöjä käsitellään tarkemmin luvuissa 4.3 ja 4.4.

4.2 Multimodaalinen korpus

Allwood (2007, Nilsson Björkenstamin 2013, 6 mukaan) määrittelee multimodaalisen korpuksen olevan

”tietokoneella luettavaa kieliaineistoa ja kommunikointiin liittyvä materiaalia, jota pystyy vastaanottamaan tai tuottamaan useammalla kuin yhdellä aisti- tai tuottokanavalla.” (mt., 6.)

Aisti- ja tuottokanavat käsittävät tässä yhteydessä näön, kuulon, katseen käytön, eleet, puheen ja viittomisen. Siinä missä korpuskin, myös multimodaalinen korpus sisältää metatietoja eli tietoja kielentuottajasta tai tilanteesta, ja korpusaineisto edustaa kattavasti, relevantisti ja esimerkinomaisesti korpuksen kieltä. (mt., 6–8.)

Metatiedot ovat relevanttia, lisättyä tietoa kieliaineistosta. Sosiolingvistiset metatiedot sisältävät informaatiota kielen tuottajasta, esimerkiksi hänen sukupuolestaan, iästään, koulutuksestaan ja asuinalueestaan. Lisäksi metatiedoissa on aineiston tallentamiseen ja tallennustilanteeseen liittyvää informaatiota, kuten ajankohta, paikka ja tilanteeseen osallistuvien henkilöiden määrä. (Johnston 2010, 113.) Kuten tätä kappaletta ja edellisen luvun 4.1 Bakerin (2010, 15) määritelmää verratessa on huomattavissa, metatiedot ovat eräänlaisia annotaatioita (vrt. Johnston 2010, 112–113). Olen kääntänyt englanninkielisen termin *metadata* (esim. Johnston 2010, 113) tässä ja jatkossa suomeksi *metatiedot* (Rainò & Savolainen 2013), mutta termistä käytetään myös suomenkielisiä termejä *metadata* ja *kuvailutiedot* (esim. Lennes 2012).

4.3 Viittomakielen korpus

Edellisen ja tämän alaluvun tietoihin perustuen voidaan sanoa, että viittomakieliset korpuksat ovat multimodaalisia korpuksia. Viittomakielen korpuksessa keskeistä on saavutettavuus ja esimerkillisyys korpusaineiston kielessä: korpus on eräänlainen edustava näyte kielestä, joka sisältää erilaisia variaatioita, kuten ikään, alueeseen ja sukupuoleen sidonnaisia kielen variaatioita (Mesch 2013, 1). Viittomakielen korpuksia on tehty muun muassa Alankomaissa (Radboud University 2015a; The Language Archive 2015), Australiassa (Auslan Signbank 2015a; Endangered Language Archive 2015), Iso-Britanniassa (British Sign Language Corpus Project 2015) ja Ruotsissa (Stockholm Universitet 2015a, 2015b), ja niissä kaikissa on annotointiin käytetty ELAN-ohjelmaa. Tämä ei kuitenkaan ole ainut annotointityökalu: esimerkiksi saksalaisen viittomakielen korpuksen annotointiin käytetään iLex-ohjelmaa (Hamburg University 2012).

Myös suomalaisen viittomakielen korpushankkeessa ja -projektissa käytetään korpuksen annotointityökaluna ELAN-ohjelmaa (Rainò & Savolainen 2013, 2014; Jyväskylän yliopisto 2014). ELAN-ohjelma on Psykolingvistiikan Max Planck instituutin kehittämä kielityökalu, jolla voidaan annotoida video- ja äänitiedostoja ja sen voi ladata internetistä veloitusetta (Tacchetti 2013, iv). ELAN-ohjelmalla pystyy video- tai äänitiedostoon lisäämään annotaation, joka voi olla esimerkiksi käännös, kommentti, lause, sana tai glossi (The Language Archive, 2014). ELAN-ohjelmalla tehdyt annotaatiot kulkevat ajallisesti rinnakkain, samanaikaisesti viittomakielisen tekstin kanssa (ks. KUVAT 1-3).

Glossi tarkoittaa viittoman perusmerkityksen käännöstä, puhutulle kielelle kirjoitettua merkintää (Mesch 2010, 44; Savolainen 2000, 189–200), eli ”suuraakkosin perinteisesti kirjoitettua yksinkertaistettua käännösvastinetta” (Haapanen & Wainio 2010, 94). Glossi koostuu toisen kielen yhdestä tai kahdesta sanasta tai morfeemista, ja siinä keskeisintä on yksinkertaisuus ja suoraviivaisuus (Johnston 2010, 119). Morfeemi on pienin merkityksen sisältävä kielen yksikkö (Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy 2014).

Nilsson Björkenstamin (2013, 6) määritelmän mukaisesti viittomakielen korpuksen kieliaineisto on litteroitua ja voi lisäksi sisältää tekstejä. Viittomakielen korpuksissa näytettäisiin pääasiassa suosivan glossausta (ks. esim. The Language Archive 2015 & Stockholm Universitet 2015a), mutta muitakin litterointitapoja on, kuten Saksassa käytetty HamNoSys (Hamburg University 2014; ks. myös Savolainen 2000). Korpuksen koneluettavuuden määritelmän mukaisesti viittomakielen korpuksessa on toisin sanoen vähintäänkin merkittynä viittomat, joiden lisäksi se voi sisältää myös käännöksiä (ks. esim. Stockholm Universitet 2015a; luku 4.4.1), muuta lingvististä kommentointia tai merkintöjä (vrt. Johnston 2010, 110–114). Opinnäytetyössä ei syvennyttä erottelemaan viittomia eleistä (ks. Halkosaari 2013) eikä määrittelemään tarkemmin viittomakielen lausetta (ks. Jantunen 2009).

Australialaisen viittomakielen korpuksessa on merkintänä käytetty ID-glossausta. ID-glossi eroaa glossista siten, että samaan viittomaan kuuluvat viittoman eri muodot merkitään samalla puhutun kielen sanalla. Esimerkkinä Johnston (2008a, 84) nostaa australialaisen viittomakielen korpuksen ID-glossauksesta viittoman HOUSE (talo).

Australialaisessa viittomakielessä tämä viittoma voi tarkoittaa kotia (home), tai muuntamalla viittomaa ja käyttämällä suurempaa tilaa, se voi tarkoittaa myös kartanoa (mansion). Näistä merkityseroista huolimatta molemmat viittomat merkitään ID-glossina samalla sanalla: house (talo). ID-glossi ja hakutoiminto korpusaineistossa mahdollistavat esimerkiksi viittoman käyttöön ja variointiin kohdistuvan tarkastelun ja tutkimuksen korpusaineistossa. ID-glossilla siis merkitään ja lajitellaan viittomia niiden muotojen pohjalta. Johnston perustelee ID-glossauksen käyttöä australialaisen viittomakielen korpuksessa juuri tällä lajittelulla: näin tutkijat pystyvät tunnistamaan yksittäisiä viittomia, ja niissä ilmeneviä eri muotoja, jolloin ”nykyaikaisen lingvistisen korpuksen” edellytyksen täyttyvät. (Johnston 2008a, 82–84; 87.) Englanniksi ID-glossi kirjoitetaan isolla, mutta suomeksi samasta glossauksesta käytetään kirjoitusasua id-glossi (Sanna Nordlund, henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2015).

4.4 Suomalaisen viittomakielen korpus

Vuoden 2010 Suomen viittomakielten kielipoliittisessa ohjelmassa 2010–2015 Kuurojen Liitto ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (Kotus) (2010, 66) esittivät suosituksensa suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielten korpusten perustamisesta. Suosituksen 35. (mt., 66) mukaan saavutettavuuden ja palvelun jatkuvuuden takaamiseksi sekä perustaminen että ylläpito tulisi molempien viittomakielten korpusten kohdalla tulla valtion rahoittamiksi. Tällä hetkellä suomalaisen viittomakielen korpus näyttäisi toistaiseksi muodostuvan kahdesta eri tahon rakentamasta aineistokokonaisuudesta: Helsingissä parhaillaan käynnissä oleva Kuurojen Liiton (2014) ja Humakin hankkeen sekä Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksen (2014) projektin tuotoksina syntyvistä korpuksista.

4.4.1 Kuurojen Liiton ja Humakin Korpus- ja SignWiki-hanke

Vuonna 2012 Koneen Säätiö myönsi Kuurojen Liitto ry:lle osana säätiön Kieliohjelmaa 158 217 € suuruisen apurahan Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahankkeeseen (Koneen Säätiö 2015b), ja hanke käynnistettiin yhteistyössä Humakin kanssa 1.1.2013 (Kuurojen Liitto 2014). Koneen Säätiö

(2015c) on ”itsenäinen ja riippumaton yleishyödyllinen organisaatio, joka edistää suomalaista tieteellistä tutkimustyötä, kulttuuria ja taidetta.” Koneen Säätiön Kieliohjelman 2012–2016 tavoitteena on edistää monikielisyyttä, vahvistaa vähemmistökielien olemassaoloa sekä tutkia ja tukea Suomen vähemmistökieliä ja suomalaisugrilaisia kieliä dokumentoimalla niitä (Koneen Säätiö 2012, 5-6; 14).

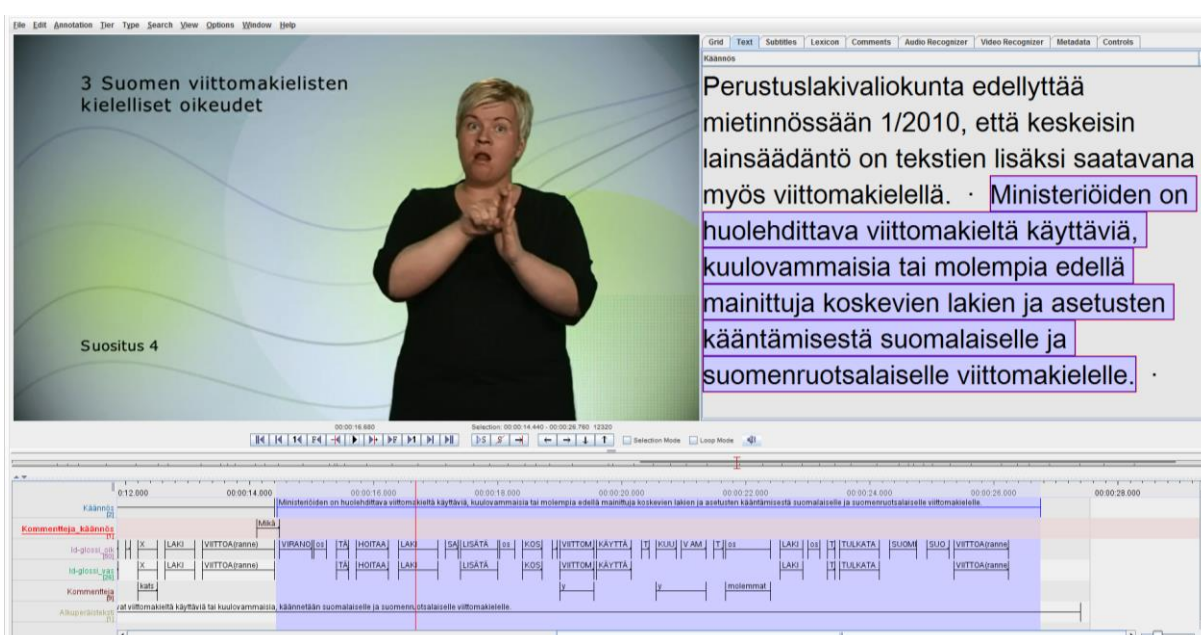
Humakin ja Kuurojen Liiton Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahankkeessa on suomalaisen viittomakielen korpuksen puolelta annotoitu esimerkiksi käännöksin ja id-glossein vuoden 2010 Suomen viittomakielten kielipoliittisen ohjelman (KIPO) (Kuurojen Liitto & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010) viittomakielistä videomateriaalia. Kyseisen osahankkeen tuottama korpus on tällä erää vasta ensimmäinen versio, eli se on niin sanotusti pilottivaiheessa, sillä annotointikonventioista neuvottelemisen, luominen ja yhtenäistäminen ovat olleet aikaa vieviä, mutta työn kannalta välttämättömiä toimenpiteitä (Sanna Nordlund, henkilökohtainen tiedonanto 13.1.2015).

Annotointi on työlästä ja vie paljon aikaa. Liitettynä viittomakieliseen korpusaineistoon annotaatiot mahdollistavat kuitenkin monia asioita materiaalin käytössä, ja korpuksen määritelmän mukaisesti (ks. luku 4) ne ovat korpuksessa välttämättömiä. Kuvissa 1–3 (KUVAT 1–3) on havainnollistettu ELAN-ohjelmalla tehdyt käännös- ja id-glossiannotaatiot sekä niiden samanaikaisuus viittomakielisessä tekstissä. Kuvassa 4 (KUVA 4) on myös osoitettu hakutoiminnon käytännöllisyyttä esimerkin kautta. Kuvissa esiintyvä viittomakielinen teksti on KIPO:n suositus 4, joka käsittelee lainsäädännön kääntämistä suomalaiselle ja suomenruotsalaiselle viittomakielelle (Kuurojen Liitto & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010). Kuvassa näkyvät hankkeessa tehdyt id-glossit ja Humakin opiskelijatyönä tehty käännös (Hoffrén 2015; LIITE 7). Kuvia tarkastellessa on huomioitava sekä käännösten että glossien olevan vielä työvaiheessa.

Tiedostot ja niistä otetut näyttökuvat on tehty esimerkinomaisesti osoittamaan Kuurojen Liiton ja Humanistisen ammattikorkeakoulun Korpus- ja SignWiki-hankkeen suomalaisen viittomakielen lopullista korpusta kielellisestä näkökulmasta sekä kuvaamaan hanketta sen työvaiheessa. Lopullinen korpus sijoitetaan FIN-CLARINin

Kielipankkiin (Kuurojen Liitto 2014), jota on havainnollistettu kuvassa 4 (KUVA 4) ja kuvattu tekstissä.

Kuvassa 1 (KUVA 1) näkyy ELAN-ohjelmaan avatun Suomen viittomakielten kielipoliittisen ohjelman (KIPOn) viittomakielisen tekstin eli videon lisäksi samanaikaisesti videon rinnalla kulkeva käännös. Käännös näkyy sinisellä maalattuna sekä kuvan oikean puoleisessa kentässä, että kuvan alareunassa videon aikajanassa. Kuvassa vasemmassa alareunassa näkyvät annotaatorivit eli annotaatiokerrokset (Nordlund 2014; Lennes 2012).

KUVA 1. Kuurojen Liiton korpustyö työvaiheessa: esimerkki opiskelijatyönä tehdystä käännöksestä korpusaineistoon viittomakieleltä suomen kielelle ELAN-ohjelmassa.

Viidestä rivistä ensimmäiseen on merkattuna käännös, toiseen käännöstä koskevat kommentit, kolmanteen oikean käden id-glossi ja neljanteen vasemman käden id-glossi. Viidennellä rivillä on kommentteja, tässä tapauksessa glosseihin liittyen, ja viimeinen rivi on KIPOn (Kuurojen Liitto & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010) alkuperäinen suomenkielinen teksti. Viittomakielinen teksti on suomenkielisestä tekstistä tehty käännös ja siinä on tehty myös kulttuurikäännöstä. Alhaalla, sinisellä alueella näkyvä punainen viiva osoittaa videon tarkan toistokohtaan. Kuten kuvan 1 (KUVA 1) videosta, tekstistä ja tarkkaa toistokohtaa

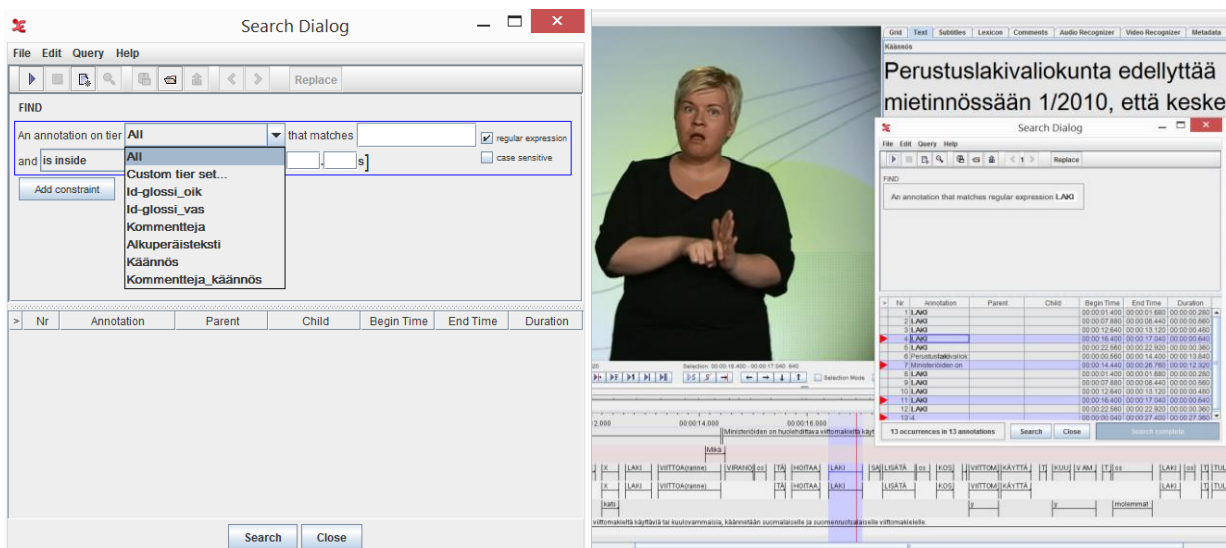
osoittavasta punaisesta viivasta näkyy, viittomakielinen ja suomenkielinen teksti sekä glossit kulkevat aineistossa samanaikaisesti.

Kuvassa maalaus on tehty valintana, jossa toistettavaksi kohdaksi on valittu yksi viittomakielinen kokonaisuus, kuten lause tai muutoin ”merkitykseltään tai ilmaisutavaltaan koherentti jakso” (Nordlund 2014). Tätä käännoistyötä osana suuntautumisen harjoittelua tehdessäni sain ohjeeksi kääntää näitä jaksoja ja kokonaisuuksia hyvälle ja eheälle suomen kielelle, kuitenkin alkuperäiselle viittomakieliselle tekstille uskollisena ja lähdetekstin lähellä pitäytyen. Tarkoituksena ei siis ollut luoda itsenäisenä kokonaisuutena toimivaa käännostekstiä, vaan käännoystä, jota tarkastellaan aina alkuperäistekstin kanssa.

Vastaavasti kuvassa 2 (KUVA 2) näkyy sinisellä maalattuna valittu osio videosta, tässä tapauksessa yksittäisen viittoman glossi. Oikealla aukaistu näkymä on eri, kuin edellisessä kuvassa: oikean puolen yläreunan ensimmäisestä ja toisesta välilehdestä (Grid/Text) voi vaihtaa tekstinäkymää. Kuten kuvista 1 ja 2 näkee, mahdollistavat glossit ja suomenkieliset käännoukset viittomakielisen tekstin tarkastelun ja haluttujen kohtien etsimisen ja niihin syventymisen huomattavasti helpommin, kuin pelkän viittomakielisen tekstin käsittely ja tutkiminen.

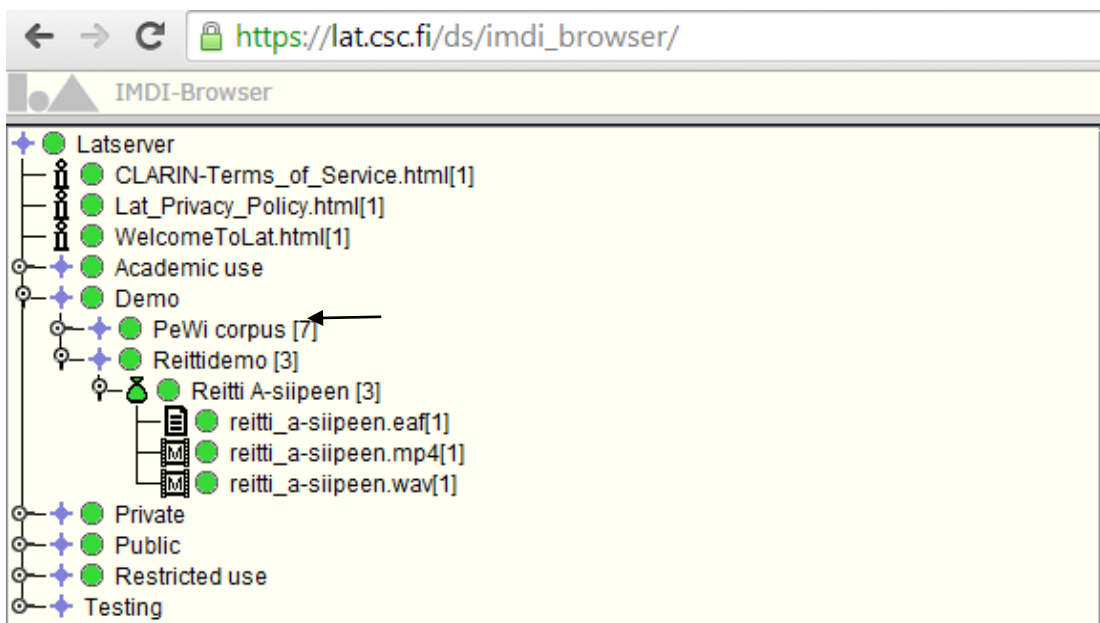
KUVA 2. Kuurojen Liiton korpustyö työvaiheessa: esimerkki hanketyöntekijän annotoinnista id-glosseista korpusaineistossa ELAN-ohjelmassa.

Id-glossaus, sen tarkat periaatteet, kompastuskivet ja mahdollisuudet ovat kokonaisuus, johon en tässä työssä kajoa tämän enempää (ks. esim. Johnston 2008a, 2014). Kuvassa 3 (KUVA 3) on havainnollistettu ELANin hakutoiminnon tuomat mahdollisuudet. Vasemmalle puolelle on avattu ELAN-ohjelman hakutoiminto (Ctrl + F), ja oikealla näkyy haun antamat tulokset. Vasemmanpuoleiseen kuvaan ”An annotation on tier” -valikosta on kohdistettu haku kaikkiin annotaatoriveihin (Käännös, Kommentteja_Käännös, Id-glossi_oik, Id-glossi_vas, Kommentteja ja Alkuperäisteksti). Vastaavasti jos kuvassa olevasta valikosta olisi valittuna vain jokin suluissa mainituista, kohdentuisi haku ainoastaan tähän riviin. Esimerkiksi halutessaan voi tekstistä etsiä kaikki LAKI-viittomat oikean käden id-glossin riviltä, jolloin glossien ansiosta haku antaa kaikki tekstissä ilmenevät LAKI-viittomat.

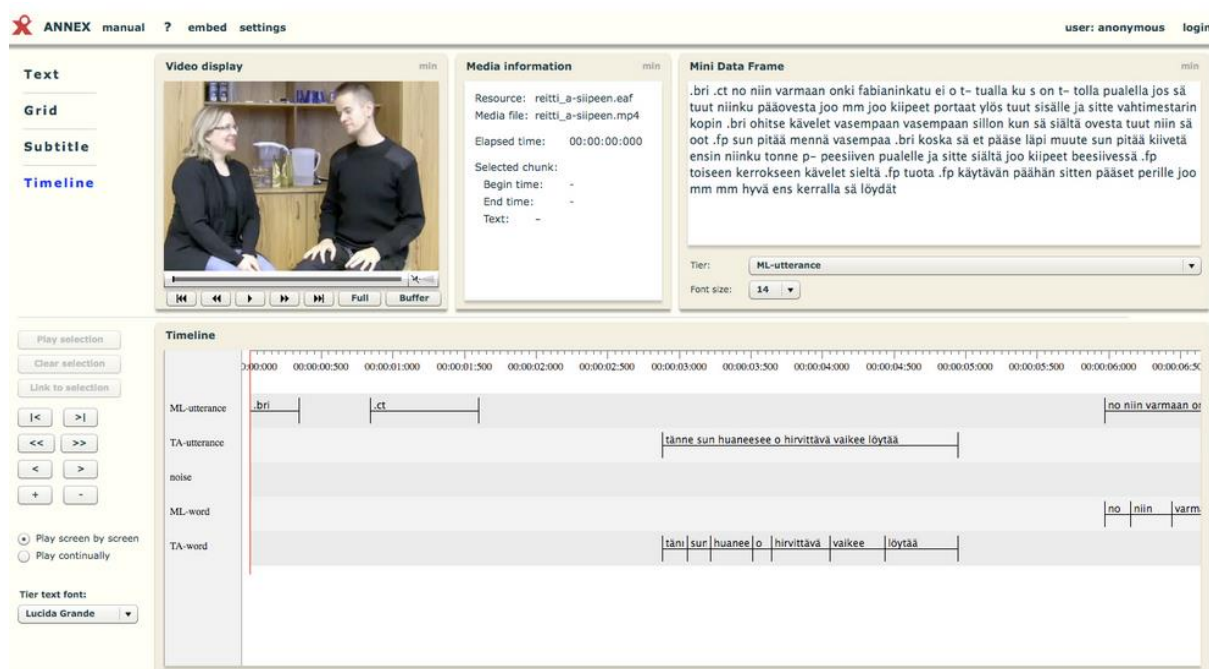

KUVA 3. Kuurojen Liiton korpustyö työvaiheessa: esimerkki korpustamateriaalin hakutoiminnosta ELAN-ohjelmassa.

Kuvat 1–3 vaativat käytännössä sekä ELAN-ohjelman että tarkasteltavien tai muokattavien videon ja mahdollisten annotaatiotiedostojen lataamista tietokoneelle. Sekä Kuurojen Liiton (2014) korpustamateriaalin että Jyväskylän yliopiston (2014) korpustamateriaalin tuotokset sijoitetaan FIN-CLARINin ja Tieteen tietotekniikan keskuksen (CSC) (2015b) tarjoamaan Kielipankkiin Lat-alustalle, josta korpustamateriaalia voi myös nähdä, käyttää ja tehdä niistä hakuja ilman, että videoita tarvitsee ladata omalle koneelle. Kuten ELAN-ohjelmakin, myös LAT-kokonaisuuden työkalut ovat Psykolingvistiikan Max Planck instituutin kehittämiä (Lennes 2012).

KUVA 4. Suomalaisen viittomakielen korpuksen lopullinen sijoituspaikka, Kielipankin LAT-kokonaisuuden (The Language Archiving Technology, nyky. myös LTA, The Language Archive) IMDI-selainäkymä, johon avattu suomenkielisen demon ”Reittidemo” valikko. (FIN-CLARIN & CSC 2015b.) (Nuoli on lisätty kuvaan, ja se osoittaa tekstissä myöhemmin viitattuun valintaan.)

KUVA 5. Suomalaisen viittomakielen korpuksen lopullinen sijoituspaikka, Kielipankin, LAT-kokonaisuuden Annex-työkalu, johon avattu suomenkielisen demon annotoitu ”reitti_a-siipeen”-tiedosto. (FIN-CLARIN & CSC 2015b.)

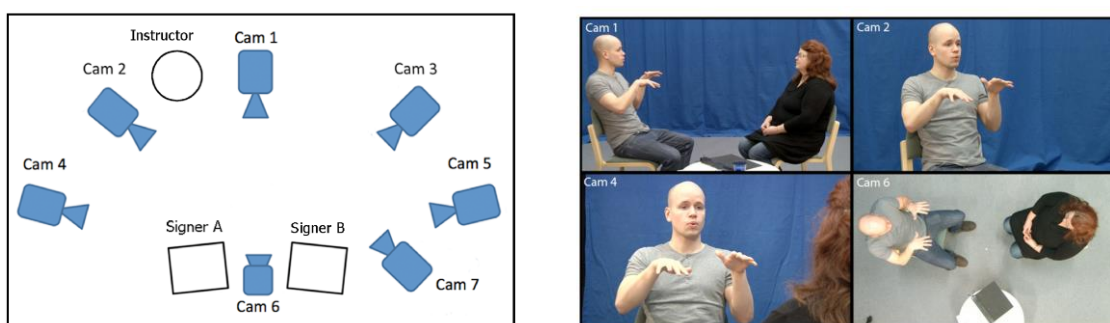
Kuvassa 4 on valikkonäkymä siitä, mitä kautta suomalaisen viittomakielen korpuksen pääsee käsiksi sen valmistuttua. IMDI-selaimen kautta LATin aloitusnäköymästä (KUVA 4) valitsemalla hakuun kohdistuvat korpusaineistot, on niistä mahdollista tehdä aineistojen metatietoihin tai teksti- ja annotaatiotiedostoihin kohdistuvia hakuja. Annotaatiotiedostoihin kohdistuva haku avaa Trova-työkalun, joka listaa kaikki hakusanan sisältävät annotaatiotiedostot. Valitsemalla yhden tiedostoista pääsee tarkastelemaan annotoitua aineistoa. Tämä aineisto, eli annotoitu ääni- tai videotiedosto, avautuu Annexiin (KUVA 5). (Lennes 2012.)

Esimerkiksi valitsemalla nuolen osoittaman (KUVA 4) .eaf-tiedoston haku kohdistuu tähän aineistoon. Sen jälkeen valitsemalla ”annotation content search” välilehteen aukeaa hakutoiminto (Trova), jonka kenttään voi kirjoittaa suomenkielisen sanan. Sanahaku ”joo” antoi 15 tulosta, joista jonkun valitsemalla tuplaklikkauksella pääsee tarkastelemaan suomenkielistä tekstiä (Annex). Viittomakielen korpuksen hakutoimintoihin on mahdollista tutustua hollantilaisen viittomakielen korpuksen kautta vastaavasti kuin kuvassa 4 (KUVA 4) on suomenkielistä hakuja kuvattu (The Language Archive 2015; Radboud University 2015b). Myös muissa viittomakielen korpuksissa on samankaltaisia metatietoihin ja annotaatioihin kohdistuvia hakumahdollisuuksia (ks. esim. *keywords* Endangered Language Archive 2015).

Kuurojen Liiton ja Humakin hankkeen korpuksen sijoituspaikkaa on perusteltu muun muassa sillä, että pelkästään ladattavissa olevat korpusaineistot vievät sekä lataajan aikaa että tilaa tietokoneelta. Selaimen kautta on mahdollista tarkastella aineistoja, joista voi ladata tarvittavat kielimateriaalit koneelle tarkempaa tarkastelua varten. Näin ollen myös aineistojen käyttöoikeuksiin liittyviä seikkoja on mahdollista hallinnoida: korpusaineistojen sijoittajat pystyvät määrittelemään, mitkä aineistoista ovat ladattavissa ja siten myös muokattavissa esimerkiksi ELAN-ohjelmalla ja missä aineistoissa käyttöluja rajoittuu ns. lukuoikeuksiin. (Ala-Sippola, Savolainen & Worseck 2013.) Kielipankin kaikkiin tiedostoihin ei ole vapaata pääsyä, osaan vaaditaan sisäänkirjautuminen ja osaan erillinen pääsyytely. (FIN-CLARIN & CSC 2015b). Suomen viittomakielten kielipoliittisen ohjelman korpusmateriaali saatetaan julkisesti saataville (Sanna Nordlund, henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2015).

4.4.2 Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksen korpusprojekti

Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksen käynnissä olevassa Suomen viittomakielten korpusprojektissa tavoitteena on kuvata 100 tuntia materiaalia, jossa 100 henkilöä viittoo pareittain noin kahden tunnin ajan. Kokonaisuudessaan tavoitteena on saada 100 tuntia materiaalia, josta noin 10 tuntia on pilottivaiheessa kerättyä materiaalia. Pilottivaiheessa kerätty materiaali koostuu viittomakielisten Jyväskylän yliopiston viittomakielen opiskelijoiden viitotuista teksteistä, jotka on kuvattu samojen käytänteiden mukaisesti kuin myöhemmätkin korpusprojektin materiaalit. (Juhana Salonen, henkilökohtainen tiedonanto 19.3.2015.) Tavoitteen kuvattavat 100 tuntia kerätään eri puolelta Suomea asuvien viittomisesta, 80 tuntia suomalaista ja 20 tuntia suomenruotsalaista viittomakieltä (Jyväskylän yliopisto 2014).

KUVA 6: Jyväskylän viittomakielen keskuksen korpusprojekti: korpusaineiston tallennustilanteiden kuvakulmat. (Puupponen, Jantunen, Takkinen, Wainio & Pippuri 2014, 144.)

Kuten kuvissa (KUVA 6) on havainnollistettu, Jyväskylän korpusprojektissa on käytetty useita kameroita: kaiken kaikkiaan korpusmateriaalia kuvataan kuudesta eri kuvakulmasta, seitsemäs kamera kuvaa ohjeiden antajaa. Kuusi eri kuvakulmaa mahdollistavat aineiston tutkimuksessa esimerkiksi pään liikkeiden ja tilankäytön syvyyksien tarkastelemisen. Kuvissa kuudes kamera, Cam. 6, kuvaa viittojia ylhäältäpäin. Kaikki kuvaukset toteutetaan Jyväskylän yliopiston kuvausstudiolla. Myös Jyväskylän korpusprojektissa kuvatut aineistot annotoidaan ELAN-ohjelmalla. (Puupponen ym. 2014, 143–144.)

Jyväskylän korpusprojektin glossausmenetelmiä en käsittele sen tarkemmin, sillä glossaus on vasta alkuvaiheessa. Projektissa ei ole vielä tarkkaan sovittu, millaiset glossit valmiiseen korpusaineistoon tulee. Lopullinen linjaus tarkentuu myöhemmin projektin edetessä. Korpustyön glossaus aloitetaan kuitenkin merkitysglossauksella vastaavin menetelmin kuin Jyväskylän yliopiston ProGram-projektissa (ks. Pippuri 2015). (Juhana Salonen, henkilökohtainen tiedonanto 15.4.2015.)

Suomalaisten viittomakielten korpushankkeessa ja -projektissa on paljon yhtäläisyyksiä ja samantyyppisiä lähtökohtia kuin muiden viittomakielten korpuksien vastaavissa hankkeissa. Korpusten välillä on löydettävissä myös eroja. Seuraavassa luvussa esittelen suomalaisen viittomakielen korpushankkeen ja korpusprojektin kansainvälisessä viitekehyksessä.

5 VIITTOMAKIELEN KORPUKSET SUOMESSA JA MAAILMALLA

Olen valinnut Suomessa meneillään olevien viittomakielten korpushankkeiden rinnalle monitapaustutkimukseen Alankomaissa, Australiassa, Iso-Britanniassa ja Ruotsissa toteutettujen viittomakielten korpuksia. Luvussa 6 esittelen näiden maiden viittomakielten korpusten opetukseen ja opiskeluun soveltamiseen liittyviä julkaisuja sekä kuvaan keräämiäni haastatteluaineistoja. Yllä mainittujen lisäksi viittomakielten korpuksia on tehty monessa muussakin maassa, kuten Japanissa (Bono Lab 2014), ja käynnissä olevia hankkeita työstetään parhaillaan muun muassa Saksassa (Hamburg University 2014).

Vaikka Alankomaissa käytetyn viittomakielen hollanninkielinen termi *Nederlandse Gebarentaal* ja englanninkielinen termi *Sign Language of the Netherlands* (Corpus NGT 2014; SIL International 2015) kääntyvät suoraan suomeksi *Alankomaiden viittomakieli*, on puhuttuihin kieliin heijastettaessa johdettavissa

Suomi, suomen kieli/suomi, *suomalainen viittomakieli*

Alankomaat/Hollanti, hollannin kieli/hollanti (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2013), *hollantilainen viittomakieli*.

Lisäksi *Dutch Sign Language* eli *hollantilainen viittomakieli* on yleisesti viittomakielten tutkijoiden kesken käyttämä termi (Päivi Rainò, henkilökohtainen tiedonanto 16.1.2015). Käytän työssäni termiä hollantilainen viittomakieli.

5.1 Kansainvälinen viitekehys: viittomakielten korpushankkeet

Kansainväliseen viitekehykseen (TAULUKKO 1, 40) olen kerännyt suomalaisten viittomakielten (SVK/SRVK) korpushankkeen ja -projektin rinnalle tietoja hollantilaisen viittomakielen (NGT), brittiläisen viittomakielen (BSL), australialaisen viittomakielen (Auslan) sekä ruotsalaisen viittomakielen (SSL) korpushankkeista. Kuten luvussa 2 on mainittu, monitapaustutkimus on tehty tietoperustan ja julkaisujen perusteella, opinnäytetyön tavoitteita silmällä pitäen ja tekemällä niistä koottu kuvaus ilmiöstä.

Yhteenvedon (TAULUKKO 1) viisi ensimmäistä riviä sisältävät perustietoja näiden viittomakielten korpus-hankkeista. Kolmanneksi viimeisen rivin johtosarake (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 323) *MATERIAALI* tarkoittaa tässä kohtaa korpushankkeessa kerätyn materiaalin luonnetta siinä mielessä, onko hankkeen yhteydessä kuvattua eli uutta vai jotain muuta, johonkin muuhun tarkoitukseen kuvattua eli jo olemassa olevaa materiaalia. Toisin sanoen *MATERIAALI* -rivi viittaa siihen, onko viittomakielinen materiaali kuvattu juuri korpusta varten eli koostuuko korpus rakennetusta aineistosta, vai onko korpusmateriaalina käytetty olemassa olevaa materiaalia, jolloin korpusaineisto on poimuttua. *INFORMANTTIEN LKM* puolestaan viittaa siihen lukumäärään, montako eri viittojaa korpusaineistossa on haastateltavana. Taulukon viimeisen rivin johtosarake (Hirsjärvi ym. 2009, 323) *KORPUKSEN TARKOITUS* käsittelee korpusta, eli hankkeesta syntyvää tuotosta, ja sen tarkoitusta hankkeen näkökulmasta.

Muut yhteenvedon kerätyt asiat sisältävät tietoja itse hankkeista. Taulukon tietoihin on merkitty yläindeksit lähdeviitteisiin, jotka löytyvät taulukon vierestä. Tutkimusraportissa *taulukko* sisältää perinteisessä merkityksessään pääasiassa numeroita, sanallinen ilmaisu rajoittuu lähinnä ensimmäisen riviin ja sarakkeeseen, eli sarakkeiden otsikkoon ja johtosarakkeeseen (Hirsjärvi ym. 2009, 323). Tästä

poiketen olen arkikielisemmin käyttänyt laatimastani kartoituksesta termiä *taulukko*, erottaakseni sen selkeästi omaksi kokonaisuudekseen ja helpottaakseni tekstin lukua. Viittaan taulukkoon myös termillä *yhteenveto* ja *kansainvälinen viitekehys*. Muuhun työn tekstiin verrattuna olen poikkeuksellisesti merkinnyt taulukkoon linkittyvät lähdeviitteet yläindeksiin numeroilla, jotta taulukon luettavuus ei kärsisi. Yläindeksien viitteet löytyvät taulukon alta samalta sivulta.

5.2 Viittomakielten korpusten yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia

TAULUKKO 1. Kansainvälinen viitekehys korpushankkeista monitapaustutkimuksena

	SVK/SRVK		NGT	BSL	AUSLAN	SSL
KIELI	Suomalainen viittomakieli ja suomenruotsalainen viittomakieli ¹	Suomalainen viittomakieli ja suomenruotsalainen viittomakieli ⁴	Hollantilainen viittomakieli ⁶	Brittiläinen viittomakieli ⁸	Australialainen viittomakieli ^{9,10}	Ruotsalainen viittomakieli ¹³
HANKKEEN NIMI	Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaisna-kirjahanke ¹	Suomen viittomakielten korpusprojekti ⁴	Corpus NGT project ⁵	British Sign Language Corpus Project ⁸	Corpus of grammar and discourse strategies of deaf native users of Auslan ^{9,10}	projektet Korpus för det svenska teckenspråket ¹³
AJANKOHTA	2013–2015 ¹	2014–2018 ⁴	2006–2008 ⁶	2008–2011 ⁸	2004–2007 ^{9,12}	2009–2011 ¹³
HANKKEEN VASTUUHENKILÖ/-TAHO	Kuurojen Liitto & Humak	Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskus ⁴	Radboud University Nijmegen ⁵	Deafness Cognition and Language Research Centre ⁸	Trevor Johnston, Macquarie University ⁹	Stockholm Universitet ¹³
ANNOTINTI-OHJELMA	ELAN ²	ELAN ⁴	ELAN ⁶	ELAN ⁸	ELAN ¹¹	ELAN ¹³
MATERIAALI	Jo olemassa olevaa ³	Uutta ^{4,5}	Uutta ⁷	Uutta ⁸	Uutta ¹⁰	Uutta ¹³
INFORMANTTIEN LKM	(ei määritelty)	Tavoite: 80 SVK & 20 SRVK ⁴	92 ⁷	249 ⁸	100 ^{10,11}	42 ¹³
KORPUKSEN TARKOITUS	Saatavuus ² : kielen tutkimus ^{1,2} ja opetus ¹	Kielen tutkimus ⁴	Kielen tutkimus ⁶	Kielimateriaalin tallennus ja turvaaminen & kielen tutkimus ⁸	Kielimateriaalin tallennus ja turvaaminen ^{9,10} : Kielen opiskelun ¹⁰ & tutkimuksen ^{9,10} : materiaalina.	Kielinestoa kielen tutkimukseen, opetusmateriaaliksi ja sanakirjatyöhön ¹³

- 1 Kuurojen Liitto 2014
2 Rainö & Savolainen 2013
3 Henkilökohtainen tiedonanto, Sanna Nordlund 13.1.2015
4 Jyväskylän yliopisto 2014
5 Henkilökohtainen tiedonanto, Juhana Salonen 19.3.2015
6 Radboud University 2015b
7 Crasborn 2013
8 British Sign Language Corpus Project 2015
9 The Hans Rausing Endangered Languages Project 2015
10 Auslan Signbank 2015a
11 Johnston & Schembri 2007, 147
12 Endangered Languages Archive 2015
13 Stockholm Universitet 2015b

Kuten taulukosta 1 (TAULUKKO 1, 40) on nähtävissä, on kaikkien esiteltyjen viittomakielten korpushankkeet toteutettu reilun kymmenen vuoden sisään. Aiempia hankkeita on ollut, niihin voi tutustua esimerkiksi Hampurin yliopiston (Hamburg University 2012) laatiman laajemman kartoituksen kautta. Molempia kartoituksia tarkastellessa voidaan kuitenkin todeta viittomakielten korpusten sijoittuvan ajallisesti pääasiassa tämän vuosituhannen puolelle. Viittomakielten korpukset ovat siis verrattain nuori ilmiö.

Australialaisen viittomakielen korpushankkeesta *Corpus of grammar and discourse strategies of deaf native users of Auslan* (The Hans Rausing Endangered Languages Project 2015; Auslan Signbank 2015a) on myöhemmin käytetty myös nimiä *The Auslan documentation project* (Johnston & Schembri 2007, 146; Johnston 2009, 94; Johnston 2010, 127) ja *The Auslan corpus project* (Johnston 2008b, 24; 28). Taulukossa esitelty hanke on ensimmäinen laajan ja koneluettavan viittomakielen korpuksen luomiseen tähtäävä hanke (Johnston 2009, 94), jonka tavoitteellinen painopiste on kielimateriaalin tallennus ja turvaaminen (The Hans Rausing Endangered Languages Project 2015).

Sittemmin tämänhetkiseen australialaisen viittomakielen korpukseen on lisätty toisen projektin (*Sociolinguistic Variation in Auslan*) nimissä kerättyä kieliaineistoa ja edellä mainitun tavoitteen rinnalle on nostettu lingvistisen korpuksen luominen (Auslan Signbank 2015a). Australialaisen viittomakielen korpushankkeen vastuuhenkilöksi on merkitty Trevor Johnston (The Hans Rausing Endangered Languages Project 2015), siinä missä muiden hankkeiden taustalla on korkeakoulu, järjestö tai molemmat. Korpuksen aineistonkeruussa, annotoinnissa, kääntämisessä ja glossaamisessa on ollut mukana myös muita tutkijoita (Endangered Language Archive 2015), esimerkiksi *Sociolinguistic Variation in Auslan* -projektin puitteissa Adam Schrembri (Auslan Signbank 2015a).

Tämän korpuksen laajentamisen kannalta on huomioitava, että australialaisen viittomakielen korpushanke on tässä yhteenvedossa hankkeista ensimmäinen. Yhtä lailla Alankomaissa (Crasborn & Sloetjes 2010, 62) korpuksen annotointia on taulukossa esitelty hankkeen jälkeen jatkettu ja Iso-Britanniassa (*British Sign Language Corpus Project* 2015) aineisto ei vielä ole koneluettavassa muodossa,

joten ei myöskään vielä varsinainen korpus vaan se on jätetty seuraaviin projekteihin. Myös Ruotsissa (Mesch 2013, 6) korpusaineistoa on kasvatettu myöhemmin lisähankkeilla. Kuten näissäkin hankkeissa, australialaisen viittomakielen kohdalla on vaikea vetää tarkkaa rajaa siihen, minkä hankkeen myötä varsinainen tämänhetkinen korpus on syntynyt – tähän koosteeseen olen pyrkinyt nostamaan ne hankkeet, joiden myötä korpustyö on kyseisen viittomakielen kohdalla käynnistynyt.

Korpushankkeissa aineistossa esiintyvien viittojen määrässä, eli informanttien henkilölukumäärissä on yksi selkä poikkeavuus: brittiläisen viittomakielen korpus. Brittiläisen viittomakielen korpukseen on kuvattu 249 viittojaa (British Sign Language Corpus Project 2015), kun taas muissa korpushankkeissa informantteja on muutamasta kymmenestä sataan (Jyväskylän yliopisto 2014; Crasborn 2013, 2; Auslan Signbank 2015a; Stockholm Universitet 2015b). Kuurojen Liiton ja Humakin hankkeen kohdalle henkilölukumäärää ei ole määritetty, sillä hankkeen materiaali koostuu olemassa olevista viittomakielisistä aineistoista (Sanna Nordlund, henkilökohtainen tiedonanto 13.1.2015).

Aineistosta ei löytynyt suoranaista vastausta tai selitystä brittiläisen viittomakielen kielen korpusaineiston kielen tuottajien lukumäärän poikkeavuudelle. Aineiston pohjalta voidaan kuitenkin vetää johtopäätöksiä poikkeavuuden syyksi: brittiläisen viittomakielen korpushankkeen materiaalin keräämiseen ovat osallistuneet myös paikalliset kuurojen yhdistykset ja viittomakieliset itse (British Sign Language Corpus Project 2015).

Kuten luvussa 4.3 on mainittu ja yhteenvedosta on nähtävissä, on kaikkien tässä käsiteltyjen viittomakielten korpusten annotointiin käytetty ELAN-ohjelmaa. Materiaalissa ja siinä esiintyvissä kielentuottajien lukumäärässä sitä vastoin on yksi poikkeavuus, Kuurojen Liiton ja Humakin hanke. Siinä missä muissa hankkeissa kerätty viittomakielinen aineisto on uutta, eli korpusta varten kuvattua (Jyväskylän yliopisto 2014; Crasborn 2013, 2; British Sign Language Corpus Project 2015; Auslan Signbank 2015a; Stockholm Universitet 2015b), Helsingin hankkeesta syntyvä korpusmateriaali puolestaan on muihin tarkoituksiin kuvatuista materiaaleista poimittua (Sanna Nordlund, henkilökohtainen tiedonanto 13.1.2015). Muut

korpusmateriaalit ovat siis rakennettuja, kun taas Kuurojen Liiton ja Humakin hankkeen korpusaineisto koostuu jo olemassa olevasta materiaalista.

Taulukon 1 (TAULUKKO 1, 40) viimeinen rivi käsittelee korpuksen ensisijaista tarkoitusta. Korpus on useiden määritelmien mukaan jo itsessään luonteeltaan sellainen, että sitä tekovaiheessa koottu ja muokattu tutkimuskäyttöön (esim. Johnston 2010, 107). Tästä näkökulmasta ajateltuna taulukon jokaisen (Rainò & Savolainen 2013, 2014; Jyväskylän yliopisto 2014; Radboud University 2015b; British Sign Language Corpus Project 2015; Auslan Signbank 2015a; Mesch 2015) viittomakielen ensisijaiseksi korpuksen tarkoitukseksi nostettu kielen tutkimus voisi ajatella olevan myös perusmääre, eikä tarkoitukseen viittaava tavoite.

Tutkimuksellisen piirteen lisäksi tavoitteisiin ja tarkoituksiin on monien korpusten kohdalla nostettu myös muita näkökulmia. Opinnäytetyön kannalta merkittävimpiä viittomakielten korpusten tavoitteita ovat opiskeluun ja opetukseen viittaavat tarkoitukset. Näistä esimerkiksi Jyväskylän korpusprojektin yhteydessä on korpustutkimuksen nähty edistävän suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen opetusta (Jyväskylän yliopisto 2014) ja Iso-Britanniassa korpustutkimusta pidetään tärkeänä myös tulkkiopetuksen kannalta (British Sign Language Corpus Project 2015). Tutkimustuloksiin ja niiden vaikutuksiin tulkkiopetuksessa en ole kajonnut sen enempää, sillä keskityn työssäni korpuksen käytön puoleen käytännössä.

Hollantilaisen viittomakielen korpusta pidetään käytännössäkin soveltuvaksi sekä opetus-, että opiskelukäyttöön: opettajat saavat korpusmateriaalista kieliaineistoa opetukseen käytettäväksi ja tulkit, tulkkiopiskelijat tai muut opiskelijat pääsevät korpusaineistoa hyödyntämällä perehtymään kielen variaatioon (Radboud University 2015b). Australialaisen viittomakielen korpuksen tarve on lähtökohtaisesti perusteltu kielen tallentamisen ja turvaamisen vuoksi (The Hans Rausing Endangered Languages Project 2015), mutta sen rinnalle on tutkimuksen lisäksi nostettu myös kielimateriaalin hyödyntäminen viittomakielen opiskelussa (Auslan Signbank 2015a). Samoin ruotsalaisen viittomakielen korpusta pidetään soveltuvana opetustarkoituksiin (Stockholm Universitet 2015b). Myös Humakin ja Kuurojen Liiton (2014) korpus on suunnattu opetustarkoituksiin.

6 VIITTOMAKIELTEN KORPUSTEN HYÖDYNTÄMINEN OPETUKSESSA JA OPISKELUSSA ERI MAISSA

Seuraavissa luvuissa 6.1–6.3 esittelen australialaisen, ruotsalaisen ja hollantilaisen viittomakieliin pohjautuvia näkökulmia viittomakielen korpuksen soveltamisesta kielen opetukseen ja tulkikoulutukseen. Luvussa 6.4 kuvataan lyhyesti myös Vivolin-Karénin kanssa käydyn sähköpostikeskustelun pohjalta korpuksen keskeisen työkalun, ELAN-ohjelman käyttöä viittomakielen opetuksen välineenä. Tämä kappale on sisällytetty lukuun sillä perusteella, että opinnäytetyön edetessä ELAN-ohjelma näyttäytyi keskeisenä työkaluna sekä korpustyön että korpuksen käytön kannalta. Tätä yhteyttä ja näkökulmaa olen ELANin ja viittomakielen korpuksen välillä kuvannut omien havaintojeni (LIITE 7) pohjalta myös luvussa 6.4.

Puolistrukturoidun, eli avoimia kysymyksiä sisältävän, mutta kaikille saman kyselyn (Eskola & Vastamäki 2001, 26) aineiston olen kerännyt kansainvälisellä tasolla tietoperustan ja muiden julkaisujen pohjalta valituista maista. Lähetin kolmen kysymyksen sähköpostikyselyn Alankomaiden, Australian, Iso-Britannian ja Ruotsin tulkikouluttajille. Sain vastauksen kaikista maista lukuun ottamatta Australiaa. Vastausten keskeisimmät asiat olen nostanut tähän lukuun, ja kyselyn perusrunko löytyy opinnäytetyön liitteistä (LIITE 3).

Puolistrukturoiduista haastatteluista saatujen vastausten pohjalta tein myös toisen, tunnin mittaisen teemahaastattelun, saadakseni lisää tietoa ensimmäisessä haastatteluosuudessa ilmenevistä näkökulmista. Haastattelin Skype-yhteyden välityksellä Tukholman yliopiston lingvistiikan laitoksen viittomakielen dosenttia Johanna Meschiä. Teemahaastattelun runko löytyy liitteistä (LIITE 4). Olen nostanut siihen melko laajasti mieleeni tulleita aiheita varsinaisten teemojen lisäksi (LIITE 4: suluissa olevat asiat). Näillä tarkoituksena oli pikemminkin löytää kimmokkeita haastateltavalle, eikä käydä koko listaa läpi yksityiskohtaisesti. Varsinaiset teemat ovat rungossa (LIITE 4) suuremmalla fontilla, ilman sulkuja.

Iso-Britanniassa ei tietojeni mukaan käytetä brittiläisen viittomakielen korpusta aktiivisesti opetuksen työkaluna tulkikoulutuksessa. Turnerin (2014) mukaan tämä

johtuu siitä, että brittiläinen viittomakielen korpus on vastikään julkaistu – kaikkea materiaalia ei ole vielä verkossa saatavilla ja korpus on muutenkin otettu käyttöön vasta äskettäin. Kuten Suomessakaan (Diak 2015b; Humak 2015c) ei tulkkikoulutuksen pääsyvaatimuksissa edellytetä kielitaitoa Heriot-Wattin yliopistossa. Tähän nojaten Turner (2014) perustelee korpuksen soveltuvan parhaiten vasta viimeisen vuoden opiskelijoille. Hän kuitenkin korostaa vastauksessaan korpuksen monipuolista soveltuvuutta, kuten aineistoon sisältyvän vuorovaikutuksen ja variaation ulottuvuuksia. (Graham Turner, haastattelu 17.12.2014.)

6.1 Australialaisen viittomakielen korpus

Australialaisen viittomakielen korpusta on hyödynnetty korpuspohjaisella tutkimuksella kieliopin tarkennukseen, tutkimukseen sekä uusien havaintojen ja tulosten saamiseksi. Korpustutkimuksen myötä myös olemassa olevaa tietoa on vahvistettu. Tutkimuksellinen päämäärä ei kuitenkaan ole korpuksen ainoa tavoite. Tallennetun ja dokumentoidun viittomakielisen korpusmateriaalin nähdään soveltuvan hyödynnettäväksi myös kielen opetus- ja oppimateriaalina. (Cresdee & Johnston 2014, 85–107.)

Australiassa viittomakielen opetukseen vieraana kielenä liittyviä haasteita esiintyy muun muassa fonologisella tasolla (vrt. B-sormiaakkosen variaatiot Auslan SignBank 2015b ja Thek 2015) ja retorisisissa kysymyslauseissa, jotka molemmat ovat aiheuttaneet Australian kuurojen yhteisössä kiivasta keskustelua. Nämä haasteet johtuvat osittain puutteellisesta kielen kuvauksesta ja dokumentoinnista, minkä seurauksena australialaisen viittomakielen opettajien on pitkälti luotettava omaan intuitioonsa viittomakielessä ja sen opetuksessa. (Cresdee & Johnston, 2014, 85–88.)

Cresdeen ja Johnstonin (2014) mukaan kieli- ja opetusmateriaalin puutteesta aiheutuva intuitiivinen opetustapa saattaa jopa vaikuttaa kielen opettajien ja opiskelijoiden välisten suhteiden heikkenemiseen: opiskelijat menettävät kunnioituksensa ja luottamuksensa opettajiin, ja saattavat jopa ärsyntyä opettajan korjatessa heitä, kun opiskelijan oppilaitoksen ulkopuolelta hankittu intuitiivinen

kieleen liittyvä kielioppi- tai muu asia ei vastaa opettajan ja luokkatilanteiden oppeja. (mt., 97).

Australialaisen viittomakielen korpusta on hyödynnetty viittomakielen opetuksen kehittämisessä esimerkiksi erimielisyyksiä herättäneen B-sormiaakkosen oikeaoppisen käsimuodon tarkastelun yhteydessä. Melbournessa on australialaisen viittomakielen opettajien kesken ollut viime vuosina erimielisyyksiä siitä, milloin suljettua käsimuotoa (ks. Thek 2015) tulisi käyttää perinteisen käsimuodon (ks. Auslan SignBank 2015b) sijaan. Osa opettajista esimerkiksi liitti suljetun käsimuodon vakaasti ainoastaan joihinkin yksittäisiin ilmauksiin, kuten leksikaaliseen sormitukseen (ks. Jantunen 2003, 80–81), kun taas osa opettajista piti kyseistä käsimuotoa yhtäläillä perinteisen rinnalla toisena varianttina, jopa ensisijaisena vaihtoehtona esimerkiksi sormituksen lopussa. (Cresdee & Johnston 2014, 88.)

Korpuksen pohjalta tehty B-sormiaakkosen varianttien esiintyneisyyttä tarkasteleva tutkimus antoi yllättävän lopputuloksen. Tosiasiassa yleisin aakkosen käsimuoto ei ollut kumpikaan erimielisyyksiä koskettava käsimuoto vaan 74 % aineistoissa esiintyvistä B-sormiaakkosista oli tuotettu täysin eri käsimuodoilla. (ks. kaikki variantit Cresdee & Johnston 2014, 90). Korpuksen pohjautuvan tarkastelun perusteella ei myöskään löydetty mitään yhteyksiä suljetun käsimuodon linkittymisestä leksikaaliseen sormitukseen. (mt., 88–90.)

Sen lisäksi, että Cresdee ja Johnston (2014) korostavat korpuksen tarpeellisuutta viittomakielen opetuksen parissa, he kuvaavat korpuksen ja sen käyttöön pohjautuvia konkreettisia mallikysymyksiä ja tuntitehtäviä viittomakielen opetukseen. Cresdeen ja Johnstonin näkemyksen mukaisesti nämä tehtävät ja korpusta soveltava opetus mukautuvat parhaiten käytettäväksi yhdessä ELAN-ohjelman kanssa (mt., 102). Tehtävät ovat ehdotuksia ja esimerkkejä korpuksen soveltamisesta ja liittyvät muun muassa suoritettuun aspektiin (LIITE 6), viittoman esiintymiseen tietyissä tekstilajeissa, puhutun kielten sanojen vastineisiin viittomakielisissä lauseissa sekä siihen, onko viittoman yksi- tai kaksikäätisyydellä ”yhteyttä viittoman funktioon”. (mt., 101–105.)

6.2 Ruotsalaisen viittomakielen korpus

Kööpenhaminassa järjestetyssä viittomakielen korpuksia käsittelevässä seminaarissa dosentti Johanna Mesch esitteli ruotsalaisen viittomakielen korpuksen merkitystä ja käyttöä sekä kielen tutkimuksen että opetuksen näkökulmasta. Ruotsalaisen viittomakielen korpusta on käytetty Tukholman yliopistossa sekä viittomakielen että tulkkauksen opetuksessa. Tulkattua korpusmateriaalia on käytetty tulkkauksen lähtö- ja kohdekielten väliseen vertailuun, ja opiskelijat ovat itse ELAN-ohjelmaa käyttämällä glossanneet ja annotoineet korpuksen kieliaineistoa. (Mesch 2013.)

Annotoimalla aineistoa ELAN-ohjelmalla opiskelijat pääsevät muun muassa tutustumaan erilaisiin diskursseihin. Opiskelijat saavat ELAN-ohjelmasta työkalun myös omien tulkkauksiensa analysointiin. Tukholman yliopisto on tarjonnut kolmivuotista kandidaatintutkintoon johtavaa tulkkipöytäkirjasta vuodesta 2013 alkaen, joten ELANin ohella ruotsalaisen viittomakielen korpus on ollut käytettävissä koulutuksen ensiaskelista lähtien. (Mesch 2013, 4.) Mesch korostaa, että korpuksen käyttö opetuksessa vaatii ELANin käytön hallitsemista (Johanna Mesch, haastattelu 25.2.2015). Ruotsalaisen viittomakielen korpus on saatavilla ainoastaan omalle koneelle ladattavassa muodossa (Stockholm Universitet 2015a). Haastattelussa Mesch kertoo, että korpustyön ja ELANin käytön lisäksi on myös ruotsalaisen viittomakielen korpusta sovellettu Ruotsin tulkkipöytäkirjasta opetukseen ja opiskeluun (Johanna Mesch, haastattelu 25.2.2015).

Syntaksisella tasolla, eli lausetasolla, Meschin mukaan korpus mahdollistaa viittomakielellä kokonaisuuksien hahmottamisen ja niistä keskustelun: esimerkiksi lyhyt, 1–2 minuutin keskustelu voidaan pätkiä pienempiin osiin monella eri tavalla. Tunneilla teetetyssä tehtävässä opiskelijat ovat itse kirjanneet viittomakieliseen tekstiin katkaisukohtat. Tämän jälkeen tehtävä on yhdessä purettu ja keskusteltu ratkaisuksista – yhden opiskelijan mielestä katkaisukohtana voi olla esimerkiksi perspektiivin vaihto (roolinvaihto), toisen mielestä esimerkiksi päänliike. (Johanna Mesch, haastattelu 25.2.2015.)

Mesch itse keskittyy opetuksessaan tekstianalyysin puoleen. Analyysin osa-alueita on esimerkiksi diskurssi, koheesio eli tekstin sidosteisuus, vuorovaikutus ja kielellisiin

piirteisiin keskittyvä analysointi. Viimeisimpään Mesch antaa esimerkiksi kertojan määrittämisen: onko kertoja viitotussa tekstissä viittoja itse vai surrogaatti eli ulkopuolinen kertoja. Muiden opettajien hän kertoo käyttäneen korpusta myös esimerkiksi sormiaakkosten ja ruotsin kielelle tyypillisten prepositioiden (*på, till, från*) ilmentämisessä. (Johanna Mesch, haastattelu 25.2.2015.)

Ruotsin tulkkiopetuksessa korpusta on myös sovellettu tulkkauksen ja kääntämisen opetuksessa. Soveltamista on käytetty käännöstehtäviin sekä viittomakielistä tekstiä että ruotsinkielistä käännöstä hyödyntämällä. Opiskelijat ovat tehneet viittomakielisestä tekstistä kirjoitetulle ruotsin kielelle käännöksen ELANilla, jota he työn valmistuttua ovat vertailleet korpuksen ruotsinkieliseen käännökseen, eli niin sanotusti mallikäännökseen. Vertailussa on muun muassa tarkasteltu, ovatko käännökset lähellä toisiaan, ja pohdittu mahdollisia eroja. Meschin mukaan tämä on ollut hyvä tehtävämuoto. Koska korpus edustaa laajasti eri kielenkäyttäjiä, opiskelijat ovat lisäksi päässeet korpusaineiston pohjalta harjoittelemaan erilaisten rekisterien ja tyylien käyttöä tulkkeessa. (Johanna Mesch, haastattelu 25.2.2015.)

Mesch nostaa korpuksen soveltamisessa tulkkiopetukseen olennaiseksi myös korpuksen luonteelle omaisen edustavuuden ja variaation. Esimerkinomaisesti hän mainitsee, että monen eri kielenkäyttäjän tuottamasta aineistosta, josta pystyy hakemaan yksittäisiä viittomia, pystytään hakutoiminnon ansiosta löytämään esimerkiksi kaikki TARVITA-viittoman variaatiot. Haun tuloksissa saadaan myös konteksti, jolloin sisällöstä näkee mitä on viitottu ja millaisessa yhteydessä viittomaa on käytetty. Variaatio voi viittomasta riippuen näyttäytyä korpusaineistossa myös esimerkiksi tilankäytön vaihteluna tai yksi-/kaksikäisyytenä. Sanakirjaan verrattuna korpus antaa laajemman käsityksen viittoman käytöstä, kun se on sidottu tekstiin, ja siitä ilmenee myös viittoman variaatiot. Sanakirja ja korpus yhdessä toimivat hyvänä materiaalipankkina kielenopiskelussa ja opettamisessa. (Johanna Mesch, haastattelu 25.2.2015.)

Mesch kertoo, että korpusta on käytetty enemmän vasta toisen vuoden opiskelijoiden opetuksessa. Ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden opetukseen korpus soveltuu lähinnä erilaisten esimerkkien ja lyhempien tekstien näyttämässä. Samalla hän kuitenkin toteaa, että korpuksen käyttö on ollut vasta kokeiluasteella. Syksyllä 2015

uuden opiskelijaryhmän aloittaessa opinnot on korpuksen käyttöä jo mahdollisesti suunniteltu ja tarkennettu tämänhetkisestä, jolloin esimerkiksi sopiva ajoitus korpuksen käytölle opintojen kulkuun nähden on selkeämpää. (Johanna Mesch, haastattelu 25.2.2015.)

Kuten Suomessakin, nähtävästi myös Ruotsissa viittomakielisten materiaalien löytäminen, saatavuus ja käyttöoikeudelliset näkökulmat ovat luoneet omat haasteensa viittomakielen opiskelijoille. Meschin (2013, 4) mukaan ruotsalaisen viittomakielen korpuksen materiaalit helpottavat opiskelijoiden tehtäviä esimerkiksi siten, ettei opiskelijoiden tarvitse käyttää suunnatonta määrää aikaa materiaalien kuvaamiseen ja käyttöön, kuten glossien tai muiden annotaatioiden lisäämiseen liittyvien lupien hankkimiseen.

6.3 Hollantilaisen viittomakielen korpus

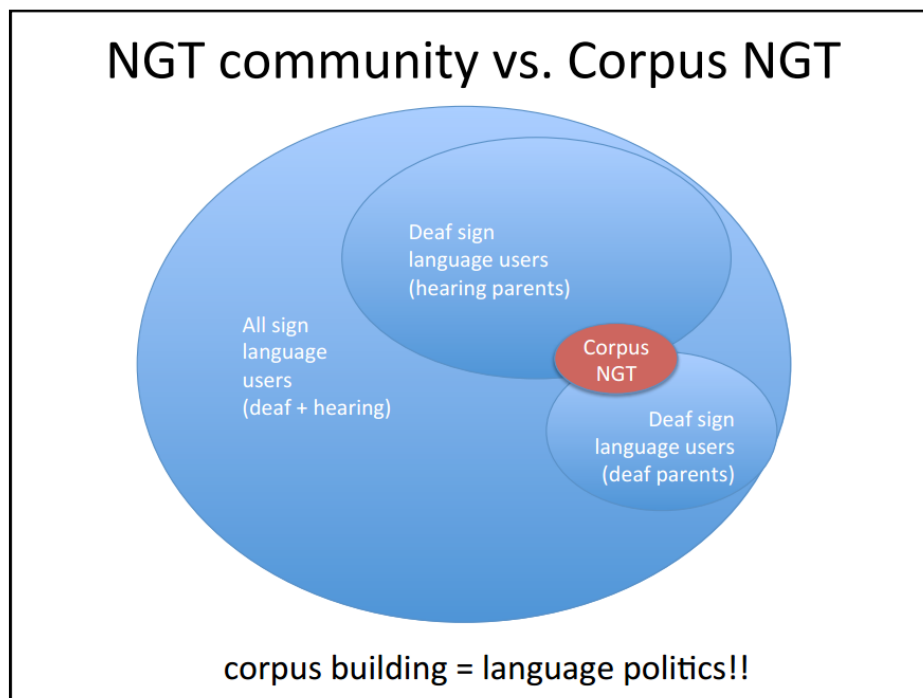
Hollantilaisen viittomakielen tutkija Onno Crasborn kertoo Kielikellossa 4/2013, että Alankomaissa hollantilaisen viittomakielen materiaalia on ollut heikosti saatavilla, joten korpus on otettu tulkkikoulutukseen ilolla vastaan. Tulkkikouluttaja Boersin mukaan korpusta on jo käytetty opetuksessa ja opiskelussa, vaikkakaan vuonna 2013 hakutoiminnot kyseisessä korpuksessa eivät olleet vielä niin kattavia, että aineiston viittomakielestä hakeminen olisi onnistunut. (Ala-Sippola 2013, 26.)

Boers-Visker kertoi lisäksi haastattelukysymyksiini vastatessaan korpusta käytettävän viittomakielen opetuksessa pääasiassa opintojen loppuvaiheissa olevien, neljännen vuoden tulkkiopiskelijoiden opetuksessa. Tämän hän perustelee hollantilaisen viittomakielen korpuksen luonteen ja opiskelijoiden kielitaitojen pohjalta. Korpuksessa esiintyvät viitot ovat natiiveja kielenkäyttäjiä, joten tekstin tuottaminen on nopeaa. Lisäksi aineiston parikeskusteluissa viitot ovat toisilleen tuttuja, joten taustojensa ansiosta viitot ymmärtävät toisiaan, vaikkei asioita ilmaistaisikaan niin sanotusti loppuun asti. Nämä seikat yhdistettynä tulkkiopiskelijoiden koulutuksen ja kielenoppimisen alkutaipaleeseen ovat syynä sille, että korpus aineisto on nähty parhaiten soveltuvan vasta viimeisen eli neljännen vuoden tulkkiopiskelijoille. (Eveline Boers-Visker, haastattelu 21.1.2015.)

Boers-Visker kuitenkin jatkaa vastauksessaan, että joitain korpuksen tekstejä käytetään toisen vuoden tulkiopiskelijoiden kanssa, kuten sammakotarinasarjakuvaan ("Frog Story": The Language Archive 2015) pohjautuvia viittomakielisiä tekstejä. Opiskelijoille annetaan tehtäväksi vertailla saman sarjakuvan pohjalta tuotettuja viittomakielisiä tekstejä, minkä lisäksi heillä on käytettävissään internetistä löytyvä alkuperäinen sarjakuva. Teksteistä etsitään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia: tarina on viitottu monella eri tavalla, ja toisaalta taas teksteistä on poimittavissa samanlaisia kieliopillisia piirteitä. (Eveline Boers-Visker, haastattelu 21.1.2015.)

Kööpenhaminassa järjestetyssä viittomakielen korpuksia käsittelevässä seminaarissa nostettiin tulkkausalalla viittomakielen korpuksesta hyötymisen ja merkittävyyden lisäksi esille siihen liittyvää problematiikkaa. Crasborn korosti omassa osuudessaan hollantilaisen viittomakielen korpuksen annotoitujen videoiden hyötyä myös tulkeille, mutta yhtäläillä painotti, että tulkeille olisi ensin opetettava, kuinka annotoitua dataa käytetään. Opittuaan hyödyntämään materiaalia, tulkeilla olisi mahdollisuus esimerkiksi kollegansa kanssa vertailla käännöksiä ja annotointeja, sekä jakaa tekemiään havaintoja. Tulevaisuudessa Crasborn näkee myös korpuksen kaksikielisyyden, metatietojen ja hakutoimintojen yhdessä antavan tulkeille työkalut, esimerkiksi jonkin kielenkäyttäjryhmälle tyypillisemmin esiintyvän ilmaisun selvittämiseen. (Crasborn 2013.)

Kieli kuitenkin muuttuu jatkuvasti, ja kuten esimerkiksi Crasborn (2013, 7–9) nostaa korpuksen problematiikkaan liittyen, korpus ei koskaan pysty täydellisesti ja täysin kattavasti kuvaamaan koko kieltä (KUVIO 2). Ratkaisuksi edustavuuden laajentamiseksi ja monipuolistamiseksi hän ehdottaa toisen korpuksen perustamista – korpuksen, jonka lähestymistapa olisi jokin muu, kuin jo olemassa olevan korpuksen lähestymistapa. Crasborn ehdottaa esimerkiksi korpuksen rakentamisen sijaan korpuksen keräämistä. (mt., 9–10)

KUVIO 2. Crasbornin havainnollistama kuvio korpuksen edustavuuden problematiikasta. (Crasborn 2013, 9.)

6.4 Suomalaisen viittomakielen korpustyökalu ELAN

Kuurojen kansanopistossa vuosina 2011–2013 opettanut Riitta Vivolin-Karén on käyttänyt ELANia kansanopistossa opettaessaan useiden opintoryhmien kanssa, muun muassa ymmärtämis- ja kielioppiharjoituksissa, glossaustehtävien muodossa sekä viittomakielen analyysitehtävissä. ELANin peruskäytön oppiminen kuuroilta ja kuulevilta kantasuomalaisilta ja kuuroilta maahanmuuttajaopiskelijoille ei vienyt suurimmalta osalta hänen opiskelijoistaan kuin 2-3 tuntia, jos perustason IT-taidot olivat hallussa. Ymmärtämisharjoituksen käännöstehtävissä Vivolin-Karén näytti ensin itse tekemänsä glossit, jonka jälkeen samaa tehtiin ryhmän kanssa yhdessä. Sen jälkeen opiskelijoita pyydettiin itse glossaamaan lyhyt tarina yksin tai parin kanssa. Käännökset tarkistettiin pääasiassa tunneilla, mutta muutama otteeseen Vivolin-Karén pyysi tehtävät myös myöhemmin tarkistettavaksi, tentin tapaan. Kielioppiasioita Vivolin-Karén on opettanut ELANilla opintojen loppupuolella: opiskelijoiden tuli valita kahdesta tai kolmesta viittomakielisestä tekstistä aineisto,

joka tutkimustyön luonteisesti glossattiin. Glossauksen jälkeen opiskelija tutki, miten jokin tietty kielioppiasia ilmentyi kyseisessä tekstissä. (Riitta Vivolin-Karén, henkilökohtainen tiedonanto 16.1.2015.)

Opettaessaan kielioppiasioita, kuten paikantamista ja roolien vaihtoa Vivolin-Karén on käyttänyt korpuksen keskeisintä työkalua ELAN-ohjelmaa hyödykseen edellä kuvatun tavoin analyysitehtävissä. Vivolin-Karén painottaa, ettei tehtävän tavoitteena ollut syvälinen lingvistinen tutkimus, vaan ohjata opiskelijat huomioimaan erilaisia kieliopillisia elementtejä, ja sen myötä tarkastelemaan viittomakieltä hieman analyttisemmin. ELANia käytettiin siis pääasiassa arkielämän viittomakielen kieliopillisten piirteiden havainnollistamiseen – ELANia käyttämällä tavoitteena oli opettaa kielenoppijat tarkkailemaan, kuinka viittomat ja viittomakielisen lauseet rakentuvat. (Riitta Vivolin-Karén, henkilökohtainen tiedonanto 16.1.2015.)

Samoja piirteitä ja oppimiskokemuksia huomasin myös itse käännöstä opiskelijatyönä tehdessäni ELAN-ohjelmalla Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahankkeelle. Samoin kuin yhteenvetoraporttiin olin nostanut loppukaneeteiksi:

”ELAN helppokäyttöinen ja erinomainen ohjelma, jolla on helppoa tehdä käännöstyötä ja josta saa tulevaisuuteen hyvän tulkin työkalun.”

”Käännöstyö tuki oppimista sekä tietojen ja taitojen kehittymistä monella eri tavalla, niin viittomakielen, suomen kielen, tulkkauksen kuin kääntämisenkin näkökulmasta.” (Hoffrén 2015; LIITE 7.)

Jälkimmäinen kokemus perustui erityisesti ELAN-ohjelmalla käännöksen tekemiseen, sillä sen ansiosta viittomakieltä pääsi tarkkailemaan hyvinkin yksityiskohtaisesti. ELANilla hahmotin viitotusta tekstistä erittäin tarkasti yksittäiset viittomat, ja niiden alkamis- ja päättymiskohdat, myös id-glossien ansiosta. Lisäksi huomasin havainnoivani aivan uudella tavalla viittomakielisten lauseiden ja asiakokonaisuuksien muodostumista esimerkiksi tilankäytön, paikantamisen, viittomajärjestyksen ja lauseiden aloitus- ja loppumiskohtien kannalta. Tukea sain ymmärtämiseen ja sen kautta myös kääntämiseen id-glosseista – haastavissa käännöskohdissa minulta olisi paikoin ilman id-glosseja jäänyt jokin yksittäinen

viittoma kokonaan huomaamatta, tai olisin sekoittanut sen johonkin toiseen viittomaan.

Havainnoistani nostetut asiat sekä etenkin korpuksen luonne, kuten aineiston kaksikielisyys ja kielten samanaikaisuus, kuvaavat mielestäni korpusaineiston soveltamismahdollisuuksia opiskelijan ja oppijan näkökulmasta. Käännökset ja id-glossit tukevat viitotun tekstin ymmärtämistä. Sen lisäksi, että käännökset ja id-glossit ovat viitottuun tekstiin nähden tarkoin merkittyjä, niistä saa vähintäänkin viitteitä viittomien, lauseiden ja asiakokonaisuuksien alkamis- ja loppumiskohdista. Näin myös kokonaisuudet kaikilla mainituilla tasoilla hahmottuvat paremmin. Tästä johdettuna havainnoin käännösprojektin hyödyllisyyttä myös tulkkauksen näkökulmasta:

”tulkkauksessa kuitenkin käsitellään asiat jonkinlaisina kokonaisuuksina, joten tämän tyyppinen harjoitus hyvä tapa harjaannuttaa taitoa.” (Hoffrén 2015; LIITE 7).

Tätä näkökulmaa tukevat tulkkauksen prosessimallit, joiden mukaan tulkki tulkatessaan analysoi lähdetekstin merkitystä tulkkauksen prosessin aikana (ks. esim. Napier, McKee & Goswell 2010, 22). Käsittelen ELAN-ohjelman käyttöä Riitta Vivolin-Karénin sekä omien havaintojeni pohjalta kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin käsittelen sitä siitä näkökulmasta, että suomalaisen sekä muiden opinnäytetyössä esiteltyjen viittomakielten korpuksia on tehty kyseisellä ohjelmalla, joten myös valmis tuotos eli korpus itsessään sisältää luonnollisesti ELANIin linkittyviä ominaisuuksia. Toiseksi käsittelen ELANia myös itsenäisesti omana ohjelmanaan, kielityökaluna, jota voidaan hyödyntää korpusaineiston tai yhtäläillä jonkin muun viittomakieltä sisältävän aineiston tarkastelussa ja käytössä. Nämä näkökulmat olen valinnut niillä perusteilla, että monet tässä opinnäytetyössä esiteltyjen korpusten ominaisuuksista mahdollistuvat juuri tämän ohjelman ansiosta – esimerkiksi kahden kielen ajallinen samanaikaisuus viitotussa tekstissä, ja sen myötä erilaiset hakutoiminnot sekä hakujen antamat tulokset pohjautuvat ELANin ominaisuuksiin.

6.5 Yhteenveto soveltamistoiminnoista opetuksessa ja opiskelussa

Viittomakielen korpus on kieltä edustava näyte, joka sisältää kielen variaatiota (Mesch 2013, 1) ja on koneellisesti luettavassa muodossa (Johnston 2010, 107). Se sisältää lisäksi annotaatioita (Johnston 2010, 107), kuten glosseja ja käännöksiä (luku 4.4; The Language Archive 2015; Stockholm Universitet 2015a; Johnston 2008a, 84), joiden ansiosta aineistosta on mahdollista tehdä erilaisia hakuja (ks. luku 4.4.1, KUVA 3). Korpuksen metatietoja (Baker 2010, 15) hyödyntämällä on mahdollista keskittyä esimerkiksi jonkun ryhmän kielenkäyttöön tai tekstilajeihin (ks. esim. Endangered Language Archive). Id-glossit ja käännökset, jotka kulkevat samanaikaisesti viittomakielisen tekstin kanssa, mahdollistavat monia ennen kokemattomia asioita viittomakielisen aineiston käsittelyssä (ks. esim. Johnston 2008a, 84; 2010, 118). ELAN-ohjelma on keskeinen työkalu viittomakielten korpusten luomisen kannalta (TAULUKKO 1), mutta sitä pidetään myös hyvänä välineenä korpusaineiston käyttöön (ks. esim. Cresdee & Johnston 2010, 102; Mesch luku 6.2).

Korpuksen käyttöä opetuksen ja opiskelun välineenä on sovellettu jo joissain maissa, kuten luvussa 6 on kuvattu. Yhdessä ELAN-ohjelman kanssa viittomakielen korpusta ja viittomakielistä aineistoa pidetään soveltuvana viittomakielen, tulkkauksen ja kääntämisen opetuksen ja opiskelun välineenä. Tähän alalukuun olen eritellyt korpuksen soveltamismahdollisuuksien *toiminnot*, eli poiminut korpuksen ominaisuuksiin perustuvat ja aineistoissa ilmenneet mahdollisuudet opetuksen ja opiskelun välineenä *verbeittäin*. Tämä luku koostaa aineistojen analysoinnin yhdistelyn ja tulkinnan (Hirsjärvi & Remes 2010, 149–150) ensimmäisen vaiheen. Tulkintaa on jatkettu seuraavassa luvussa, jossa suomalaisen viittomakielen korpuksen soveltamismahdollisuudet on raamitettu Humanistisen ammattikorkeakoulun tulkkikoulutukseen.

Viittomakielen korpuksen kieliaineistoa voidaan *käyttää* ymmärtämis-, analysointi-, tulkkaus- ja käännösmateriaalina, sillä se on laaja ja kattava aineistopankki, jossa myös tekniseen laatuun on kiinnitetty huomiota. Viittomakielisen tekstin ymmärtämiseen ja sen myötä myös tulkkaukseen ja kääntämiseen saadaan tukea korpukseen sisältyvistä käännöksistä ja glosseista, jotka kulkevat viitotun tekstin kanssa rinnakkain korpusaineistossa. Edellä mainitut merkinnät on lisätty korpukseen

viitotun tekstin kanssa ajallisesti samanaikaisesti kulkeviksi ja viittomiin tai viitottuihin lauseisiin nähden tarkan tutkimustyön tuloksena, joten ne auttavat myös *huomaamaan* ja *hahmottamaan* tekstistä viittomien ja lauseiden rakentumista, kuten niiden alkamis- ja päättymiskohtia. Kattavasti kielellistä variaatiota sisältävää korpusta, johon on merkattu metatietoja, kuten viittojan sukupuoli, ikä ja asuinalue, on mahdollista hyödyntää erilaisten murteiden, tyylien ja rekisterien ymmärtämisharjoituksissa sekä puheelle tulkkauksen tai kirjoitetulle kielelle kääntämisen harjoituksissa.

Korpuksen kieliaineistoa pystyy sen monipuolisuuden ja kaksikielisyyden ansiosta *vertailemaan* ja sieltä voi *eritellä* yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Vertailu ja erottelu voivat painottua joko kielen sisäisiin elementteihin tai kielten välisiin elementteihin. Pelkästään viittomakieleen keskittyvä vertailu ja erottelu voi painottua esimerkiksi sisällöllisesti tai merkitykseltään samojen, mutta rakenteellisesti eriäviin ilmaisuihin tai viittomiin – tässä voidaan hyväksikäyttää hakutoimintoja, metatietoja tai molempia. Viitotun ja puhutun kielen kirjoitetun muodon välinen vertailu voi antaa muun muassa malliratkaisuja tulkkaamiseen ja kääntämiseen, tai vertailun avulla voidaan yleisesti tarkastella suomenkielisen ja viittomakielisen ilmaisun välisiä eroavaisuuksia.

Korpuksesta on hakutoimintojen myötä mahdollista *poimia* esimerkkejä, kuten viittomia ja ilmaisuja, tai jonkin ryhmän kielenkäyttöön liittyviä piirteitä. Aineistosta voi *etsiä* myös viittoman variaatioita, sen yhteyttä lauseeseen ja merkitykseen, sekä lauseissa esiintymiseen: korpus sisältää kattavasti variaatiota ja haun tulosta voi tarkastella suoraan viitotun tekstin sisällä, eli viittoma näkyy luonnollisessa kontekstissaan. Viittomakielen korpuksesta voi lisäksi *hakea* kieliaineistoa johonkin aiheeseen tai kielenkäyttäjryhmään liittyen, sillä korpuksen viitottuihin teksteihin on lisätty tarkat tiedot viittojasta ja tekstistä.

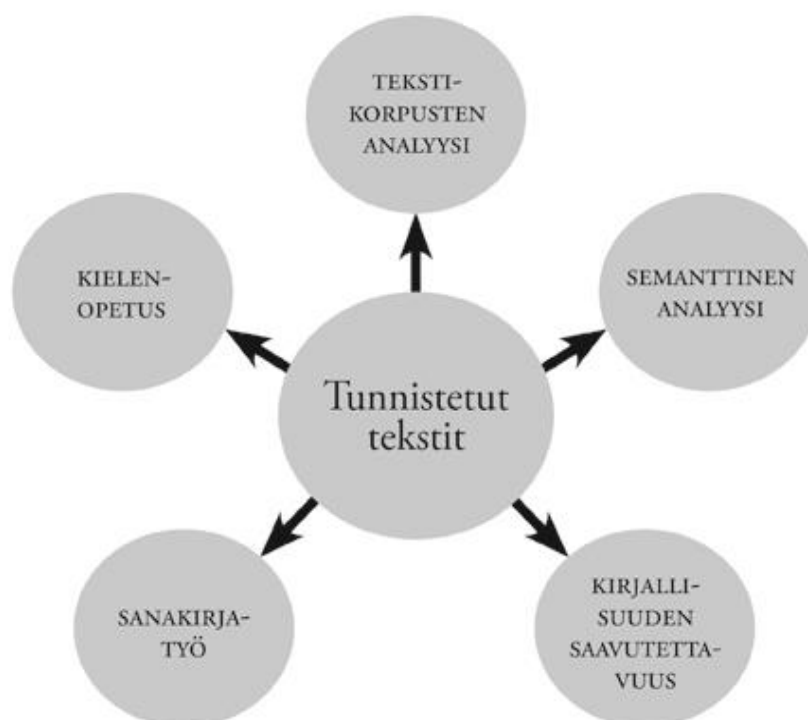
Kuten Malm (2010, 3) hyvin asian ilmaisee: ”Edustavuus on korpuksen kyky olla otos sen sisältämästä kielestä, jonka perusteella voidaan tehdä päätelmiä koko kielestä.” Näin ollen viittomakielen korpusta käyttämällä voidaan *tarkentaa* kieleen liittyviä intuitiivisia oletuksia ja päätelmiä, sekä *selventää* esimerkiksi lähellä toisiaan olevien viittomien tai niiden varianttien merkityksiä, merkityseroja, esiintymistä ja yleisyyttä.

ELAN-ohjelmalla tehdyt annotaatiot korpuksessa selkeyttävät kieliopillisten piirteiden tarkastelua, ja sitä käyttämällä on huomio mahdollista kohdistaa tarkkoihin yksityiskohtiin. Näin ollen viittomakielen korpuksesta voi *määritellä* lauseen tekijöitä ja muita kieliopillisia asioita ja *kartoittaa* jonkin kielenkäyttäjärühmän tyypillisimpiä ilmauksia, viittomien variaatioiden kirjoa tai mahdollisia tulkkaus- tai käännösratkaisuja. Lisäksi sitä hyödyntämällä on mahdollista *selvittää* esimerkiksi viittoman variaation vaikutus lauseen merkitykseen. Kaiken kaikkiaan korpusta käyttämällä on mahdollista *laajentaa* kieli-, tulkkaus- ja käännöstaitoja ja *opettaa* ja *opiskella* viittomakieltä, tulkkausta että kääntämistä.

7 SUOMALAISEN VIITTOMAKIELEN KORPUKSEN HYÖDYNTÄMINEN HUMAKIN TULKKIKOULUTUKSESSA

Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahankkeen ollessa vasta alkutekijöissään, on sen käyttömahdollisuuksia nähty puhtaan kielentutkimuksen rajojen ulkopuolellakin. Ala-Sippola nostaa Kielisillassa 4/2013 julkaistussa artikkelissaan ”Korpus ei ole vain tutkijoiden juttu” esille viittomakielen korpuksen soveltuvan työkaluksi myös tulkkauksen alalle. Ala-Sippolan mukaan korpus mahdollistaa aihe- ja glossihakutoimintonsa ansioista tulkeille materiaalipankin, jota voi käyttää esimerkiksi tulkkaustoimeksiantoon valmistautumiseen tai lähes samaa tarkoittavien viittomien erojen hahmottamiseen. (Ala-Sippola 2013, 25–26.)

Myös korpushankkeen lähtökohdat puhuvat korpuksen käyttömahdollisuuksien puolesta muillakin alueilla kuin tutkimuksen parissa. Kuten kuviosta (KUVIO 3) näkyy, Koneen Säätiön Kieliohjelma, jonka osana Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahanke toteutetaan, perustelee korpustyön tarpeellisuutta tutkimuksellisuuden lisäksi kielen opetuksella ja aineiston saavutettavaksi tuomisella (Koneen Säätiö 2012, 29).

KUVIO 3. Koneen Säätiön Kieliohjelma: ”tunnistettujen tekstien käytettävyys” (Koneen Säätiö 2012, 29.)

7.1 Ensimmäisen vuoden opinnot

Humakin tulkkikoulutuksen ensimmäisen vuoden opinnoissa on tavoitteena, että opiskelija oppii viittomakielisen kulttuurin ja viestintätaitojen lisäksi ”strategioita viitotun kielen oppimiseen” (Humak 2015b, 11). Edelleen ensimmäisten tulkkikoulutuksen viittomakielen opintojaksojen sisällöissä ja tavoitteissa on mainittu muun muassa sanakirjojen käytön ja viittomakielen opiskelun taitaminen, viittomakielen viestinnän perusteiden, sanaston ja rakenteiden hallitseminen sekä erilaisten viittomistyylien ymmärtäminen ja niistä tietäminen (mt., 8; 12–13). Ensimmäisen vuoden opintojen aikana tutustutaan kuurojen historian ja kulttuurin puitteissa myös esimerkiksi Suomen viittomakielten kielipolitiikkaan (mt., 13).

Kuten Mesch (luku 6.2) haastattelussa nosti esille, sanakirja ja korpus yhdessä toimivat hyvänä työkaluna kielen oppimiseen. Korpuksen käyttöönotto jo heti opintojen alusta lähtien tukee kielen oppimista: sanakirja täydentää korpusta ja päinvastoin. Opettamalla opiskelija käyttämään korpusta tarjotaan yksi tapa viitotun kielen opiskeluun itsenäisesti korpusta hyödyntämällä. Luvun 6.5 yhteenvetoon olen nostanut myös Meschin (luku 6.2) mainitseman esimerkkien poimimisen korpusaineistosta. Laajasta materiaalipankista tulkikouluttajien on mahdollista poimia glossi-, käännös- ja metatietojen hakutoimintojen ansiosta korpusaineistosta esimerkkejä niin viestintään, sanastoon, rakenteisiin kuin erilaisiin viittomistyyleihin liittyen.

Ensimmäisen vuoden opintojen Suomen viittomakielten kielipolitiikkaa käsittelevissä opinnoissa (Humak 2015b, 13) korpusaineistosta soveltuu erityisen hyvin Kuurojen Liiton ja Humakin hankkeen tuotos, Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma (Kuurojen Liitto & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010). Viittomakielinen materiaali sellaisenaan ei välttämättä soveltuisi vielä ensimmäisen vuoden opiskelijoiden ymmärtämisharjoituksiin, mutta hyödyntämällä korpuksen kaksikielisyttä eli viitotun tekstin lisäksi käännöksiä ja id-glosseja korpusaineisto voitaisiin käyttää sekä sisällöllisesti että kielellisesti Suomen viittomakielten kielipolitiikkaa käsittelevässä opintojaksossa.

7.2 Toisen vuoden opinnot

Opintojen toisena vuonna opiskellaan suomalaisen viittomakielen lisäksi tulkkausta ja kääntämistä (Humak 2015b, 6). Tulkkauksen kahden ensimmäisen opintojakson tavoitteisiin on nostettu tulkkauksen peruseriaatteiden ymmärtäminen ja konsekutiivitulkaamisen taitaminen kohtuullisen helppoissa tilanteissa (mt., 20–21). Kolmannessa opintojaksossa paneudutaan myös simultaanitulkkaukseen eri näkökulmista, kuten simultaanitulkkaukseen tulkkausprosessina (mt., 22). Kääntämisen opinnot keskittyvät tulkikoulutuksen toisen vuoden opintoihin: sisällöissä on mainittu muun muassa ”käännös ja jälkiäänitys”, kääntäminen suomalaisesta viittomakielestä suomen kieleen ja sanastotyönäyte molemmilla työkielillä (mt., 28).

Kuten luvun 6.5 yhteenvedossa on esitetty, korpusaineistoa voidaan soveltaa kahden kielen väliseen vertailuun. Tulkkauksen ja kääntämisen näkökulmasta aineistosta on mahdollista vertailla lähtö- ja kohdekielen välisiä eroja peilaten sitä esimerkiksi tulkkauksen ja kääntämisen peruseräisiin, prosesseihin ja strategioihin, kuten poisjättöihin ja lisäyksiin. Vaikka suomalaisen viittomakielen korpus sisältää käännöksiä, ei tulketta, on käännöksiä mahdollista peilata myös tulkkauksen näkökulmasta. Käännös- ja tulkkauksprosesseissa on kuitenkin yhtäläisyyksiä ja käännöksestä voidaan esimerkiksi ottaa mallia tulkkaukseen (ks. esim. David 2000). Meschin (luku 6.2) mukaan tämäntyyppinen mallintaminen on ollut hyvä tehtävämuoto.

Viittomakielen korpuksen keskeistä työkalua, ELAN-ohjelmaa hyödyntämällä puolestaan voi Humakin (2015b, 28) opintoihin sisältyvä sanastotyö toteuttaa siten, että opiskelijat pääsisivät koostamaan sanaston suoraan ELAN-ohjelmalla hankkimaansa viittomakieliseen materiaaliin. Materiaali voi mahdollisuuksien mukaan olla myös korpusaineistosta poimittu teksti. Materiaalina korpusaineistoa voidaan yleisesti käyttää myös kääntämisen ja tulkkauksen harjoituksissa, esimerkiksi käännoksen ja jälkiäänityksen tekemisessä tai viittomakieleltä suomenkieleen tulkkauksessa ja kääntämisessä. Käännöstyön toteuttamalla yhdessä ELAN-ohjelman kanssa opiskelijan on mahdollista kääntää teksti lause- ja asiakokonaisuustasolla, jolloin käännökseen on myös helppo palata, kun teksti kulkee samanaikaisesti viitotun tekstin kanssa (LIITE 7).

Viittomakielen puitteissa toisen vuoden opinnoissa perehdytään viitotun kielen tutkimukseen ja sen käsitteisiin, kehitetään ymmärtämistaitoja ja analysoidaan viitottuja tekstejä (Humak 2015b, 12). Toisen vuoden viittomakielen opintojaksojen tavoitteisiin on nostettu muun muassa kielen rakenteen perusteiden, kuten tekstin sidostamisen sekä katseen ja tilan käytön hallitseminen (mt., 13). Ymmärtämisen osalta paneudutaan kielen variaatioihin ja kielen eri tasoihin, kuten syntaksiin (mt., 13–14). Toisen vuoden opinnoissa käsitellään myös viitottujen kielten kirjoitusjärjestelmiä ja suomalaisen viittomakielen kerrontakulttuuria sekä kuurojen kielenkäyttöä (mt., 14).

Viitotun kielen tutkimuksen ja sen käsitteiden kannalta keskeisimmäksi korpuksen soveltamisessa nousevat viittomakielen korpuksat ja niihin liittyvä käsitteistö. Kuten opinnäytetyössä on kuvattu, korpuksat ovat viitottujen kielten tutkimuksen kannalta hyvin keskeinen ilmiö. Ymmärtämis- ja viitotun tekstin analysointitaitoja on mahdollista kehittää korpuksen materiaalia käyttämällä. Korpusaineiston glossit ja käännökset sekä helpottavat viitotun tekstin ymmärtämistä että edesauttavat viittomakielisen tekstin tarkastelua analyttisemmin, myös katseen ja tilankäytön kannalta.

Viitottujen tekstien analysoinnin näkökulmasta ELAN-ohjelma vauhdittaa sitä niin sanotusti sekä ennen että jälkeen korpuksen: korpusaineistoon merkityt valmiit annotaatiot ovat tarkan tutkimustyön tulosta ja niiden avulla voidaan aineistoa tarkastella tavalla, joka ei aiemmin ole ollut mahdollista. Lisäksi ELAN-ohjelmalla voi itse tehdä merkintöjä viitottuun tekstiin, jolloin kieliopilliset elementit ja viittomakielen rakentuminen ja osat eri tasoilla tulevat hyvin esille (Mesch luku 6.4 & Vivolin-Karén luku 6.5).

Meschin (luku 6.2) mukaan korpusaineisto soveltuu esimerkiksi syntaksisella tasolla kokonaisuuksien hahmottamiseen sekä viittomakielisen tekstin sidosteisuuteen paneutumiseen ja analysointiin. Korpuksen ominaisuuksien myötä aineistosta on mahdollista tehdä hakuja, joten sitä voidaan hyödyntää kielen variaatioihin keskittyvässä opiskelussa ja opiskelussa. Variaatioihin keskittyvää opetusta ja opiskelua käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa. Viitottujen kielten kirjoitusjärjestelmiin tutustuessa voidaan tarkastella suomalaisen viittomakielen korpuksen glosseja tai muiden maiden viittomakielten korpuksissa käytettäviä kirjoitusjärjestelmiä (ks. esim. HamNoSys, Hamburg University 2014).

7.3 Kolmannen vuoden opinnot

Tulkikoulutuksen kolmannen vuoden opinnoissa syvennyttään viittomakielen variaatioihin ja jatketaan viitottujen kielten tutkimukseen perehtymistä (Humak 2015b, 12). Myös tulkauksen opinnot lisääntyvät kolmantena opintovuotena (mt., 12), niissä paneudutaan erilaisiin tulkkauksilanteisiin ja -periaatteisiin, kuten dialogin

tulkkaamiseen, omien tulkkaustaitojen arviointiin ja käännösten hyödyntämiseen osana toimeksiantoa (mt., 23–25). Viittomakielen opintojen sisällöissä mainitaan esimerkiksi muihin viitottuihin kieliin tutustuminen ja kielen variaatiot sosiolingvistiikan näkökulmasta suomalaisessa viittomakielessä (mt., 15). Tavoitteina kolmannen vuoden viittomakielen opinnoissa on mainittu muun muassa opiskelijan taito poimia viittomia sekä erotella yksityiskohtia, variaatiota ja tekstilajeja viitotuista teksteistä (mt., 15).

Turnerin (luku 6) ja Boers-Viskerin (luku 6.3) mukaan viittomakielen korpusta pidetään opiskeluun ja opetukseen parhaiten soveltuvaksi opintojen loppupuolelle. Viittomakielen variaatioon keskittyvissä opinnoissa korpuksesta on esimerkiksi mahdollista kartoittaa jonkin ryhmän kielenkäyttöön liittyviä tyypillisiä ilmaisuja (ks. esim. Crasborn 2013, 8) tai eritellä yksittäisten viittomien variaatioita, kuten edellä on kuvattu. Varsinkin sosiolingvistiikan eli ”kielen yhteisöllisen luonteen tutkimuksen” (Jantunen 2003, 17) näkökulmasta suomalaisen viittomakielen korpusaineistoa voidaan soveltaa esimerkiksi Boers-Viskerin (luku 6.3) kuvaamalla tavalla. Boers-Viskerin kuvaamaan, korpukseen pohjautuvaan eri tekstien ja ilmaisujen väliseen vertailuun painottuvaan harjoitusmuotoon on mahdollista ottaa näkökulmaksi Humakin opintosuunnitelman mukaisesti havaintojen keskittäminen sosiolingvistiikkaan.

Muihin viitottuihin kieliin tutustumisessa on mahdollista hyödyntää muiden maiden viittomakielten korpuksia, kuten opinnäytetyössä kuvattujen australialaisen (Endangered Language Archive 2015), brittiläisen (British Sign Language Corpus Project 2015), hollantilaisen (The Language Archive 2015) ja ruotsalaisen viittomakielten (Stockholm Universitet 2015a) korpuksia. Korpusten ominaisuudet edesauttavat käyttäjää hahmottamaan kielen ja sen rakenteen piirteitä, ja siinä samalla päästään perehtymään viitottujen kielten tutkimuksessa keskeiseen ilmiöön eli itse korpukseen.

Yhtälailla tekstilajeja ja viittomia tai viittomakielen yksityiskohtia käsittelevissä opintojaksoissa korpusten hakutoiminnot nopeuttavat ja helpottavat aineiston käsittelyä ja käyttöä. Tulkkauksen opinnoissa dialogien tulkkaamista on mahdollista harjoitella korpusaineistosta, sillä Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksen

tuottama aineisto sisältää parikeskusteluja (luku 4.4.2). Toki tässä kohtaa dialogin tulkkaminen keskittyy ainoastaan kahden viittomakielisen välisen keskustelun tulkkamiseen, mutta aineiston luonteen ansiosta juuri tämäntyyppistä materiaalia hyödyntämällä on tulkkauksessa mahdollista kiinnittää huomiota muun muassa viittomakielen vuorovaikutuksellisiin elementteihin (vrt. Mesch luku 6.4). Näiden vuorovaikutuksellisten elementtien sekä muiden tekstistä tehtävien poimintojen havainnoimista edesauttavat korpuksen sisältämät annotaatiot. Kuten Vivolin-Karénkin (luku 6.4) nosti esille, ELANilla tehdyt merkinnät myötävaikuttavat erilaisten kieliopillisten elementtien ja viittomien hahmottamista.

Myös Mesch (luku 6.2) sekä Cresdee ja Johnston (2010, 101–105) painottavat variaatioon liittyviä mahdollisuuksia opetuksessa ja opiskelussa. Näiden näkökulmien perusteella olen tehnyt soveltaen kolme opetustehtävää (7.3.1–7.3.2), jotka pohjautuvat suomalaisen viittomakielen korpuksen käyttöön. Neljäs sovellettu opetustehtävä keskittyy perfektiseen aspektiin eli suoritettuun toimintaan viittomakielisessä lauseessa. Olen koonnut kaikki tehtävät tämän kappaleen loppuun kolmannen vuoden opintojen alle, mutten kuitenkaan ota kantaa siihen, mihin vaiheeseen opintoja tehtävät parhaiten soveltuisivat – tämän jätän pedagogiikan ammattilaisille ja asiantuntijoille päätettäväksi.

7.3.1 Esimerkkitehtävä: viittoman variaatiot

1. Hae (glossi- ja/tai sanahaun kautta) viittomakielisestä korpusaineistosta kaikki ESIMERKKI viittoman sisältävät lauseet. Monta erilaista variaatiota löydät viittomasta?
2. Ovatko variaatiot sidonnaisia lauseisiin, eli onko niiden variaatioiden käytössä havaittavissa yhdistäviä tekijöitä viitotun lauseen näkökulmasta?

ESIMERKKITEHTÄVÄ 1. Suomalaisen viittomakielen korpuksen pohjautuva esimerkkitehtävä tulkkikoulutukseen: viittoman variaatio.

7.3.2 Esimerkkitehtävä: erilaiset viittomistyyli

1. Valitse metatietoja hyödyntämällä korpusaineistosta kolmen erilaisen viittojan (esim. nuori nainen 18–21-vuotias, aikuinen mies 28–38-vuotias ja iäkkäämpi henkilö 70–80-vuotias) tekstit. Mitä erityisiä eroja huomaat viittojien välillä?
2. Valitse metatietojen avulla korpusaineistoista kolme samantyyppistä viittojaa (esim. kolme sellaista viittojaa, jotka kuuluvat johonkin ensimmäisen tehtävän sulkeissa mainittuun ryhmään). Mitä erityisiä käsialaeroja huomaat viittojien välillä nyt? Entä mitä yhtäläisyyksiä viittojien tyyliin on?

(Tehtävän jälkeen voidaan lehtorin ohjauksella pohtia yhdessä, kuuluvatko tehtävän yhteydessä nousseet käsialapiirteet ja -erot yksilöllisiin käsialoihin vai liittyvätkö ne mahdollisesti ikään, sukupuoleen, asuinalueeseen tms. kieleen vaikuttavaan tekijään)

ESIMERKKITEHTÄVÄ 2. Suomalaisen viittomakielen korpuksen pohjautuva esimerkkitehtävä tulkikoulutukseen: erilaiset viittomistyyli.

7.3.3 Esimerkkitehtävä: viittoman kaksi variaatiota

Kuvio 21. VALMIS-esimerkissä 49.

Kuvio 22. VALMIS-esimerkissä 50.

KUVA 7: VALMIS-viittoma kahdella eri tavalla viitottuna. (Salonen 2012, 54.)

Koska kuvassa 7 (KUVA 7) havainnollistettujen viittomien esiintymisestä ja glossauksesta ei suomalaisen viittomakielen korpuksessa ole vielä tässä vaiheessa takeita, merkitsen niitä esimerkissä kuvassa (KUVA 7) esiteltyn kuvioiden

numeroiden (Salonen 2012, 54) perusteella glossein VALMIS.21 ja VALMIS.22. Tarkoitukseni on pelkästään erotella viittomat toisistaan, ei siis tehdä syvällistä kielianalyysia, ja sen myötä antaa viittomille tarkkoja, määrättyjä glosseja. Tehtävä on sovellettu Cresdeen ja Johnstonin (2010, 101) australialaisen viittomakielen korpukseen pohjautuvasta opetustehtävästä.

Tehtävän täydellinen soveltuminen suomalaiseen viittomakieleen vaatisi lisäksi sen, että suomalaisen viittomakielen korpuksesta olisi haettavissa molemmat kuvan 7 (KUVA 7) viittomat haun VALMIS kautta, minkä lisäksi viittomat olisi eroteltu Australian mallin (Cresdee & Johnston 2010, 101) (FINISH.GOOD ja FINISH.FIVE) mukaisesti toisistaan. Pysin tässä nyt kuitenkin vain esimerkinomaisesti osoittamaan, kuinka australialaisen viittomakielen korpukseen pohjautuvan tehtävän (mt. 101) voisi ajatella soveltuvan suomalaisen viittomakielen korpukseen käyttöön viittomakielen opetuksessa.

Etsi korpusaineistosta annotaatiot, jotka sisältävät glossin VALMIS Tarkastele viittoman ympärille muodostuvia viittomakielisiä kokonaisuuksia ja vertaa niitä käänöslauseisiin ja -virkkeisiin.

- a) Onko lauseiden merkityksissä eroja riippuen siitä, kumpaa viittomaa, VALMIS.21 tai VALMIS.22 on käytetty?
- b) Jos eroja on löydettävissä, niin miten viittomat eroavat merkitykseltään, millaisissa lauseyhteyksissä VALMIS.21 käytetty eniten? Entä VALMIS.22?
- c) Esiintyykö viittomista myös yksikätistä muotoa, jos esiintyy, niin onko tällä vaikutusta lauseen merkitykseen?
- d) Löysitkö jotain muita viittomia glossihaualla VALMIS? Jos löysit, niin mitä?

ESIMERKKITEHTÄVÄ 3. Suomalaisen viittomakielen korpukseen pohjautuva esimerkkitehtävä tulkkikoulutukseen: viittoman kaksi variaatiota.

7.3.4 Esimerkkitehtävä: perfektiivinen aspekti viittomakielessä

Tähän esimerkkiin olen suomentanut ja soveltanut suomalaisen viittomakieleen tehtävän, jota Cresdee ja Johnston (2014, 101–102) ovat ehdottaneet käytettäväksi australialaisen viittomakielen opetuksessa. Englannin kieleen ja australialaisen viittomakieleen pohjautuva tehtävä (LIITE 6) ei suoraan sovellu suomeen ja suomalaiseen viittomakieleen kielten eroavaisuuksiin liittyvistä syistä. Johnstonin ja Cresdeen (2014, 101) tehtävässä 1 haetaan englannin kielen perfektiseen aspektiin liittyvien ilmauksien (| have/has/had || VERB-ed/en |) kautta viittomakielisiä ilmauksia.

Suomen kielessä perfektiivisen eli rajatun aspektin (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2008b, § 1498 - § 1512) elementtejä ei kuitenkaan pysty yhtä yksinkertaisella haulla toteuttamaan, joten olen soveltanut tämän tehtävän (ESIMERKKITEHTÄVÄ 4) käänteisesti, glossihaun kautta. Olen lisäksi hyödyntänyt ja soveltanut tehtävään Salosen (2012) Pro gradu –tutkielmaa. Alkuperäinen australialaisen viittomakielen korpukseen pohjautuva tehtävä löytyy opinnäytetyön liitteistä (LIITE 6).

Etsi korpusaineistosta annotaatiot, jotka sisältävät glossin VALMIS. Tarkastele viittoman ympärille muodostuvia viittomakielisiä kokonaisuuksia ja vertaa niitä käänöslauseisiin ja -virkkeisiin.

- a) Katso suomenkielisestä käännöksestä, kuinka usein lauseen viittoma VALMIS kääntyy suomenkielisessä lauseessa ilmaisemaan perfektiiivistä aspektia, eli jotain tapahtumaa, jonka toiminta on päättynyt tai suoritettu loppuun?
- b) Löysitkö joitain muita merkityksiä ja käännöksiä viittomalle suomenkielisestä käännöstekstistä?
- c) Jos löysit, niin mitä?

ESIMERKKITEHTÄVÄ 4. Suomalaisen viittomakielen korpukseen pohjautuva esimerkkitehtävä tulkkikoulutukseen: perfektinen aspekti ja viittoma VALMIS. Cresdeen & Johnstonin (2014, 101) esimerkkitehtävän 1 (LIITE 6) pohjalta, sovellettuna Salosen (2012) Pro gradu -tutkielmaa perfektiivisen aspektin esiintymisestä suomalaisessa viittomakielessä.

7.4 Neljännen vuoden opinnot

Neljäntenä vuonna Humakin tulkkikoulutuksessa tavoitteena on, että opiskelijalla on työkaluja kielitaitonsa kehittämiseen ja hän ymmärtää rakenteellisesti vaativiakin viittomakielisiä tekstejä ja ilmaisuja (Humak 2015b, 12). Ammattikielten perusopintoihin lukeutuva viimeinen suomalaisen viittomakielen opintojakso sisältää jälleen myös viitotun kielen analysointia ja tutkimuksia (mt., 16). Humanistisen ammattikorkeakoulun tulkkikoulutuksen neljäs opintovuosi painottuu pääasiassa suuntautumisen opintoihin ja opinnäytetyöhön (mt., 6). Niitä en käsittele tässä työssä sen tarkemmin, sillä suuntautumisen opinnot ja opinnäytetyöt jakautuvat ja vaihtelevat laajasti opiskelijan omien valintojen mukaisesti.

Viittomakielen analysointia ja tutkimusta on jo käsitelty aikaisempien opintojen puitteissa tämän työn edellisissä luvuissa. Analysoinnin näkökulmasta korpuksen pohjautuva opetus ja opiskelu voisivat painottua esimerkiksi korpustyöhön: kuten omien havaintojeni pohjalta totesin, esimerkiksi neljännen vuoden keväällä ELAN-ohjelmalla tehty käännöstyö korpushankkeelle kehitti sekä viittomakielen, tulkkauksen että kääntämisen taitojani. Näin opiskelijat voisivat antaa oman panostuksensa myös suomalaisen viittomakielen korpuksen kasvattamiseen, jolloin korpusaineistoa saataisiin mahdollisesti myös lisää käytettäväksi tulkkikoulutukseen (ks. LIITE 5). Kuten ensimmäisen vuoden opintojen kohdalle nostin esille, korpus mahdollistaisi myös yhden työkalun lisää opiskelijoiden itsenäisen opiskelun välineeksi. Suomalaisen viittomakielen korpuksen avulla opiskelija voisi kehittää kielitaitojaan paitsi koko opiskelun ajan, myös työelämässä.

8 POHDINTA

Suomalaisen viittomakielen korpuksella on kiistatta monia etuja niin tutkimuksen kuin opetuksen ja opiskelunkin parissa. On kuitenkin muistettava korpuksen todellinen suhteuttaminen kieleen. Crasbornin (2013, 8–10) mukaan rakennettua korpusta on mahdollistaa täydentää poimitulla korpuksella, jolloin korpuksesta saadaan monipuolisempi. On siis hyvä, että Suomessa on käynnissä kaksi erilaista korpushanketta, joiden lähestymistavat poikkeavat toisistaan. Kuurojen Liiton ja Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteishankkeessa keskitytään ensisijaisesti *poimimaan* ja työstämään olemassa olevaa materiaalia, kun taas Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksessa korpusta *rakennetaan*. Korpuksen käytöstä ja tämän opinnäytetyön näkökulmasta ovat kuitenkin muistettava, että kielitaidon ylläpito ja kehittyminen on aina sidoksissa kielenkäyttöön. Suoraa vuorovaikutusta äidinkielisten kanssa ei pystytä korvaamaan millään materiaalipankilla.

8.1 Korpus tulkkikoulutuksessa

Suomalaisen viittomakielen korpus on kielellisesti edustava aineistopankki, joka sisältää kattavasti kielen variaatiota ja josta koneluettavuuden määritelmän mukaisesti pystyy tekemään erilaisia hakutoimintoja. Korpuksen kaksikielisyys, edustavuus ja hakutoiminnot yhdessä mahdollistavat monia asioita, joita viittomakielinen aineisto ei aiemmin ole pystynyt tarjoamaan. Suomalaisen viittomakielen korpus taipuu monin tavoin käytettäväksi myös tulkkikoulutuksen opetus- ja opiskelumateriaalina, pääasiassa viittomakielen opintojaksoille, mutta osittain myös tulkkauksen ja kääntämisen opintoihin. Näistä esimerkkien, kuten yksittäisten viittomien etsiminen, lauserakenteiden poimiminen, ymmärtämis- ja tulkkausmateriaalina käyttäminen ja viittomien variaatioiden hakeminen ovat vain pintaraapaisu korpuksen monista soveltamismahdollisuuksista.

Korpuksen käyttöön voidaan yhdistää tehokkuuden lisäämiseksi esimerkiksi viittomakielen sanakirjoja (SignWiki Suomi 2015; SignWiki Finland 2015; Suomen viittomakielten verkkosanakirja SUVI 2015) tai ELAN-ohjelma (The Language Archive

2014). Esimerkkien poimiminen ja viittomien etsiminen korpuksesta niin kouluttajien, opiskelijoiden kuin tulkkienkin käytössä on hakutoimintojen ansiosta helppoa ja nopeaa. ELAN-ohjelman avulla korpusaineiston kielellisiin elementteihin voidaan syventyä halutusta näkökulmasta ja ohjelma soveltuu viittomakielen analysointiin erinomaisen hyvin. Ymmärtämisharjoituksissa tekstin lukua helpottavat ELAN-ohjelman mahdollistama aineiston kaksikielisyys ja kielten ajallinen samanaikaisuus.

Kaksikielisyyttä on mahdollista hyödyntää myös tulkkauksen ja kääntämisen opinnoissa ja kehittämisessä, sillä korpusaineistosta on mahdollista poimia erilaisia tulkkaus- ja käänösratkaisuja sekä sana- ja viittomatasolla että lause- ja virketasolla. Laajasti kielen variaatiota sisältävästä aineistosta voidaan valita myös jokin tietty kohderyhmä, jonka kielenkäyttöön halutaan keskittyä. Suomalaisen viittomakielen korpuksen ominaisuudet ja käyttö olisi kuitenkin ensin ymmärrettävä ja hallittava, jotta korpuksesta voidaan hyötyä tulkkitutuksessa – väärinkäytettynä korpuksen soveltamisella on riskinsä. Esimerkiksi id-glosseja tarkasteltaessa on ymmärrettävä, etteivät glossit ole aina käytettävissä suomenkielisinä käänös-vastineina viittomille.

8.2 Tutkimusmenetelmät ja -metodologia

Tulevaisuudentutkimuksesta on esitetty monia näkemyksiä sen tieteellisyydestä, ja siihen liittyvästä arvioinnista. Joidenkin tulkintojen mukaan esimerkiksi tulevaisuutta ei yksinkertaisesti voi tutkia, koska sitä ei vielä ole. (Mannermaa 1991, 68; 70.) Tähän näkökulmaan liittyen olen kansainvälisen viitekehyksen luomalla ja siinä ilmenneitä käytäntöjä ja näkökulmia kuvaamalla pyrkinyt osoittamaan, että osana suurempaa kokonaisuutta ilmiö ei sijoitu ainoastaan tulevaisuuteen. Tulevaisuudentutkimuksena opinnäytetyöhön on kuitenkin suhtauduttava kriittisesti. Mannermaan (1991, 261–273) mukaisessa mallissa, jossa on sovellettu Checklandin (1981, 163) pehmeää systeemimetodologiaa, on keskeistä kuvata ja vertailla nykyhetkeä tulevaisuuteen. Kuvaukset, niin nykyhetken ja tulevaisuuden kuin niiden keskinäisen vertailunkin, jäävät työssäni pienempään osaan. Mannermaan (1991, 265) mallin mukainen arvio tulevaisuuden kehittymisestä on myös rajattu työn ulkopuolelle. Näiden tutkimukseen liittyvien rajauksien ja päätösten myötä on kyseenalaista,

kuinka hyvin työ palvelee tulevaisuudentutkimuksena. Toisaalta, kuten Mannermaakin (1991, 259) korostaa, metodologian tarkoitus on toimia joustavana raamituksena tutkimukselle, eikä tiukasti noudatettavana menetelmällisenä järjestyksenä.

Menetelmällisesti havainnointiin liittyvät yleisimmät riskit, kuten tutkijan vaikutus tilanteeseen ja objektiivisuus (Hirsjärvi ym. 2009, 213) eivät muodostuneet ongelmallisiksi työssä. Sen sijaan haastatteluiden kohdalla ongelmallisuuden piirteet ovat työssä läsnä: haastattelu vei aikaa ja virheitä on mahdollista ilmaantua, sillä vastausten luotettavuus voi heikentyä niin haastattelijasta kuin haastateltavastakin lähtöisin olevista syistä (Hirsjärvi & Hurme, 2010, 35). Monitapaustutkimuksen puolistrukturoituihin haastatteluihin eli avoimeen kyselyyn sain vastauksia neljästä vastaanottajasta kolmelta: Alankomaista, Iso-Britanniasta, ja Ruotsista.

Näistä kolmesta Iso-Britannia ei käyttänyt vielä viittomakielen korpusta aktiivisesti tulkkikoulutuksessaan. Brittiläinen viittomakieli jäi tämän vastauksen myötä taka-alalle työssäni, mutta säilytin sen kuitenkin työni viitekehyksessä jatkotutkimusta ajatellen. Australialaisen viittomakielen korpuksen käytöstä en saanut vastausta, mutta siitä puolestaan löytyi käytännön kannalta merkittävää ja havainnollistavaa tutkimusta (Cresdee & Johnston 2014), joka soveltui työn tavoitteisiin.

Ongelmalliseksi menetelmien kannalta muodostui ruotsalaisen viittomakielen korpuksen soveltuvuuteen liittyvän teemahaastattelun purku ja analysointi. Skype-yhteydellä toteutettu viittomakielinen teemahaastattelu tallentui, mutta tallennetta ei pystynyt kelaamaan edestakaisin. Tämä tietotekninen ongelma vaikeutti haastattelun purkua ja analysointia, jonka seurauksena koko haastattelumenetelmään kului jokseenkin paljon aikaa. Lisäksi haastattelukielenä käytetty suomalainen viittomakieli, joka ei ole äidinkieleni, luo oman vaikutuksensa haastattelun onnistumiseen: kuten Hirsjärvi ja Hurme (2010, 53) korostavat, kieli ja sen käytön onnistuminen vaikuttavat pitkälti myös haastattelun onnistumiseen.

Teemahaastattelun purun ja analysoinnin onnistumisen takaamiseksi sekä virheiden välttämiseksi olen hyväksyttänyt tekstin haastateltavalta itseltään. Määrittelin tämän myötä haastattelun reliaabeliksi eli siinä on saavutettu yksimielisyys haastateltavan

kanssa (Hirsjärvi & Hurme 2010, 186). Samaa tekniikkaa käytin henkilökohtaisten tiedonantojen varmentamisessa ja Suomessa käynnissä olevien hankkeita kuvaavien lukujen oikoluennassa. Tutkimuksen kohteena olevan ilmiön näkökulmasta arvioisin myös tutkimuksen luotettavuuden saavutetuksi (mt., 187) aineistojen analyysin kannalta. Haastattelussa ja muissa aineistoissa ilmeni paljon samoja ajatuksia, huomioita ja käytänteitä, joita itsekin oli korpuksen soveltuvuuden kannalta pohtinut. Tätä validiutta aineistojen ja tekemieni tulkintojen välillä lukijan on mahdollista itse arvioida vertaamalla luvussa 6 kuvattuja aineistoja alaluvun 6.5. ja luvun 7 tulkintoihin ja johtopäätöksiin. Tulkinnan näkökulmasta laadullisessa tutkimuksessa on aina läsnä tutkijan omat lähtökohdat ja historia (Anttila 1993, 181), kuten tässäkin opinnäytetyössä on havaittavissa. Korpuksen soveltamismahdollisuudet on tulkittu ja kuvattu työssä vahvasti opiskelijan näkökulmasta.

8.3 Jatkotutkimusaiheet ja loppusanat

Luvussa 5 koottua kartoitusta on mahdollista laajentaa lisäämällä siihen muita viittomakieliä tai nostamalla uusia näkökulmia, kuten annotaatiokäytäntöjä tai korpusaineistojen sisältöjä. Jatkotutkimus voisi keskittyä myös kuvaamaan esimerkiksi tarkemmin hankkeiden vaiheita ja etenemisiä. Suomenruotsalaisen viittomakielen korpusaineisto, joka on rajattu tämän opinnäytetyön ulkopuolelle, on myös otollinen jatkotutkimusaihe: vaikka opinnäytetyötäni voidaan soveltaa suomenruotsalaisen viittomakielen korpuksen, olisi kiinnostavaa tutkia aihetta omana kokonaisuutenaan. Samoin Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahankkeesta opinnäytetyön ulkopuolelle rajattu SignWiki –osio ja sen yhteys korpuksen olisi mielenkiintoinen tutkimusaihe. Lisäksi sanakirjojen, kuten SignWikin (SignWiki Suomi 2015) tai Suomen viittomakielten verkkosanakirjan SUVIn (2015), ja korpuksen yhdistettyä käyttöä opetuksen ja opiskelun välineenä olisi tulkkikoulutuksen kehittämisen kannalta hyödyllistä tutkia enemmän.

En ole sisällyttänyt työhöni puhuttujen kielten korpuksia ja niiden soveltamista opetukseen ja opiskeluun. Tämän valinnan tein viittomakielen ja puhuttujen kielten erojen takia, sekä puhuttujen kielten raamien laajuuden vuoksi. Tästä on mahdollista ammentaa jatkotutkimusaiheita ja laajentaa opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä myös

peilaamalla niitä puhuttuihin kieliin: kuinka puhuttujen kielten puolella on hyödynnetty erityyppisiä korpuksia kielen, tulkkauksen ja kääntämisen opinnoissa? Mitä tutkimuksia on tehty, mitä mahdollisuuksia puhuttujen kielten korpusten käytössä opetuksessa ja opiskelussa on nähty? Kuinka edellä mainittuja voidaan hyödyntää ja soveltaa viittomakielten tai suomalaisen viittomakielen korpuksen kohdalla?

Suomalaisen viittomakielen korpus on luotu tutkimuksellisiin tarkoituksiin, mutta sillä on myös monia soveltamismahdollisuuksia tulkkipöytätyössä, niin opetuksessa kuin opiskelussakin sekä siitä pidemmälle johdettuna myös tulkkien käytössä. Viittomakielten korpuksia ovat ajankohtainen ja toistaiseksi vähän tutkittu ilmiö. Tämä opinnäytetyö on ensimmäinen tutkimuksellinen raportti, joka käsittelee suomalaisen viittomakielen korpusta ja sen soveltamismahdollisuuksia tulkkipöytätyössä. Opinnäytetyöprosessi on ollut haastava ja mielenkiintoinen oppimiskokemus, joka on avannut minulle täysin uuden ulottuvuuden niin viittomakielten korpusten kuin niiden soveltamisenkin maailmaan. Omalta kohdaltani voin ainakin sanoa, että mahdollisuuksien mukaan tulen ehdottomasti hyödyntämään suomalaisen viittomakielen korpusta tulevaisuudessa työssäni.

LÄHTEET

- Ackoff, Russel L. 1971. Towards a system of systems concept. (pdf) Tulostettu 20.3.2015.
http://ackoffcenter.blogs.com/ackoff_center_weblog/files/AckoffSystemOfSystems.pdf
- Ala-Sippola, Sanna 2013. Korpus ei ole vain tutkijoiden juttu. Lehtiartikkeli. Kielisilta 4/2013, 25–26.
- Ala-Sippola, Sanna; Savolainen, Leena & Worseck, Satu 2013. Searching information from a corpus and a demo on corpus tools iLex and Trova. Kööpenhamina: Pohjoismainen korpusseminaari 12.-13.12.2013.(pdf) Tulostettu 19.3.2015.
https://nordiskateckensprak.files.wordpress.com/2014/01/trova_annex_demo_sa_slides_final.pdf
- Anttila, Pirkko 1993. Käsityö ja muotoilun teoreettiset perusteet. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Anttila, Pirkko 1996. TUTKIMISEN TAITO JA TIEDONHANKINTA. Taito-, taide-, ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet. ARTEFAKTA-sarjan julkaisuja 2. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Anttila, Pirkko 2005. Ilmaisuu, Teos, Tekeminen ja TUTKIVA TOIMINTA. ARTEFAKTA-sarjan julkaisuja 16. Tallinna: AS Pakett.
- Auslan Signbank 2015a. The Auslan Corpus. Viitattu 19.2.2015.
<http://www.auslan.org.au/about/corpus/>
- Auslan Signbank 2015b. Sormiaakkonen B. Australialaisen viittomakielen viittomapankki. Viitattu 22.1.2015. <http://www.auslan.org.au/spell/twohanded.html>
- Baker, Paul 2010. Sociolinguistics and Corpus Linguistics. Edinburgh sociolinguistics -sarjan julkaisu. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- Bono Lab 2014. Corpus Project in Colloquial Japanese Sign Language. Viitattu 28.12.2014. <http://research.nii.ac.jp/jsl-corpus/en/>
- British Sign Language Corpus Project 2015. British Sign Language Corpus Project. Viitattu 25.1.2015. <http://www.bslcorpusproject.org/>
- Checkland, Peter 1981. SYSTEM THINKING, SYSTEM PRACTICE. Bath: The Pitman Press.
- Crasborn, Onno 2013. Why would interpreters need sign language corpora? Kööpenhamina: Pohjoismainen korpusseminaari 12.12.2013. (pdf) Tulostettu 28.11.2014.
<http://nordiskateckensprak.wordpress.com/konferenserseminarier/korpusseminarium-2013/>

- Crasborn, Onno & Sloetjes, Han 2010. Using ELAN for annotating sign language corpora in a team setting. Language Resources and Evaluation Conference (LREC): Workshop Proceedings 4th Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages: Corpora and Sign Language Technologies. Valletta, Malta, May 2010. (pdf). Tulostettu 8.3.2015. http://www.sign-lang.uni-hamburg.de/lrec2010/lrec_cslt_01.pdf----
- Cresdee, Donovan & Johnston, Trevor 2014. Using Corpus-Based Research to Inform the Teaching of Auslan (Australian Sign Language) as a Second Language. Teoksessa McKee, David & Rosen, Russel S. & McKee, Rachel (toim.) Teaching and Learning Signed Languages: International Perspectives and Practices. New York: Palgrave Macmillan, 85–110.
- David, Jeffrey 2010. Translation Techniques in Interpreter Education. Teoksessa Roy, Cynthia (toim.) Innovative Practice for Teaching Sign Language Interpreters. Washington: Gallaudet University 2000. 109–131.
- Diak 2015a. Viittomakielen tulkki. Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus. Viitattu 26.2.2015.
<http://www.diak.fi/hakijalle/Hakeminen%20koulutukseen/Koulutusohjelmat/viittomakielen%20tulkki/Sivut/default.aspx>
- Diak 2015b. Hakijan opas 2015. (pdf) Tulostettu 4.3.2015.
<http://www.diak.fi/hakijalle/Hakeminen%20koulutukseen/Hakijanoppaat/Sivut/default.aspx>
- Endangered Language Archive 2015. Auslan Corpus. Viitattu 25.1.2015.
<http://elar.soas.ac.uk/deposit/0001>
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3.painos. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 24–42.
- FIN-CLARIN & CSC – Tieteen tietotekniikan keskus 2015a. Korp. Viitattu 21.3.2015. <https://korp.csc.fi/>
- FIN-CLARIN & CSC – Tieteen tietotekniikan keskus 2015b. The Language Bank of Finland. Language Archive Tools. Viitattu 15.3.2015.
https://lat.csc.fi/ds/imdi_browser/
- Haapanen, Ulla-Maija & Wainio, Tuija 2010. Suomalaisen viittomakielen verbaalityyppien 1 ja 2 alaluokittelua sekä huomioita glossauksesta. Teoksessa Jantunen, Tommi (toim.) Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 79–97.
- Halkosaari, Liisa 2013. Osoitukset kielen ja eleiden rajapinnalla. Jyväskylän yliopisto. Kielten laitos. Pro gradu -tutkielma.

- Hamburg University 2012. Sign Language Corpora Survey. (pdf) Tulostettu 13.2.2015. <http://www.sign-lang.uni-hamburg.de/dgs-korpus/index.php/sl-corpora.html>
- Hamburg University 2014. Welcome to DGS-Corpus. Viitattu 28.12.2014. <http://www.sign-lang.uni-hamburg.de/dgs-korpus/>
- Harris, Tony & Moreno Jaén, María 2010. Linguistic Insights, Volume 128: Corpus Linguistics in Language Teaching. Bern: Peter Lang AG, International Academic Publisher.
- Hiidenmaa, Pirjo 2004. Suomen kieli – who cares? 1.-2.painos. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2010. TUTKIMUSHAASTATTELU. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Kariston kirjapaino Oy: Hämeenlinna.
- Hoffrén, Noora 2015. Yhteenveto korpuksen käännöstyöstä (opiskelijan näkökulma). Käännöstyö Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahankkeelle ELAN-ohjelmalla. Opiskelijan huomiot ja näkökulmat käännöstyöstä. (LIITE 7)
- Humak 2015a. VIITTOMAKIELENTULKKI. Viitattu 19.2.2015. <http://viittomakielentulkki.com/>
- Humak 2015b. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. OPETUSSUUNNITELMA. 2013–2015. (pdf) Tulostettu 19.2.2015. <https://wiki.humak.fi/display/OS/Opetussuunnitelmat#>
- Humak 2015c. Tulkiksi tahtovan on hyvä tietää. Hakuohjeet tulkikoulutukseen. Viitattu 4.3.2015. <http://www.humak.fi/opiskelijaksi/tulkki/hakuohjeet/>
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2014. Opinnäytetyöopas – perustutkinto. (pdf) Tulostettu 12.1.2015. <https://wiki.humak.fi/>
- Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Finn Lectura
- Jantunen, Tommi 2009. Tavu ja lause: tutkimuksia kahden sekventiaalisen perusyksikön olemuksesta suomalaisessa viittomakielessä. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Johnston, Trevor 2008a. Corpus linguistics and signed languages: no lemmata, no corpus. Proceedings of the Third Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages: Construction and Exploitation of Sign Language Corpora (LREC). (pdf) Viitattu 24.3.2015. http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2008/workshops/W25_Proceedings.pdf Morocco, 82–87.

- Johnston, Trevor 2008b. From archive to corpus: transcription and annotation in the creation of signed language corpora. (pdf) Elektroninen julkaisu (DSpace). Tulostettu 20.3.2015. https://dspace.wul.waseda.ac.jp/dspace/bitstream/2065/34179/1/PACLIC_22_Johnston.pdf
- Johnston, Trevor 2009. Creating a Corpus of Auslan within an Australian National Corpus. Teoksessa Haugh, Michael; Burridge, Kate; Mulder, Jean & Peters, Pam (toim.) Selected Proceedings of the 2008 HCSNet Workshop on Designing the Australian National Corpus, Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project. Tulostettu 28.2.2014. <http://www.lingref.com/cpp/ausnc/2008/paper2291.pdf>, 87–95.
- Johnston, Trevor 2010. From archive to corpus: transcription and annotation in the creation of signed language corpora. Teoksessa Mahlberg, Michaela (toim.): International Journal of Corpus Linguistics 15:1. Elektronisen julkaisun artikkeli. John Benjamins Publishing Company. (pdf) Tulostettu 31.12.2014. http://www.academia.edu/792104/_2010_From_archive_to_corpus_transcription_and_annotation_in_the_creation_of_signed_language_corpora, 106–131.
- Johnston, Trevor 2014. Auslan Corpus Annotation Guidelines. (pdf) Centre for Language Sciences, Department of Linguistics, Macquarie University, Sydney, Australia. Päivitetty 14.6.2014. Tulostettu 7.3.2015. http://media.auslan.org.au/attachments/Johnston_AuslanCorpusAnnotationGuidelines_14June2014.pdf
- Johnston, Trevor & Schembri, Adam 2007. Testing language description through language documentation, archiving and corpus creation: the case of indicating verbs in the Auslan Archive Corpus. (pdf) Teoksessa Peter K. Austin, Oliver Bond & David Nathan (toim.) Proceedings of Conference on Language Documentation and Linguistic Theory. London: SOAS. Tulostettu 27.2.2015. www.hrelp.org/eprints/ldlt_17.pdf, 144–154.
- Jyväskylän yliopisto 2014. Suomen viittomakielten korpusprojekti. Kielten Laitos – Suomalainen viittomakieli. Viitattu 30.12.2014. https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/oppiaineet_kls/viittomakieli/tutkimus/korpusprojekti
- Kananen, Jorma 2012. KEHITTÄMISTUTKIMUS OPINNÄYTETYÖNÄ. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Karlsson, Fred 1994. Yleinen kielitiede. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kivimäki, Arto 1998. Summa Summarum – Latinankielisiä termejä. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Koneen Säätio 2012. Kieliohjelma 2012–2016. (pdf) Tulostettu 22.1.2015. <http://www.koneensaatio.fi/files/9213/2706/6938/Kieliohjelma.pdf>
- Koneen Säätio 2015a. Tiivistelmät. Viitattu 22.1.2015. <http://www.koneensaatio.fi/fi/tiivistelmaet/#Kuurojen>

- Koneen Säätio 2015b. Myönnetyt apurahat 2012. Viitattu 22.1.2015.
<http://www.koneensaatio.fi/fi/apurahat/myonnetyt/2012/>
- Koneen Säätio 2015c. Tietoa säätioistä. Viitattu 22.1.2015.
<http://www.koneensaatio.fi/fi/tietoa/>
- Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy 2014. Kielitoimiston sanakirja. Viitattu 14.3.2015. <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>
- Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2008a. ISO suomen kielioppi. Lyhenteet ja erikoismerkit. Litterointimerkit. Viitattu 16.1.2014.
<http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php?s=lyhenteet>
- Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2008b. ISO suomen kielioppi. Aspekti. § 1498 - § 1512. Viitattu 4.3.2015. <http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=1498>
- Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2013. Nimistöneuvonta. Flaami vai hollanti kielen nimenä? Viitattu 19.1.2014.
<http://www.kotus.fi/nimisto/nimistoneuvonta/muuta?i=588>
- Kuurojen Liitto & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010. Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja158. www-sivut: http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Viittomakielipoliittinen_ohjelma/
- Kuurojen Liitto 2014. Korpus ja SignWiki-hanke 2013–2015. Viitattu 28.12.2014.
<http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Korpus-SignWiki/>
- Kuurojen Liitto 2015a. Viittomakielinen kirjasto. Viitattu 5.3.2016.
<http://www.viittomakielinenkirjasto.fi/>
- Kuurojen Liitto 2015b. Viittomakielinen TV. Viitattu 5.3.2015. <http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/nettitv/>
- Lennes, Mietta 2012. LAT – Language Archiving Technology (nyk. TLA, The Language Archive). Viitattu 4.4.2015.
<https://kitwiki.csc.fi/twiki/bin/view/FinCLARIN/KielipankkiOhjeetLAT>
- Malm, Karri 2010. World Wide Web korpuksena – kielitieteellisen tutkimusaineiston haku verkkosivuilta. Helsingin yliopisto. Nykykielten laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Mannermaa, Mika 1991. Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus. Tulevaisuudentutkimuksen paradigmojen ja niiden metodologisten ominaisuuksien tarkastelua. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Mesch, Johanna 2010. Viittomien glossit ja ajalliset pituudet: annotointityöskentelyyn liittyviä kysymyksiä. Teoksessa Jantunen, Tommi (toim.) Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 43–55.
- Mesch, Johanna 2013. What is signed and how? (corpora in sign language research and language education). Pohjoismaiden korpusseminaari 2013. (pdf) Tulostettu 28.11.2014.

<http://nordiskateckensprak.wordpress.com/konferenserseminarier/korpusseminarium-2013/>

Mesch, Johanna 2015. Korpus för det svenska teckenspråket. Riksbankens Jubileumsfond. Viitattu 27.2.2015. <http://anslag.rj.se/sv/anslag/37950>

Napier, Jemina; McKee, Rachel & Goswell, Della 2010. Sign Language Interpreting. Theory & practice in Australia & New-Zealand. Maryborough: McPhersons Printing Group Pty Ltd.

Nilsson Björkenstam, Kristina 2013. What is corpora and why are corpora important tools? PowerPoint-esitys ja työpäpöri Pohjoismaiden korpusseminaarista 2013. Tulostettu 28.12.2014. <http://nordiskateckensprak.wordpress.com/konferenserseminarier/korpusseminarium-2013/>

Nordlund, Sanna 2014. Kipon kääntäminen. Ohjeet Suomen viittomakielten kielipoliittisen ohjelman viittomakielisen tekstin kääntämiseen suomen kielelle ELAN-ohjelmalla. Julkaisematon työpäpöri.

Oxfordin yliopisto 1989. The Oxford English Dictionary. Volume III cham-creeky. Toinen painos. Oxford: Clarendon press.

Pitkäranta, Reijo 2009. *Corpus*. Teoksessa Keränen, Jukka & Myllykoski, Maria (toim.) Suomi–latina–suomi-sanakirja. 4. painos. Juva: WS Bookwell Oy, 411.

Pippuri, Outi 2015. Annotointi- ja käännöstyö ProGram-projektissa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Puupponen, Anna; Jantunen, Tommi; Takkinen, Ritva; Wainio, Tuija & Pippuri, Outi 2014. Taking non-manuality into account in collecting and analyzing Finnish Sign Language video data. Language Resources and Evaluation Conference (LREC): Workshop Proceedings 6th Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages: Beyond the Manual Channel. (pdf) Tulostettu 13.10.2014. Reykjavik, 143–148.

Pätsi, Eveliina; Mäkilä, Marika & Houtbeckers, Marja 2012. Say It in Sign: Viittomakielinen oppimisympäristö tulkkikoulutuksessa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Radboud University 2015a. Corpus NGT (English). Viitattu 27.2.2015. <http://www.ru.nl/corpusngten/>

Radboud University 2015b. Corpus NGT (Researchers). Viitattu 27.2.2015. <http://www.ru.nl/corpusngtuk/>

Radboud University 2015c. Digging into Signs. Viitattu 26.3.2015. <http://www.ru.nl/sign-lang/projects/digging-signs/>

- Rainö, Päivi & Savolainen, Leena 2013. Tutkimussuunnitelma. Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahanke 2013–2015. Julkaisematon työpaperi.
- Rainö, Päivi & Savolainen, Leena 2014. Tutkimussuunnitelma. Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahanke 2013–2015. Julkaisematon työpaperi.
- Salonen, Juhana 2012. Perfektiivisen aspektin esiintyminen suomalaisessa viittomakielessä. Jyväskylän yliopisto. Kielten laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Savolainen, Leena 2000. Viittomakielten erilaiset muistiinmerkitsemistavat. Teoksessa Malm, Anja (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 189–200.
- SignWiki Suomi 2015. Suomalaisen viittomakielen wikisanakirja. Viitattu 22.1.2015. <http://finsl.signwiki.org/index.php/Etusivu>
- SignWiki Finland 2015. Suomenruotsalaisen viittomakielen wikisanakirja. Viitattu 22.1.2015. <http://finssl.signwiki.org/index.php/Huvudsida>
- SIL International 2015. Sign Language of the Netherlands. Viitattu 19.1.2015. <http://www.ethnologue.com/language/dse>
- Stockholm Universitet 2015a. Videofiler & Annoteringsfiler. Svensk teckenspråkskorpus. Institutionen för lingvistik. Viitattu 25.1.2015. <http://www.ling.su.se/teckenspr%C3%A5ksresurser/teckenspr%C3%A5kskorpora/svensk-teckenspr%C3%A5kskorpus/annoteringsfiler>
&
<http://www.ling.su.se/teckenspr%C3%A5ksresurser/teckenspr%C3%A5kskorpora/svensk-teckenspr%C3%A5kskorpus/videofiler>
- Stockholm Universitet 2015b. Svensk teckenspråkskorpus. Institutionen för lingvistik. Viitattu 21.2.2015. <http://www.ling.su.se/teckenspr%C3%A5ksresurser/teckenspr%C3%A5kskorpora/svensk-teckenspr%C3%A5kskorpus>
- Stockholm Universitet 2015c. Kursplan för kurs på grundnivå. Teckenspråk och tolkning I. (pdf) Tulostettu 26.2.2015. http://www.tolk.su.se/polopoly_fs/1.198762.1407224739!/menu/standard/file/Kursplan_TTA115.pdf
- Stockholm Universitet 2015d. Utbildningsplan för Kandidatprogram i teckenspråk och tolkning. (pdf) Tulostettu 26.2.2015 http://sisu.it.su.se/pdf_creator/cached/27720/35680
- Suomen viittomakielten verkkosanakirja SUVI 2015. SUVI. Viitattu 22.3.2015. <http://suvi.viittomat.net/>
- Suomen evankelisluterilainen kirkko 2015. Kirkko ja viittomakieliset. Viitattu 5.3.2015. <http://www.evl.fi/viittomakieli/index.html>

- Tacchetti, Maddalena 2013. User Guide for ELAN Linguistic Annotator. (pdf) Viitattu 28.12.2014. http://www.mpi.nl/corpus/manuals/manual-elan_ug.pdf
- The Hans Rausing Endangered Languages Project 2015. Corpus of grammar and discourse strategies of deaf native users of Auslan (Australian Sign Language). Viitattu 27.2.2015. <http://www.hrelp.org/grants/projects/index.php?lang=9>
- The Language Archive 2014. ELAN description. Viitattu 28.12.2014. <https://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/elan-description/>
- The Language Archive 2015. Corpus NGT. Sign Language. Viitattu 25.1.2015. <https://corpus1.mpi.nl/ds/asv/?1>
- Thek, Kimberly 2015. Fingerspelling. A Learner's Guide to Auslan. Viitattu 22.1.2015. <http://sites.google.com/site/kimberlythek/>
- Tieteen Termipankki 2014. Korpuslingvistiikka, korpustutkimus. Viitattu 14.3.2015. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:korpuslingvistiikka>
- Tikanoja, Essi 2011. Viittomakielentulkkiopiskelijoiden itsenäinen harjoittelu: Työvälineitä harjoitteluun ja harjoittelun ohjeistamiseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Tulkkauspalvelulaki 133/2010. Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta. Oikeusministeriön internet-palvelu Finlex. Viitattu 18.3.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100133>
- Ylikylä, Marika & Mattelmäki, Maria 2013. Kysely Diakonia-ammattikorkeakoulun viittomakielentulkin koulutusohjelman tulkkausharjoitusmateriaaleista. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Youtube 2015a. YouTube. Viitattu 18.3.2015. <https://www.youtube.com/>
- Youtube 2015b. Yhteisön säännöt. Tekijänoikeudet. Viitattu 18.3.2015. <https://www.youtube.com/yt/policyandsafety/fi/communityguidelines.html>

LIITTEET

LIITE 1: Checklandin pehmeän systeemimetodologian malli

Checklandin (1981, 163) systeemiseen ajatteluun pohjautuva malli pehmeästä systeemimetodologiasta.

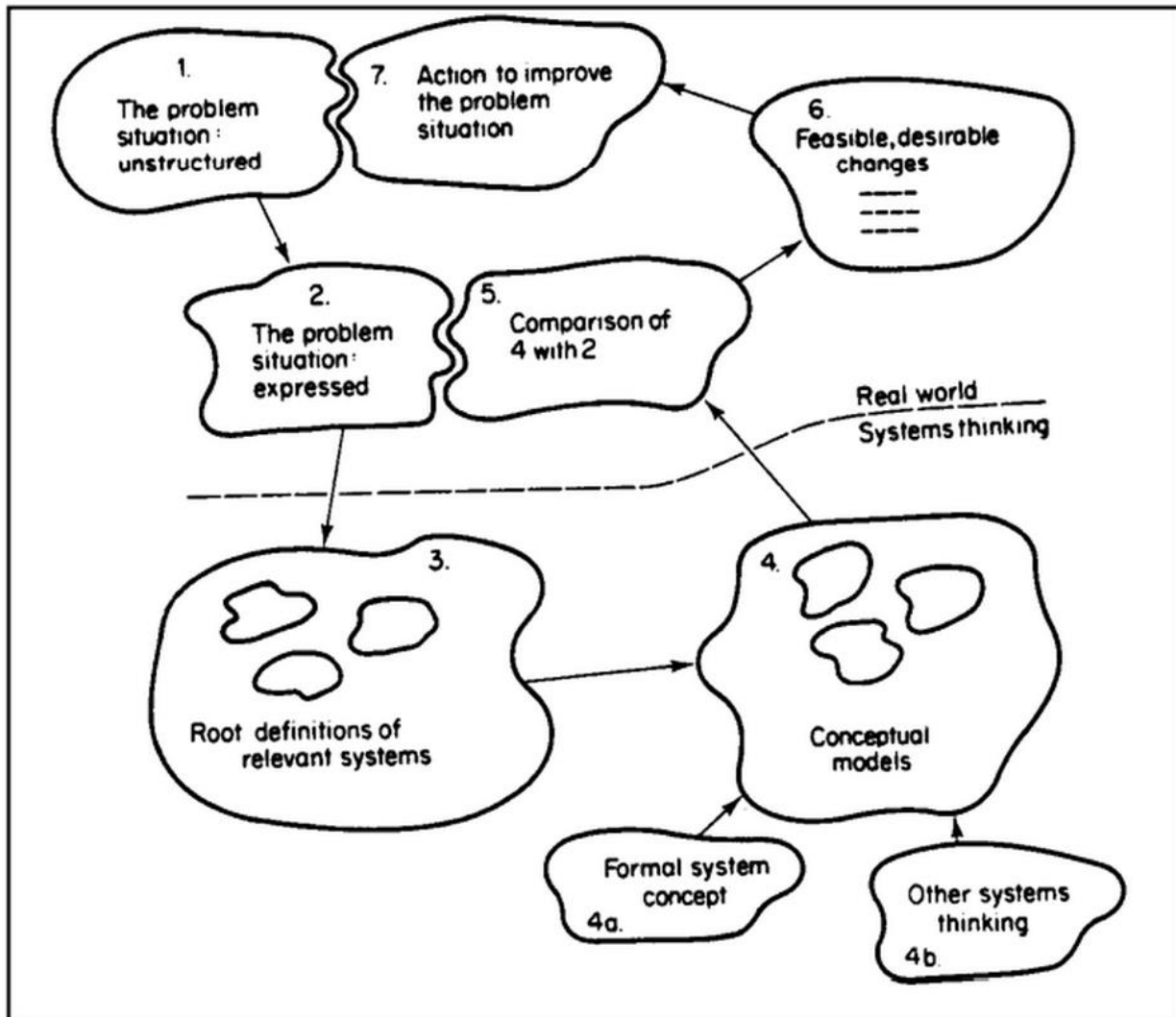
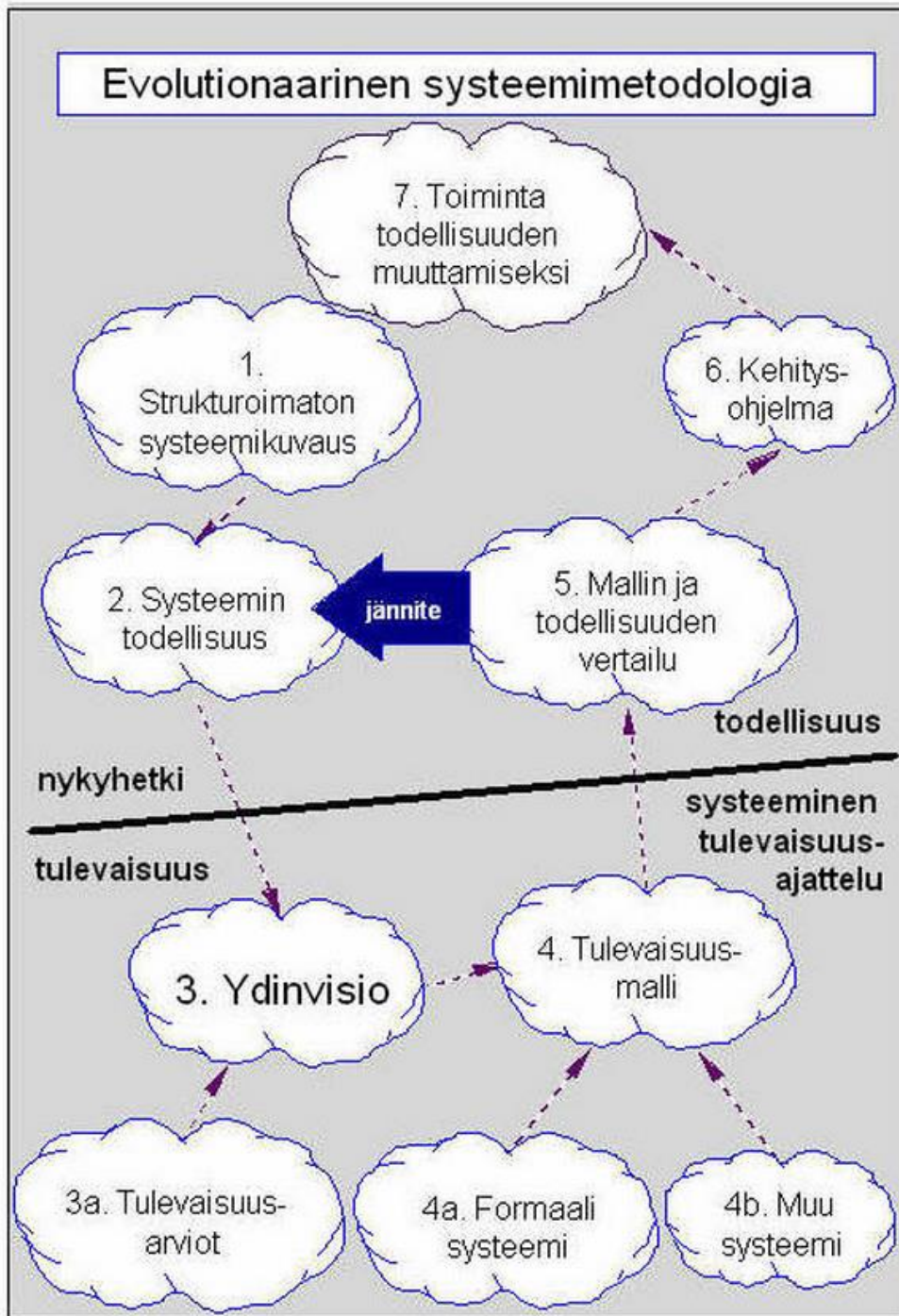

Figure 1: The methodology in summary (SSM, 81 p. 163)

(Kuva kopioitu osoitteesta <http://businessanalystlearnings.com/blog/2013/5/25/resolving-a-messy-situation-soft-systems-methodology>, löytyy myös Checklandin (1981, 163) teoksesta System Thinking, System Practice.)

LIITE 2: Mannermaan soveltama pehmeän systeemimetodologian malli

Checklandin (1981, 163) mallin pohjalta Mannermaan (1991, 261) soveltama pehmeä systeemimetodologia tulevaisuudentutkimuksessa.

Kuvio 1. Pehmeä systeemimetodologia (Checkland, Mannermaa)

(Kuva kopioitu osoitteesta http://nexusdelfix.internetix.fi/en/sisalto/materiaalit/2_metodit/4_softix?C:D=61593&C:selres=61593), löytyy myös Mannermaan (1991, 261) teoksesta: Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus)

LIITE 3: Kysely viittomakielten korpusten käytöstä tulkkikoulutuksissa

Monitapaustutkimus: puolistrukturoitu kysely sähköpostitse viittomakielten korpusten käytöstä tulkkikoulutuksissa.

XX = vastaanottajan sukunimi

YY = kysymyksiä koskeva viittomakieli

YY2 = maan puhuttu kieli

ZZ = oppilaitoksen nimi

Dear Ms./Mr. XX,

I am writing you in the hope that you could tell me about use of the YY Corpus in education for Sign Language interpreters in ZZs YY programme.

I am conducting international research on Sign Language corpora for the Humak University of Applied Sciences in Finland. For my research, I am gathering information about Sign Language corpora and how they have been used or how they are planned to be used in educating interpreters.

I am interested to know, whether you use the YY Corpus in teaching YY or YY/YY2 Interpreting. If so, in what ways do you use it?

If you haven't used the YY Corpus in teaching so far, but have planned to use it in the future, in what ways have you planned to use it?

Do you know whether students are using the YY corpus as study material?

I would be grateful if you could answer these few questions, and I thank you for the time you took to read this inquiry.

Sincere regards,

Noora Hoffrén
Humak University of Applied Sciences
(yhteystiedot)

LIITE 4: Teemahaastattelun runko

TEEMAHAASTATTELU: HAASTATTELURUNKO

Johanna Mesch, ruotsalaisen viittomakielen dosentti

Keskiviikko 25.2.2015 klo 10:00 Suomen aikaa Skype-yhteyden välityksellä

TAUSTAT JA LÄHTÖKOHDAT:

1. SLL korpuksen hyödyntäminen kielen opetuksessa/opiskelussa → Hyödyntäminen tulkkiopetuksessa, viittomakielen ja tulkkauksen opetuksessa/opiskelussa?
2. Tukholman yliopiston tulkkiopetus nuori → korpus mukana alusta pitäen?
3. Korpuksen käyttö opetuksessa/opiskelussa kaikilla vuosikursseilla?
4. ELAN aktiivisesti myös muutoin käytössä, tuttu ohjelma opiskelijoille?

VIITTOMAKIELEN OPISKELU/OPETUS TULKKIKOULUTUKSESSA

5. Käytetäänkö korpusta ymmärtämisharjoituksiin? Jos, niin miten? Esimerkkitehtäviä?
6. Korpus viittomakielen viittomakielen opetuksessa?

(Fonologia, Morfologia, Leksikko, Syntaksi, Semantiikka, Pragmatiikka...
back channel signals, tilankäyttö, klassifikaattorit, roolinotto, muut?)

7. Käytetäänkö korpusta variaation ilmentämiseen? Jos, niin miten?
Esimerkkitehtäviä?

(viittoman tai ilmaisan eri variaatiot, alueelliset variaatiot, murteet, ikäsidonnainen variaatio, koulutustaustaiset variaatiot, käsialaerot, miesten ja naisten viittomisen väliset erot, tilankäyttö (pieni/iso), muut?)

TULKKAUKSEN OPISKELU/OPETUS TULKKIKOULUTUKSESSA

1. Käytetäänkö korpuksen kieliaineistoa tulkkausmateriaalina? Jos, niin miten?
Esimerkkitehtäviä?
2. Käytetäänkö korpusta kääntämisen kursseilla? Jos, niin miten? Esimerkkitehtäviä?

(opiskelijan sanastotyö, opiskelijan käännoistyö, käännostratkaisut, jonkin aihealueen sanasto/viittomisto)

LIITE 5: Posteri korpus- ja SignWiki-työstä (crowdsourcing)

Posterit korpus- ja SignWiki-työstä: tulkkioiskelijoiden panos osana hanketta.

Experiences of Crowdsourcing in Sign Language Corpus and Wiki Dictionary Work in Finland

Sanna Nordlund*, Leena Savolainen*, Janne Kankkonen*, Päivi Mäntylä*, Zita Köbor-Laitinen** and Päivi Rainó** / *The Finnish Association of the Deaf (FAD), **Humak University of Applied Sciences

Since sign language annotating is very time-consuming, we thought it a good idea to also develop methods for producing corpus data containing only a written translation or a transcription of pre-existing voice-over translation. We have tested

crowdsourcing these annotations, as well as metadata collection, using sign language interpreter students. In SignWiki work we are using crowdsourcing methods for documenting the lexicon of Finland's sign languages.

Translating FinSL data by interpreter students

1. What was done?

- A final year interpreter student intern translated 45 minutes of Finnish Sign Language (FinSL) corpus data with ELAN ¹.
- The time used per 1 minute of data was about 2 hours of efficient working time.

2. Why is this a good idea?

- The quality of the work was very good and improved during the internship.
- Correcting students' work is much faster than translating from the beginning.
- Translating sign language data is simpler and faster than glossing.
- The student found the work very motivating and advantageous for her studies.

3. What are the challenges?

- Learning to use ELAN takes time and can even be an obstacle for some people. Solving technical problems may take a lot of time.
- Despite of detailed instructions, it is difficult to reach homogenous output if many people work for a short period of time.
- Translations must also be checked and corrected, and the time it requires can vary depending on the quality of translation.

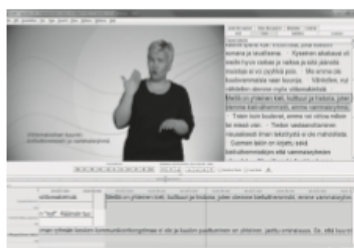

Figure 1. A student translated part of The Language policy programme for the national sign languages in Finland (2010) with ELAN.

The crowdsourcing work described in this poster is part of the Corpus and SignWiki Project (2013–15), which is carried out in collaboration between the FAD and Humak. The project is mainly funded by the Kone Foundation.

—KONEEN SÄÄTIÖ—

Transcribing voice-over translations by interpreter students

1. What was done?

- Pre-existing Finnish and Swedish voice-over translations on video bulletins were transcribed with ELAN.
- 34 interpreter students transcribed approximately 10 minutes each. One Finnish-speaking student intern transcribed 25 minutes of spoken Finnish and 40 minutes of spoken Swedish.
- Working time per one minute of data was a) about 1 h for the students who transcribed 10 minutes of data, b) about ½ h or less for the student who transcribed 25 minutes, and c) about 1 h or less for transcribing the Swedish voice-over translation by the student to whom Swedish is a foreign language.

2. Why is this a good idea?

- The quality of the work done during the internship was very good and improved during the process.
- Correcting the students' work is usually more cost-effective than transcribing the data from the beginning.
- Transcribing the pre-existing voice-over translation is a more cost-effective way to produce searchable data than translating.
- Transcribing can be done without knowledge of sign language.
- The students felt that the task improved their FinSL skills and knowledge of deaf culture.

3. What are the challenges?

- Learning to use ELAN takes time.
- The students would have liked more guidance from the project team.
- The students who worked with small pieces of data produced very variable quality, and the instructions weren't always followed properly.
- Coordinating the work and correcting students' work take a lot of time, and it is difficult to estimate the time required in advance.

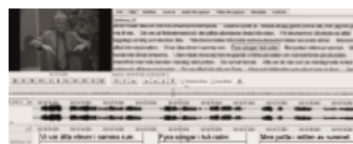

Figure 2. The Swedish voice-over translation on a videobulletin containing Finland-Swedish Sign Language was transcribed with ELAN. Data: Videomeddelande 3/2002 (FAD).

Collecting metadata from video archives

1. What was done?

- First-year interpreter students collected metadata from video bulletins (duration 40–60 min) produced by the FAD. The idea was to collect information from individual programmes in the bulletins in order to select data for corpus.
- The metadata was written in Excel worksheets with 27 columns.

2. Why is this a good idea?

- If the student is motivated and works for a longer period, the resulting metadata is usable for our purposes.
- The students felt that the task improved their FinSL skills and knowledge of deaf culture.

3. What are the challenges?

- If the students work only for a short period of time the results are too varying and unreliable, despite specific instructions.
- The Excel worksheet was too detailed as a crowdsourcing tool.
- Some of the students didn't see the point of the task and did it indifferently.

Figure 3. The FAD has been producing video bulletins since 1983.

Figure 4. Metadata from video bulletins was collected in Excel worksheets containing 27 columns with titles such as genre, dialogue/monologue, and a short description of the content.

Crowdsourcing SignWiki work

1. What was done?

- Native signers have a) acted as language source, b) signed the final forms on video, c) evaluated the form, meaning and usage of the signs.
- Native signers and interpreter students have: d) collected signs and signed texts, e) video-taped and edited, f) uploaded the material onto the SignWiki site and g) discussed the signs.
- The administrators at FAD and Humak have coordinated the processes.

2. Why is this a good idea?

- Building up a lexicon requires a lot of human resources. Crowdsourcing is an answer to that.
- SignWiki work has boosted language users' awareness of their language, and has had a particularly big impact on the endangered Finland-Swedish Sign Language (FinSSL).
- The more people have shared their videos on the site the easier it has become to get new people to participate.

3. What are the challenges?

- The administrative interface of the SignWiki site is quite complicated.
- Motivating people to produce material on their own without the administrators' involvement is a challenge.
- Many people are reluctant to appear in person on the site.
- The administrators need to find a balance between requiring lexicographic correctness and letting people produce new material according to their own intuition.

Figure 5. The SignWiki sites for FinSL (finsl.signwiki.org) and FinSSL (finssl.signwiki.org) were launched in September 2013. This screenshot is of the FinSL site.

Conclusions

Cost-efficiency: do it by crowdsourcing or do it yourself?

- It is worthwhile to use skilled and motivated interpreter students for translating corpus data.
- Correcting the transcription or translation is faster than doing it from the beginning. However, the time required for reviewing can vary a lot, depending on the quality of work.
- The work has to be well planned and coordinated, and the instructions need to be precise.

Quantity and/or quality: do we have to choose?

- The longer a person works, the more cost-effective the work becomes, as less time is wasted on preparations and learning.
- The more crowdworkers there are, the more varying the output.
- How to guarantee sufficient quality and homogeneity in the output? Or can we lower the quality requirements?

Table 1. Time of efficient work used for corpus annotation.

	1 mln of data	60 mln of data
Finnish translation by one student	2 h	120 h (20 days)
Transcriptions of voice-over translations by one student working for a longer period	1/2 h	30 h (5 days)
Transcriptions of voice-over translations by students who worked on 10 minutes of data	1 h	60 h (10 days)
Transcriptions of voice-over translations by one student working for a longer period in a foreign language	1 h	61 h (10 days)
ID-glossing by project employees	1 day (6 h)	60 days

Times are approximate, since the nature of data affects the speed, and the speed varies from person to person. (1 day = 6 hours of efficient work)

Transcription or translating instead of glossing: is it wise?

- Transcribing pre-existing voice-over translations is the most cost-effective way to produce searchable data, twice as fast as translating. Translating is also faster than glossing.
- We also tested a speech recognition demo, Dictation², offered by Aalto University, and found it had too big problems in recognizing colloquial Finnish. If the quality of speech recognition was good enough, a large amount of data could be produced even more efficiently. The possibilities of speech recognizers should be investigated more thoroughly.
- Although the translations and transcriptions don't refer directly to the sign language, they bring the data to a machine-readable format and make it accessible also for non-signers. The texts can be used e.g. for historical, sociological, and translational research.

How to deal with technical challenges?

- Learning to use the crowdsourcing tools takes time. Technical requirements can even be an obstacle for someone wanting to participate.
- We need to make working as easy as possible. Some possibilities:
 - * We could create the empty cells in ELAN in advance.
 - * Participants could write the translation or transcription in a normal text editor.
 - * In SignWiki, instead of using video camera, it is possible to produce a sign face to face to a project employee.

The importance of motivation and commitment

- The quality of the work is good if the person is motivated and suitable for the work.
- One common challenge in crowdsourcing corpus work is to find people that are motivated and can commit to the work.
- Giving feedback is a way to motivate the participants and achieve better quality.

¹ Max Planck Institute for Psycholinguistics. <http://www.lat-mpi.eu/tools/elan/>

² Dictation. Aalto university, <http://research.ics.aalto.fi/speech/wwwdemo.shtml>

Figure 6. Illustration of the working phases in crowdsourcing corpus work.

LIITE 6: Australialaisen viittomakielen korpukseen pohjautuvat opetustehtävät

Cresdeen & Johnstonin (2014, 101) korpuspohjainen esimerkkitehtävät australialisesta viittomakielestä.

“Below we list the type of questions the teacher/curriculum could pose to students (the Figure are in Table 4.2).

1. In English the following words and constructions are associated with completed aspect, e.g. | have/has/had || VERB-ed/en | . In the Auslan corpus, search for these patterns in the free translation tier and examine the aligned Auslan video text (Figure A and B):
 - a. How often does this translate a clause which contains the signs FINISH.GOOD or FINISH.FIVE?
 - b. Are there other Auslan signs that also/instead regularly appear in these clauses?
 - c. If so, what are the?”

“The Auslan signs FINISH.GOOD and FINISH.FIVE can function in different grammatical classes roles. In the Auslan corpus, search for these signs (Figures C and D):

- a. What is the possible range of grammatical class roles?
- b. What is the distribution of each by grammatical class?
- c. Which is the most frequent usage?
- d. Which is the least frequent usage?
- e. Is sign form (one or two-handed) related to sign function?”

Tehtävä, siihen liittyvät kuvat ja muut tehtävät löytyvät kokonaisuudessaan teoksesta McKee, David; Rosen, Russel S. & McKee Rachel (toim.): Teaching and Learning Signed Languages. International Perspective and Practices. 85–110.

LIITE 7: Yhteenveto korpuksen käännoistyöstä (opiskelijan näkökulma)

Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahanke
KIPO-käännös opiskelijatyönä
Opiskelijan näkökulma yhteenvetona
13.3.2015

Noora Hoffrén
 viittomakielen tulkkiopiskelija
 vtl-10 (4. vuoden opiskelija)
 Humak, Helsinki

HAASTEET:

- Luetteloinnin kääntäminen (poijutus)
- o Ensinnäkin, toisekseen... ei (yleensä) toimi suomen kielellä
- o Yksi kokonaisuus, joka voi jatkua useamman lauseen ajan, joissa osakokonaisuuksia (Kerrotaan asiasta X jotain, joka sisältää asiat a-e, ilmaistu luettelemalla ne 1-5) → kuinka käännetään, jotta katkaisukohtat ja osakokonaisuudet olisivat järkeviä, mutta asiakokonaisuus tulisi myös ilmi?
- Milloin lause alkaa?
- o Varsinkin ilmeiden kanssa on oltava tarkkana, milloin kasvoilla tapahtuva muutos on todella virkkeeseen/asiaan liittyvä muutos ja milloin taas jokin muu liikahdus. (Mielenkiintoinen huomio opiskelijalle: tässä tekstissä lause "alkaa" usein silmien sulkemisesta!)
- Virkkeet ylipäättensä, mutta varsinkin pitkät viittomakieliset virkkeet → mistä katkaista?
- Erilaiset määritelmät aloitukseen ja lopetukseen, käsien lepoasento selkein. Ohjeen
- o " Käännös jaetaan annotointisoluihin, jotka kohdennetaan videossa esiintyvien sopivan mittaisten, merkitykseltään tai ilmaisutavaltaan koherenttien jaksojen kanssa. Tällainen jakso voi olla hyvinkin lyhyt tai pidempi ilmaus, joka näyttäisi muodostavan merkityksellisesti tai ilmaisutavaltaan koherentin yksikön. Rajojen merkitsiminä voi olla esimerkiksi tauko, käsien laskeminen lepoasentoon, nyökkäys, visuo-gesturaalinen intonaatio ja rytmi. Yhdessä solussa voi olla useampi suomenkielinen virke."

(Suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaissanakirjahanke: ohje kipon kääntämiseen)

jättää tulkitsemisenvaraa: käännoistyötä tehdessäkin huomasi, kuinka joskus tauko viittomisessa (kädet jäävät edelliseen viittomaan, tauko, siirtyy seuraavaan) tuntui sopivalta jakson rajalta kun taas toisaalla siihen ei voinut laittaa taukoa – samoin soluja oli pätkittävä joissain virkkeissä ilman kunnollista selkeää taukoa silloin, kun siitä muodostui asiakokonaisuus.

- Minkä pituinen on sopivan pituinen solu?
- o Ei mitään selkää sekuntimäärää rajana, mutta palautetta tuli, että käytettävyyden kannalta lyhemmät solut helpottavat kaksikielisen tekstin tutkimista/lukemista
- Käännöksellä ei vielä selkeää tavoitetta tai ohjetta, joten tietysti myös kääntäminen vaikeutuu
 → lähdekielen lähellä pysyminen, mutta suomenkielisesti eheä
 → missä raja kulkee?
- o Tulkkauksen kannalta myös hyvä asia pohtia, hyvää harjoitusta.
- Aina suomenkielinen ja viittomakielinen lause ei kulje "samassa rytmisä"
 → viittomakielen rytmitys vs. suomenkielinen lause

→ viittomakielessä lause voi olla pilkottu useampaan kokonaisuuteen, kun taas suomeksi se voi hyvinkin olla yksi virke.

HYÖDYT:

- Haasteiden ratkominen ja ratkaisuvaihtoehtojen saaminen/keksiminen ☺
- Asiakokonaisuuksien ja rytmityksen hahmottaminen, ja niiden erot viittomakielisen ja suomenkielisen ilmaisun välillä:
 - hyviä harjoituksia myös tulkkauksen kannalta.
 - tulkkauksessa kuitenkin käsitellään asiat jonkinlaisina kokonaisuuksina, joten tämän tyyppinen harjoitus hyvä tapa harjaannuttaa taitoa.
- ELAN-ohjelman käyttö tutuksi:
 - loistava ohjelma
 - tarjoaa hyvä työkalun tulkkioiskelijalle ja tulkkille viittomakielisten tekstien, oman viittomakielen tuottamisen ja tulkkauksen analysointiin.
- Viittomakielen analyttinen tarkastelu:
 - ELAN mahdollistaa "frame-by-frame" katselemisen, jolloin viittomakielestä näkyy monia yksityiskohtia ja asioita.
 - Aikajanaa käyttämällä pääsee myös palamaan ja toistamaan jotain valittua kohtaa: esimerkiksi yhtä viittomaa.
- Nyanssien, liikeratojen, ilmeiden yms. elementtien huomioiminen viittomakielisestä tekstistä (jää ehkä näin kielen vasta-alkajilta usein herkästi huomaamatta normaalitempoisesta tekstistä).
- Kääntäminen ELANilla HUOMATTAVASTI helpompaa, kuin videon katsominen ja kääntäminen tavallisella videontoisto-ohjelmalla!!
 - ELAN mahdollistaa myös glossauksen ja kielen yksityiskohtaisen tarkastelun.
- Käännösratkaisut suomeksi
 - varsinkin viittomakielelle tyyppillisten tekstien kääntäminen, sekä viittomat tai viittomaparit/-kimput, joille löytyy suora suomenkielinen vastike, mutta joka useinkaan ei toimi suomenkielisessä tekstissä tai siitä näkee/kuulee interferenssin (esim. ENEMMÄN KESKITTYÄ, ks. lisää esimerkkejä oppimispäiväkirjasta)
- KIPO myös *sisällöllisesti hyvä* ja hyödyllinen teksti tulkkioiskelijoille
 - sisällössä paljon kieleen ja kulttuuriin liittyvää asiaa.
 - Pääasiassa viimeisen vuoden opiskelijalle jo tuttua asiaa, jota oli hyvä kerrata, mutta osittain myös uutta asiaa.
- KIPO *kielellisesti hyvää* materiaalia tulkkioiskelijoille
 - sanasto/viittomisto & ilmaisut molemmilla kielillä
 - Kääntämisen erilaisten työkalujen
 - SUVI, VISK, Googlen ihmeellinen maailma, viittomakieliseltä kysyminen/tarkistaminen, Kotimaisten kielten keskuksen nettisivut, kielitoimiston sanakirja, Kielikello
 - työkalujen olemassaolon ja käytön mieleen palauttaminen → hyöty tulkin ja kääntäjän työssä
- Käännöstyö päätettiin:
 - opiskelijalle hyvä tapa oppia kääntämistä, koska osakokonaisuudet ns. kohtuullisen kokoisia, tekstejä pystyy palauttamaan sitä mukaan kun valmistuu, joten työstä saa palautetta vaiheittain.

- Tukee oppimista, palautetta pystyy hyödyntämään jo tekovaiheessa (vrt. yksi kokonainen, pidempi teksti, joka yleensä palautetaan ja josta saa palautetta ensin vielä täysin keskeneräisestä työstä ja sitten vasta lopuksi).

EI RATKAISUJA/JOITAIN EPÄSELVYYKSIÄ

SULUT

- Esim. he (viittomakieliset lapset) → mihin vedetään raja? Jos esimerkiksi solutasolla, niin ei voisi melkein missään käyttää viittausta he/ne? Jos virketasolla, mitkä ilmaisut luetellaan viittomakielisiin viittauksiin, joille suomenkielinen vastine ja mitkä taas kielellisiin elementteihin, jotka eivät käänny samalla tavalla?
- Esim. käännösratkaisut viittomalle ME tarkoittaen viittomakielisiä Me... / Me viittomakieliset... / (Me) viittomakieliset... / Me (viittomakieliset)... / Viittomakieliset...

--

SOLUJEN PITUUDET:

- Mikä on sopiva pituus soluille? Lause, virke, pienempi asiakokonaisuus? → keskusteltiin siitä, voiko kesken lauseen pätkäistä solun esim. SOLU1:päälause...., SOLU2: joka....sivulause.... → Mikä on käännöksen tarkoitus, mistä näkökulmasta soluja tarkastellaan, millä tasolla?
 Asiasta keskusteltiin, mutta ei päädytty mihinkään yksiselitteiseen ratkaisuun. Alun perin oli tarkoitus tehdä vain kokonaisia virkkeitä, jos suinkin mahdollista, mutta joissain kohdissa pää- ja sivulauseen erottelu tuntui luontevalta katkaisukohtalta. Suunta-antavaksi maksimi-pituudeksi sovittiin 15-20 sekuntia, joka tuntui sekin paikoin pitkältä. -- Paikoin käännöksiä pystyi pätkimään pienempien taukojen ja asiakokonaisuuksien ansioista, mutta paikoin se ei ollut mahdollista esimerkiksi lausemuotoilun ja sisällöllisen ilmaisutavan takia (jos esimerkiksi viittomakielisessä asiakokonaisuudessa lauseen loppuun on jätetty jotain olennaista, mitä ilman ei suomenkielistä lausetta voi muodostaa, niin tällainen viittomakielinen ilmaisu on otettava yhteen suomenkielisen käännöksen soluun.)

VIRHEET:

- Virheet viittomakielisessä tekstissä: ohjeistuksessa sanottu, että myös kaikki virheet käännetään suomenkieliseen käännökseen. Tästä keskusteltiin. Kaikkia virheitä ei käännetty (esim. yksittäisiä ”ylimääräisiä viittomia”, sillä jotkut virheet näkyvät kuitenkin glosseissa. Virheet, joille ei löytynyt käännösratkaisuja tai joissa oli jotain epäselvyyksiä, merkittiin Z:lla kommentteihin.

KÄÄNTÄMÄTTÖMIEN/EPÄVARMOJEN/EPÄSELKEIDEN KOHTEIN MERKITSEMINEN:

- Käännöskohdat, joissa oli epäselvyyksiä tai niiden käännöksiin ei löytynyt ratkaisuja, merkittiin kommenttiriville Z:lla

LOPUKSI PÄHKINÄNKUORESSA:

- ELAN helppokäyttöinen ja erinomainen ohjelma, jolla on helppoa tehdä käännöstyötä ja josta saa tulevaisuuteen hyvän tulkin työkalun.
- Käännöstyö tuki oppimista sekä tietojen ja taitojen kehittymistä monella eri tavalla, niin viittomakielen, suomen kielen, tulkkauksen kuin kääntämisenkin näkökulmasta.

LIITE 8: Tiedustelu ELAN-ohjelman käytöstä suomalaisen viittomakielen opetuksessa

Hei Riitta!

Teen Kuurojen Liitto ry:lle opinnäytetyötä, joka tällä hetkellä kulkee työnimellä ”*Korpus tulkkien käsissä* – mikä on suomalaisen viittomakielen korpus ja kuinka sitä voidaan hyödyntää tulkkauksen alalla”.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mikä on suomalaisen viittomakielen korpus?
2. Kuinka suomalaisen viittomakielen korpusta voidaan hyödyntää tulkkauksen alalla?

Yksi opinnäytetyöni tavoitteista on luoda korpukseen pohjautuvia tehtäväesimerkkejä tulkkiopetuksessa käytettäväksi – mahdollisesti osaksi tätä tulee myös viittomakielten korpusten rakentamisen keskeinen työkalu, Elan-ohjelma.

Aihealueeseen tutustuessani luin Ala-Sippolan (nyk. Nylund) artikkelin Kielisillasta 4/2013 *Korpus ei ole vain tutkijoiden juttu*. Artikkelissa mainitaan, että olet Kuurojen kansanopistossa viittomakieltä vieraana kielenä opettaessasi käyttänyt Elan-ohjelmaa muun muassa ymmärtämis- ja kielioppiharjoituksissa.

Olisin kiinnostunut tietämään, miten muutoin olet käyttänyt Elan-ohjelmaa opetuksessa ymmärtämis- ja kielioppiharjoitusten lisäksi?

Olisiko Sinulla antaa joitain esimerkkitehtäviä joko edellä mainittuihin tai muihin tehtäviin liittyen?

Mikä on näkemyksesi Elan-ohjelman käyttöönotosta opiskelijoiden kanssa? Onko ohjelman opetteleminen ja käyttö ollut opiskelijoiden mielestä helppoa?

Kiitos, että luit viestini. Toivoisin Sinulta hetken aikaa vastata kysymyksiini.

Ystävällisin terveisin,

Noora Hoffrén
viittomakielen tulkkiopiskelija
Humak, Helsinki

(yhteystiedot)